BİRİNCİ BÖLÜM

§ I. ACENTE

I. Tanım

Mevzuatımızda acenteler, Türk Ticaret Kanunu'nda[1] ve Sigorta Murakabe Kanunu'nda[2] yasal tanıma kavuşturulmuştur.

1994 yılında "Sigorta Acenteleri Yönetmeliği" Resmî Gazete'de[3] yayınlanmış olmasına rağmen, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun bu yönetmeliğin dayanağını oluşturan 9 uncu ve 26 ncı maddelerinin ilgili fıkralarının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine[4]; Sigorta Acenteleri Yönetmeliği de Danıştay tarafından tamamen iptal edilmiştir[5].

A. Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acente

Acente[6], Türk Ticaret Kanunu'nun 116 ncı maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

---

[1] Kanun No: 6762, Kabul Tarihi: 29.06.1956. Bu kanun için bkz. 9.7.1956 T. ve 9353 S. RG.
[2] Kanun No: 7397, Kabul Tarihi: 21.12.1959. Bu kanun için bkz. 30.12.1959 T. ve 10394 S. RG
[3] Bu yönetmelik için bkz. 14.12.1994 T. ve 22141 S. RG.
[4] 7397 sayılı SMK'nın 9 uncu maddesinin son fıkrası, 24.10.1995 T., 1995/ 36 E. ve 1995 /56 K. sayılı; 26 ncı maddenin son fıkrası ise 07.06.1997 T., 1997/ 40 E. ve 1997/ 47 K. sayılı Anayasa Mahkemesi kararlarıyla iptal edilmiştir.
[5] İptal kararı için bkz. Danıştay 10. Dairesi 06.01.1997 T., 1994 /7882 E. ve 1997 /4158 K.
[6] *" Ticari hayatta acentelik müessesini ifade etmek üzere, çeşitli kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Bu anlamda mümessil, bayi, distribütör, temsilcilik, tek satıcılık genel olarak kullanılan kavramlardır. Nasıl ifade edilirse edilsin önemli olan husus, var olan ilişkinin acentelik şartlarını taşıyıp taşımadığıdır."* (**TOPÇUOĞLU, Metin:** Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, 1. Bası, Ank. 2006, s. 9); *"Ticaret hayatında sıkça karşılaştığımız bayi, pazarlamacı, distribütör, tek satıcı gibi temsilcilikler uygulamada acente ile karıştırılabilir nitelik taşırlar. Oysa saydığımız temsilcilikleri acente olarak nitelendiremeyiz. Ancak bunları ayırt etmek de güçtür. Dolayısıyla, bunları ayırt etmenin en kolay yolu tarafların sözleşmeye bakmalarıdır."* (**ARDIÇ, Pınar:** Ticaret Hukuku I, 4. Bası, Ank. 2006, s. 139). Aynı yönde; **TEKİNALP, Gülören:** Acenta Sözleşmesine Uygulanan Kanunlar İhtilafı Kuralı, İst. 1972, s. 19; **DERYAL, Yahya:** Ticaret Hukuku, 8. Bası, Trabzon 2005, s.78, **BRADGATE, Robert:** Commercial Law, 1998, s. 42 vd. Acentelik sözleşmesinin unsurları için bkz. aşağıda §1. IV.

"Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimi bir surette ticari işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir."

Bu hüküm incelendiğinde ilk önce üzerinde durulması gereken husus, acentelerin sözleşmelerde aracılık edenler ve bizzat sözleşme yapanlar olmak üzere iki türe ayrıldığıdır. İkinci olarak ise, bu hüküm ile acentenin sahip olması gereken unsurlar belirtilmiştir. Tüm bu konular aşağıda detaylı bir şekilde incelenecektir.

TTK' da yer alan bu tanımda *"işletme"* kavramı kullanılmıştır. Ancak; acente, sözleşmeleri tacir adına yapar ya da tacirler arasında yapılan sözleşmelere yardımcısı olduğu tacir yararına aracılık eder. "İşletme" kavramı ise hem tacir işletmelerini hem de esnaf işletmelerini kapsayan geniş bir kavramdır. Ayrıca "işletme" kavramı hukuken bir şahsiyeti ifade etmemektedir. Hukuken kişi sıfatını taşıyan işletme değil, işletmeyi işleten gerçek veya tüzel kişinin kendisidir. Bu nedenlerle, TTK'daki tanımda yer alan *"işletme"* kavramı yerine *"tacir"* kavramının kullanılması daha isabetli olurdu. Sonuç olarak; bahsi geçen *"işletme"* terimini, o ticarî işletmeyi işleten tacir olarak kabul etmek gerekecektir[7]. Bu husus Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda değiştirilmiş *"……bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir."* biçiminde isabetli bir değişiklik yapılmıştır (m. 102)[8].

Ayrıca TTK 'da yer alan*"meslek edinen kimseye"* ifadesi, hem gerçek hem de tüzel kişileri ifade etmektedir. Çünkü acente gerçek veya tüzel kişi olabilir[9].

---

[7] **ERİŞ, GÖNEN:** Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme ve Şirketler, C.I., 3. Bası, Ank. 2004, s. 1271; **KAYIHAN, Şaban**: Ticaret Hukuku, Sakarya 2003, s. 120; **KAYIHAN, Şaban:** Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, 2. Bası, Ank. 2003, s. 29; **TOPÇUOĞLU,** s. 10.

[8] Türk Ticaret Kanunu Tasarı metni için bkz.: www. tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf

[9] **KUBİLAY, Huriye:** Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, II. Bası, İzmir 2003, s. 240, s. 244; **ERİŞ,** s. 1271; **ÜLGEN, Hüseyin/ TEOMAN, Ömer/ HELVACI, Mehmet/ KENDİGELEN, Abuzer/ KAYA, Arslan/ NOMER ERTAN, Füsun:** Ticari İşletme Hukukui 1. Bası, İst. 2006, s. 625; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 120; **KAYIHAN,** s. 29; **TOPÇUOĞLU,** s. 10; **GÜVEL, Enver Alper/ GÜVEL ÖNDAŞ, Afitap:** Sigortacılık, 3. Bası, Ank. 2006, s. 172; **BAHTİYAR, Mehmet:**

B. Sigorta Murakabe Kanunu'na Göre Acente

Sigorta Murakabe Kanunu'nun 9 uncu maddesinin ilk fıkrasında acentenin tanımına yer verilmiştir. Buna göre;

"Her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde, daimi bir surette Türkiye'deki sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerine aracılık eden veya bunları sigorta şirketi adına yapan gerçek veya tüzel kişilere sigorta acentesi……denir."

Bu hüküm incelendiğinde Türk Ticaret Kanunu'nda yer verilmiş olan sözleşmelerde aracılık eden acente ve sözleşme yapan acente ayrımının yeniden karşımıza çıktığını görüyoruz. Bunun dışında Sigorta Murakabe Kanunu'nun bu maddesinde sigorta acentelerinin unsurlarına da değinilmiştir. Doktrinde bazı yazarlar[10] isabetli olarak, SMK'da yer alan bu acente tanımının hukukî açıdan hiçbir yarar sağlamadığını ifade etmektedirler. Bahsi geçen yazarlar, TTK'da zaten tanımlanmış olan acentelik müessesesinin SMK'da yeniden tanımının yapılmış olmasının kanun yapma tekniğine aykırı olduğunu savunmaktadırlar. Kanaatimce de bu tanıma SMK 'da yer verilmesi gereksizdir.

II. Acentelere Tatbik Edilecek Hükümler

Yukarıda ifade edildiği gibi; acentelere ilişkin düzenlemeler asıl olarak Türk Ticaret Kanunu'nda ve Sigorta Murakabe Kanunu'nda yer almaktadır. Bunlar dışında başka bazı özel düzenlemeler de mevcuttur. Örneğin seyahat acenteleri, Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu'nda; gemi acenteleri, Gemi

---

Ticari İşletme Hukuku, 2. Bası, İst. 2003, s. 128; **DERYAL,** s. 77; **DERYAL, Yahya:** Ticaret Hukuku Bilgisi, 2. Bası, Trabzon 2006, s.51 (Anılış: Ticaret Hukuku Bilgisi).

[10] **KENDER, Rayegân:** Türkiye 'de Hususî Sigorta Hukuku, Sigorta Müessesesi, Sigorta Sözleşmesi, 8. Bası, İst. 2005, s.94. **KAYIHAN**, konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *"….. Madde metninin yapmış olduğu tâli acente tarifi bir tarafa bırakılırsa, Kender'in de haklı olarak belirttiği gibi, maddenin yapmış olduğu acente tarifinin hukukî açıdan hiçbir yararı yoktur;zira TTK 116/ f.1 karşısında acentenin ne olduğu zaten bilinmektedir. Sigorta murakabesi ile ilgili bir kanun içinde ticaret hukukunun temel kavramlarından biri olan acente kavramının tanımlanması kanun yapma tekniği ile uyum içinde değildir. Bu itibarla, acente kavramının tanımının bu konuyu hükme*

Acentaları Hakkında Yönetmelik'te; sermaye piyasasında aracı kurumlar ile bankalar arasında yapılacak acentelik, Sermaye Piyasası Kurulu'nun "Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği'nde düzenlenmiştir. Kara yolu taşıma işleri ile ilgili acenteliğe ilişkin olarak da Karayolu Taşıma Kanunu'nda birtakım düzenlemelere yer verilmiştir[11]. TTK'da yer alan acenteye ilişkin hükümler, genel olarak tüm acenteler için getirilmiş olan düzenlemelerdir. Sigorta acenteleri ise asıl olarak SMK' da düzenlenmiştir. Ancak SMK'da düzenlenmemiş hususlarda TTK' daki acentelik hükümleri uygulanacaktır.

TTK 12 'de ticarethane sayılacak kuruluşlar sayılmış olup 12. bentte acentelik faaliyeti ile uğraşan kuruluşlara yer verilmiştir. Buna göre; acentelik ticarethane sayılacak ve acenteler için de tacirlerin tâbi olduğu tüm hükümler uygulanabilecektir[12].

Sonuç olarak; öncelikle özel kanunlarla getirilen düzenlemelerin bulunup bulunmadığına bakılacak, varsa öncelikle özel düzenlemeler uygulanacak, burada özel bir düzenlemeye yer verilmemiş olması halinde ise TTK' da yer alan acenteye ilişkin hükümler uygulama alanı bulacaktır. Sigorta acentesinin aracı veya akitçi acente olmasına göre, tellâllık veya komisyon hükümlerine, burada bir düzenleme bulunmaması halinde Borçlar Kanunu'nda yer alan vekâlet hükümlerine bakılacaktır[13]. Aynı zamanda, acentelerin TTK 12 /I- 12 gereğince ticarethane

---

bağlayan özel hukuk kurallarına bırakılıp, sigorta acentesi ile ilgili diğer düzenlemelerin yapılması daha uygun olurdu." (**KAYIHAN,** s. 45).

[11] **ARKAN, Sabih:** Ticari İşletme Hukuku, 9. Bası, Ank. 2005, s. 190; **ASLAN, İ. Yılmaz/ ERGÜN, Mevci:** Ticaret Hukuku, İst. 2005, s. 93; **ASLAN, İ. Yılmaz/ ŞENYÜZ, Doğan/ ERGÜN, Mevci:** İşletme Hukuku, İst. 2005, s. 93.

[12] **KENDER**, Sigorta Hukuku, s.94.

[13] **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 240. **KUBİLAY,** aracılık yapan acenteler için tellâllık hükümlerinin uygulanacağını ifade etmiş olmasına rağmen sadece Borçlar Kanunu'ndan söz etmiş ve TTK' da yer alan ticarî tellâllık hükümlerini belirtmemiştir. Şöyle ki; *"…… Bu Fasıl'da hüküm bulunmayan hallerde aracılık eden acenteler hakkında tellâllık hükümleri(BK. m. 126), akid yapan acenteler hakkında komisyon hükümleri ve bunlardan da hüküm bulunmayan hallerde vekâlet hükümleri uygulanır (T.T.K. m. 116, f.2).* Görüldüğü üzere yazar, tellâllık hükümlerinden bahsettikten sonra BK 126'ya atıf yapmıştır. Oysa ki; BK 126 beş yıllık zamanaşımına tâbi alacakları düzenleyen bir madde olup tellâllığa ilişkin hükümler BK 404 vd.de yer almaktadır. Kaldı ki; aracılık yapan acentelere uygulanacak olan tellâllık hükümleri BK' da yer alan hükümler değil; TTK' da düzenlenmiş olan ticarî işler tellâllığı hükümleridir. Çünkü, aracılık yapan acenteler ticari sözleşmeler için aracılık yapmaktadırlar. Acenteler tacir yardımcısı olduğundan ve TTK 21 gereğince taraflardan yalnız biri için ticarî iş niteliğinde olan mukaveleler kanunda aksine bir düzenleme olmadıkça diğer taraf için de ticarî iş sayılacağından bu sözleşmeler nitelik itibariyle ticarî sözleşmelerdir. Sigorta

sayılıyor olması dolayısıyla, tacirlere ilişkin hükümlerin de birçok konuda uygulanması söz konusu olacaktır[14].

TTK Tasarısı'nın[15] 102 /III hükmü ile; *"Taşıma, deniz ticareti, sigorta, turizm gibi alanlara ilişkin özel düzenlemeler saklıdır."* denilerek TTK'da yer alan acentelik hükümlerinin tüm acenteler bakımından genel hüküm niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. Ancak kanaatimce; bu hüküm kanun yapma tekniği bakımından gereksiz bir hükümdür. Çünkü örneğin sigorta acentelerinin söz konusu olması halinde öncelikle SMK'daki acentelik hükümlerine bakılacağı, burada bir hüküm bulunmaması halinde TTK'daki acentelik hükümlerine gidileceği, özel hükümlerin genel hükümlere göre öncelikli olarak uygulanacağı prensibinin bir gereği olduğundan son derece açıktır[16]. Ancak burada kanun koyucunun amacının önceki ve sonraki kanun ilişkisi bakımından bir düzenleme yaptığını da düşünmek mümkündür. Şöyle ki; bir konuda yapılmış yasal düzenlemeler var iken, daha sonra aynı konuyu düzenleyen yeni bir yasal düzenleme yapılması halinde sonraki hükümlerin geçerli olması esastır. Buna göre, kanun koyucu tarafından getirilen 102 / III hükmü ile, 'nın

---

acenteleri tarafından akdedilen veya akdedilmesi hususunda aracılık edilen sigorta sözleşmeleri de ticarî sözleşme niteliğindedir. TTK 21 dışında bunun bir diğer sebebi TTK 3 hükmüdür. Buna göre TTK' da düzenlenmiş olan tüm işler ticarî nitelik taşımaktadır. Bilindiği üzere, sigorta sözleşmeleri TTK 1263 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıca sigorta sözleşmelerin taraflarından biri sigorta şirketidir. Sigorta şirketleri tüzel kişi tacir niteliğinde olduğundan ve TTK 21 gereğince tüzel kişi tacirlerin adi iş sahası olamayacağından; ayrıca taraflardan biri için ticarî nitelik taşıyan bir sözleşmenin karşı tarafı tacir olmasa dahi onun için de ticarî nitelikte sayılacağından sigorta sözleşmelerinin ticarî nitelik taşıdığı tartışma götürmez bir konudur. TTK 100 vd.de düzenlenmekte olan ticarî işler tellâllığı ile ilgili hükümler, ticarî nitelik taşıyan sözleşmelere aracılık eden tellâllar için getirilmiştir. Bu nedenlerle, SMK ve TTK'nın sekizinci faslında hüküm olmayan hallerde aracılık yapan acenteler için TTK 100 vd.de yer alan ticarî işler tellâllığına ilişkin hükümler uygulanacaktır. **ARKAN** tarafından da bu yönde bir sonuca varılarak aracılık yapan acentelere TTK 100- 115 hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.(**ARKAN,** s. 195). Aynı yönde, **BERZEK, Ayşe Nur:** Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, 7. Bası, İst. 2004, s. 153.
Ancak TTK Tasarısı'nda durum farklıdır. TTK tasarısının 102/ II hükmünde *" Bu kısımda hüküm bulunmayan hallerde aracılık eden acentelere Borçlar Kanununun tellâllık hükümleri, sözleşme yapan acentelere komisyon hükümleri ve bunlarda da hüküm bulunmayan hallerde vekalet hükümleri uygulanır."* şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu şekilde bir düzenleme yapılmasının sebebi ise, TTK Tasarısı 'nda TTK'dan farklı olarak ticaret işleri tellâllığına yer verilmemiş olmasıdır. Yani; TTK Tasarısı' nın mevcut şekliyle yasalaşması halinde ticaret işleri tellallığı adında bir müessese bulunmayacak, tüm tellâllar için BK hükümleri uygulanacaktır.

[14] **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 94.

[15] **MOROĞLU'** na göre TTK Tasarısı 'nda yer alan acenteye ilişkin hükümler denkleştirme talebine ilişkin 122 nci madde dışında yeterlidir. (**MOROĞLU, Erdoğan:** Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Değerlendirme ve Öneriler, Ank. 2005, 3. Bası, s.56.

[16] *"Sigorta acenteliği kavramı ile TTK.nun sekizinci faslında düzenlenen acentelik arasında bir mahiyet farkı bulunmadığından, acenteliğin hukuki niteliğine ilişkin görüşler ve tartışmalar, sigorta*

yasalaşması halinde acentelere ilişkin özel düzenlemelerin geçerliliğini koruyacağı hususunun açıklandığı ve bu konuda ortaya çıkabilecek tartışmaların bertaraf edilmesinin hedeflendiği düşünülebilir.

III. TTK' da Yer Alan Acentelik Hükümlerinin Uygulama Alanı

TTK 117'de acentelik ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı sekizinci fasıl hükümlerin tatbik sahası belirtilmiştir. Hüküm şu şekildedir:

" Hususî kanunlardaki hükümler mahfuz olmak üzere bu fasıl hükümleri şunlar hakkında da tatbik olunur:

1. Mukaveleleri yerli veya yabancı bir işletme hesabına ve kendi adına akdetmeye daimî olarak salâhiyetli bulunanlar,

2. Sigorta mukavelelerinin akdi hususunda aracılık edenler,

3. Türkiye Cumhuriyeti içinde merkez veya şubesi olmayan ecnebi ticarî işletmeleri nam ve hesabına memleket içinde muamelelerde bulunanlar."

TTK 117'de TTK'nın acentelere ilişkin esasları düzenleyen sekizinci fasıl hükümlerinin uygulama alanı bu şekilde belirtilmiş olmakla birlikte özel kanunlarla getirilen düzenlemeler saklı tutulmuştur. Yani; TTK'daki bu hükümlerin tüm acenteler için uygulanabilecek genel nitelikteki hükümler olduğu; ancak özel kanunlar ile getirilen düzenlemeler olduğunda öncelikle onların uygulanacağı, bu özel kanunlarda boşluk olması halinde niteliğine uygun düştüğü ölçüde TTK'daki acentelik hükümlerinin uygulanacağı sonucuna varılabilir.

TTK 117 'de belirtilen ve acentelik hükümlerinin uygulanacağı hukukî ilişkilere daha detaylı değinerek bunları ayrı başlıklar altında inceleyelim:

---

acenteliği bakımından da geçerliliğini korumaktadır." (**SOPACI, Birgül:** "Sigorta Acentesinin

A. Mukaveleleri Yerli veya Yabancı Bir İşletme Hesabına ve Kendi Adına Akdetmeye Daimî Olarak Salâhiyetli Bulunanlar*:*

Kendi adına ancak yerli veya yabancı bir işletme hesabına sözleşme yapma konusunda daimî olarak yetkili olan gerçek veya tüzel kişiler için TTK 117/1 gereğince acenteliğe ilişkin hükümler uygulanır. Kendi adına ve işletme hesabına hareket ediliyor olması, ilişkinin dolaylı temsil ilişkisi olduğunu[17]; bu şekilde bir dolaylı temsil ilişkisinin olması için komisyonculuk[18] ilişkisinin olduğunu gösterir. Komisyon ilişkisi BK 416 vd.de düzenlenmiş, BK 416 hükmünde verilen tarifte; *"Alım ve satım işlerinde komisyoncu, ücret mukabilinde kendi nâmına, müvekkil hesabına, kıymetli evrak ve menkul eşya alım ve satımını deruhte eden kimsedir."* biçiminde tanımlanmıştır. Görüldüğü gibi acente, müvekkili ad ve hesabına sözleşme akdeder iken[19], komisyoncu kendi adına müvekkili hesabına hareket etmektedir. Ancak komisyon ilişkisinde acente ilişkisinden farklı olarak kural olarak devamlılık yoktur. Müvekkil komisyoncuya tek bir sözleşmenin yapılması için yetki vermektedir. TTK 117 /1'de ise, acente ile komisyoncunun unsurlarına kısmen yer verilen farklı bir ilişki düzenlenmiştir. İşte TTK 117'de yer alan düzenleme gereği eğer komisyoncu sürekli olarak müvekkili hesabına ve kendi adına sözleşme akdediyorsa bu ilişkiye acentelik hükümleri uygulanacaktır. Yani burada önemli olan husus, devamlılık unsurunun varlığıdır. Bu karma nitelikleri gereği, bu şekilde hareket eden kimselere komisyoncu acente denir[20]. Sonuç olarak; komisyoncu acente

---

Portföy Akçesi Hakkı", Prof. Dr. Fehiman Tekil 'in Anısına Armağan, İst. 2003, s. 440.

[17] Borçlar Kanunu'ndaki temsil türleri için bkz. aşağıda §2. I.

[18] Komisyoncu bağımsız tacir yardımcılarının bir türüdür. Komisyon ilişkisi hakkında detaylı bilgi için bkz. **ARKAN,** s. 217 vd.

[19] Acente, müvekkil ad ve hesabına hareket ettiğinden dolayı, müvekkil ile acente arasında doğrudan temsil ilişkisi söz konusudur. Acente yaptığı hukukî işlemler müvekkili adına yapar, bu hukukî ilişkinin neticeleri de doğrudan doğruya, yani komisyon ilişkisinde olduğu gibi ikinci bir işlem gerekmeksizin, müvekkilin hukuk alanında doğar. (**TOPÇUOĞLU,** s.161). Aynı yönde; **BRADGATE,** s.40**.**

[20]**KARAYALÇIN, Yaşar:** Ticaret Hukuku, Ticari İşletme, C: I, Ank. 1960, s.410; **KAYIHAN,** s. 68; **TOPÇUOĞLU,** s. 40; **MİMAROĞLU, Sait Kemal:** Ticaret Hukuku Dersleri, C: I, İşletme Hukuku, Ank. 1978, s.334; **TEKİL, Fehiman:** Ticari İşletme Hukuku, İst. 1997, s. 211; **BAŞTUĞ, İrfan/ ERDEM, Ercüment:** Ticari İşletme Hukuku, Ank. 1993, s. 167; **EDGÜ, Ekrem:** Ticaret Hukuku I, Umumi Hükümler, Ank. 1964, s. 191; **TEKİNALP,** s. 171; **ÖZDEMİR, Necdet/ KINACIOĞLU, Naci:** Türk Ticaret Hukuku, Başlangıç Hükümleri, 5. Bası, Ank. 1984, s. 205; **ÖZDEMİR, Necdet:** Türk Ticaret Hukuku, 4. Bası, Ank. 1976, s. 217; **ATAY, Lütfi:** "Seyahat Acentacılığı Faaliyetlerinin Hukuksal Açıdan İncelenmesi", DEÜSBED, Y:2000, C:II, S.4, s. 30.

ile komisyoncu arasındaki fark, devamlılık noktasında ortaya çıkmakta ve bu iki müessese bu unsur esas alınarak ayırt edilebilmektedir[21].

B. Sigorta Mukavelelerinin Akdi Hususunda Aracılık Edenler:

TTK 117/ b.2' de yer alan bu düzenleme ile ifade edilen sigorta aracılarının kapsamı sadece acentelerden ibaret olmayıp diğer sigorta aracı türleri olan brokerle ve produktörleri de içermektedir[22].

SMK 37 /1 'de sigorta ve reasürans brokeri tanımlanmış olup tanım şu şekildedir:

" Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak, tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde

---

[21] **DOMANİÇ, Hayri:** Ticaret Hukukunun Umumi Esasları, İst. 1972, s. 215 (Anılış: Ticaret Hukuku); **TOPÇUOĞLU,** s.40; **ASLAN/ ŞENYÜZ/ ERGÜN,** s.100.

[22] **KENDER,** broker ile produktörün hukukî niteliklerinin aynı olduğunu savunarak görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *" Sigorta Murakabe Kanunu'nun "diğer sigorta ve reasürans aracıları" başlığını taşıyan 37. maddesinde, produktör ve broker adı verilen iki ayrı aracı nev'i tarifi yapılmıştır. Ancak bu tarifle incelendiğinde, iki nev'i aracının hukukî mahiyetinin farklı olmadığı görülmektedir. Bunların hukukî mahiyeti tellâl veya simsar olarak ifade edilen aracı tipidir. Türk sigortacılık dilinde, eskiden beri bu aracı tipi "produktör" olarak ifade edilmiştir. Bu tip aracıya, İngilizce konuşulan ülkelerde "broker" denmektedir. Kanunun mezkûr hükmünde yapılan bu sun'i ayrımın ne gibi bir hukukî sonuç veya fayda getireceği belli değildir."* (**KENDER,** Sigorta Hukuku, s.99). **MEMİŞ** de aynı yönde eleştiride bulunarak *" ...Aynı madde içinde iki farklı sigorta aracısı tipi tanımlanmak istenmiş ise de, bu tanımlar incelendiğinde kanunun saydığı bu aracı tipleri arasında herhangi bir hukuki mahiyet farkının bulunmadığı görülecektir. Esasen produktörden farklı bir mahiyeti olmayan brokerin ayrı bir tanımla verilmesi, üstüne üstelik brokerler için ayrı yönetmelikler ihdas edilmesi bir yönüyle konunun ele alınışındaki dikkatsizliği göstermektedir."* demiştir (**MEMİŞ, Tekin:** "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sigorta Aracıları", www.jura.uni.sb/Turkish/TMemiş.html, s. 7). Ancak **ÖZER** bu görüşe katılmanın mümkün olmadığını şu şekilde ifade etmiştir: *" ...Şöyle ki; broker, produktör gibi her iki tarafa karşı bağımsız olarak çalışmaz. Acentenin sigortacıyı temsil etmesi gibi broker da sigorta sözleşmesinde taraf olmak isteyen kimseyi temsil eder ve onun menfaatine çalışır."* (**ÖZER KABUKÇUOĞLU, Dilek:** Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası, Ank. 2005, s. 123). Kanaatimce yazarın bu ifadesi isabetli değildir. Şöyle ki; yazar, acentenin sigortacıyı temsil etmesi ile brokerin sigorta ettirenin menfaatine çalışmasını birbiri ile denk tutmuştur. Oysa bu ikisi birbirinden farklı niteliktedir. Acentenin sigortacıyı temsil etme yetkisi vardır; ancak brokerin sigorta ettireni temsil etme yetkisi yoktur. Bir kimsenin menfaatine çalışmak ile o kişiyi temsil etme yetkisini haiz olmak karıştırılmaması gereken farklı kavramlardır. Brokerin temsil yetkisi bulunmadığı aşağıda açıklanmıştır. (Bkz. I. C. 2. s. 9)

yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere sigorta brokeri, bu işleri sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri arasında yapanlara da reasürans brokeri denir."

Bu tanımdan açıkça anlaşıldığı üzere, brokerler sigorta sözleşmesinin kurulmasına, sözleşme kurulmadan önceki gerekli hazırlık çalışmalarının yapılmasına, tazminatın ödenmesine yardımcı olur. Her geçen gün artan sigorta şirketlerinin sayısı ve bunların birbirlerinden farklı şartlarla teklif sunmaları; aynı zamanda her geçen gün tehlikelere karşı kendini güvence altına almak ve bu nedenle de sigorta sözleşmesi akdetmek isteyen kişilerin sayısının artması bu kurumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sigorta yaptırmak isteyen kişiler pek çok şirket tarafından sunulan farklı teklifler karşısında karar verememekte ve hangi koşullar ile menfaatlerinin daha iyi korunacağını tespit etme konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Bu nedenle de konuya ilişkin profesyonel bilgi sahibi olan, kendilerine yardımcı olup büyük sigorta şirketleri karşısında menfaatlerini koruyabilecek aracılara ihtiyaç duyulmaktadır. Sigortaya olan talebin her geçen gün artış göstermesi, sigorta brokerlerine olan ihtiyacın artmasını ve dolayısıyla bu mesleğin daha da önemli bir konuma gelmesini sağlamaktadır.

Kanun koyucu tarafından hükmümde *"sigortalı"* terimine yer verilmiş olsa da bu kavramın kullanılması isabetli değildir. Şöyle ki; bir sigorta sözleşmesinde sigorta ettiren ile sigortalı her zaman aynı şeyi ifade etmemektedir. Bu nedenle burada *"sigortalı" "sigortalı"* terimi yerine *"sigorta ettiren"* teriminin kullanılması daha isabetli olabilirdi[23].

Sigorta brokerleri, sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız olmalıdır. Bu, sigortalının menfaatlerinin gereği gibi gözetilebilmesi için zorunludur[24].

---

[23] **ÖZAY,** s. 120. Ayrıca **ÖZER'** e göre; *"...Diğer taraftan, broker sigorta sözleşmesine aracılık eden kişidir. Dolayısıyla, sigorta sözleşmesi kurulmadan önce de hiçbir kimse sigorta ettiren veya sigortacı sıfatını taşımadığından maddede yer alan "sigortalı" ifadesinin "sigorta sözleşmesi yapmak isteyenleri"* şeklinde anlamak gerekir." (**ÖZER,** s. 120).

[24] Sigorta brokerlerin yaptığı iş karşılığı aldığı komisyona *"brokeraj"* denir. (**GÜVEL/GÜVEL,** s.178).

SMK 37/ 1'de yer alan bu tanımda sigorta brokerinden başka reasürans brokeri tanımına da yer verilmiştir. Reasürans brokeri, brokerlik işlemlerini sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri[25] arasında yapan kişidir.

TTK 37/ III'de ise prodüktör şu şekilde tanımlanmıştır:

" Sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan çalışmalarının karşılığı olarak komisyon alan gerçek ve tüzel kişilere prodüktör denir"

Ayrıca Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği'nin[26] 3/I maddesinin e bendinde prodüktör şu şekilde tanımlanmıştır: *" Sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın, çeşitli sigorta dallarında sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlere bilgi vererek sözleşmenin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusuna ve özeliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve ayrıca rizikonun takdirine etkili, kendisince bilinen hususları da sigorta şirketine bildirmek suretiyle aracılık hizmeti ifa eden gerçek ve tüzel kişileri ifade eder."*

Prodüktörlerin[27] brokerlerden farkı, tarafsız olmasıdır. Broker, sigorta ettirenin yanında yer alıp sigorta ettirenin menfaatlerinin korunmasına yardımcı olurken prodüktör sigorta ettirenden ve sigorta şirketinden bağımsızdır. Prodüktörler, acentelerden farklı olarak belirli bir sigorta şirketine bağlı değildir[28]. Bu nedenle aynı bölgede birden çok sigorta şirketi ile iş görebilirler[29]. Prodüktörler yaptıkları

---

[25] Reasürans, bir sigorta şirketinin üstlendiği rizikoları kısmen veya tamamen belli bir prim karşılığı başka bir sigortacıya devretmesi ve kendi kendini teminat altına almasıdır. Reasürans hukuku hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ATABEK, Reşat:** Reasürans Hukuku, Ank. 1974; **ONAT, Selahattin:** Türkiye 'de Reasürans Tekeli, Ank. 1974.

[26] Bu Yönetmelik için bkz. 2.8.1995 tarih ve 22362 sayılı RG.

[27] *"...Prodüktör, sigortalı ile sigortacıyı bir araya getiren zincirin ilk halkasıdır. Bu bakımdan, sigortalıyı ilk aydınlatacak kişi olarak, sigorta tekniği ile ilgili bilgilerle donatılmış olması lâzımdır. Prodüktör, sigortalıyı aydınlatırken onu kandırmak yolunu değil de, ona sigortanın gerekliliğini anlatmak yolunu seçmelidir."* (**PEKİNER, Kâmuran:** Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri- Hesap Bünyesi, 3. Bası, İst. 1981, s. 113).

[28] **GÜVEL/GÜVEL,** s.176

[29] **AKMUT, Özdemir:** Hayat Sigortası, Teori ve Türkiye 'deki Uygulama, Ank. 1980, s. 122.

işler için komisyonu sigorta şirketinden aldıkları halde, brokerler sigorta ettirenden alırlar[30].

TTK 137 /II'de yer alan düzenlemeye göre, sigorta acenteleri dışında broker ve produktörler için de acenteliğe ilişkin hükümler uygulanacak mıdır? Öncelikle; kanun koyucunun bu hükmü getirmekteki amacının sadece sigorta acenteleri için TTK'nın sekizinci faslında yer alan hükümlerin uygulanabilir kılınması olduğunu söylemek mümkün olamaz. Çünkü; sigorta acenteleri zaten acente niteliğini haiz olmaları dolayısıyla doğrudan doğruya TTK 'da yer alan acente hükümlerinden etkilenmektedir; kanunda özellikle belirtilmiş olması gerekmez[31]. TTK 117/II karşısında acentelere ilişkin tüm hükümlerin kayıtsız şartsız broker ve produktörlere uygulanacağını söylemek mümkün değildir. Bu hükümler broker ve produktörler için ancak niteliklerine uygun düştüğü ölçüde uygulanabilir. Şöyle ki; aşağıda açıklanacağı üzere, sigorta brokerlerinin ve produktörlerin temsil yetkisi yoktur. Bu durumda acentelerin temsil yetkisine ilişkin hükümler doğrudan doğruya broker ve produktörlere uygulanamaz. Ancak brokerler ve produktörlerlere özel yetki verilmesi mümkündür. Örneğin broker ve produktörlerin temsil yetkilerinin bulunmaması dolayısıyla, ihtar, ihbar, protesto gibi hakkı koruyucu beyanları kabule yetkili değillerdir. Ancak broker ve produktörlere bu yönde özel bir yetki verilmesi mümkündür[32]. Böyle bir özel yetki verilmiş olmadıkça, sürekli bir ilişkiye taraf olmayan produktörün, sigortacı adına ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyucu beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etmeye yetkili olduğunu söylemek mümkün olamayacaktır. Aynı şekilde sigortacı ile arasında sürekli bir ilişkisi olmayan produktörün, sigortacıyı mahkemelerde temsil etme yetkisinin olduğundan da söz edilemez[33]. Ayrıca doktrinde savunulan bir görüşe göre[34], produktör ile kendisinden aracılık yapmasını isteyen kişi arasında sürekli bir ilişki bulunmadığından, sürekli bir ilişki olan acentelik ilişkisine yönelik olarak getirilen tekel hakkı ve TTK 134 'de düzenlenen tazminat talep hakkından produktör

[30] **ERİŞ,** s. 1291. Aksi yönde; **PEKİNER,** s. 113.
[31] **KAYIHAN,** s. 70.
[32] **EROĞLU, Sevilay:** Ticari İşletme Hukuku Uygulamaları, Ank. 2005, s. 207.
[33] **KAYIHAN,** s. 74.
[34] **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 252. Aynı şekilde **KENDER,** produktörlerin tekel hakkı bulunmadığını vurgulamıştır (**KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 100). Aynı yönde **KAYIHAN,** s. 74.

yararlanamamalıdır. Kanaatimce bu, isabetli bir görüştür. Çünkü TTK 113'de düzenlenen tazminat talep hakkı, sürekli bir nitelik taşıyan acentelik sözleşmesinin taraflardan birince usulüne uygun olmadan ve şartları oluşmadan feshedilmesi halinde diğer tarafa tanınan bir haktır. Prodüktörlük ilişkisinde ise bu şekilde bir süreklilik söz konusu değildir. Aynı şekilde; sürekli bir ilişki olmaması dolayısıyla tekel hakkının varlığından söz etmek de mümkün değildir. Sonuç olarak özetlemek gerekirse; broker ve prodüktörlere de TTK'daki acentelik hükümleri uygulanacak; ancak bu, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde yapılacaktır[35].

TTK Tasarısı'na baktığımızda, acentelik sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulama alanını belirleyen 103. maddede bu bende yer verilmediği görülmektedir. Bahsi geçen maddenin gerekçesi şu şekildedir:

"6762 sayılı Kanunun 117 nci maddesinin (2) numaralı bendi tasarıya alınmamıştır. Çünkü ne sigorta şirketiyle ne de sigorta ettirenle sürekli bir ilişki içinde bulunmayan aracılara, sürekli ilişkinin varlığının bir tanım unsuru acente hakkındaki hükümlerin uygulanması uygun değildir. "Sürekli olarak" ibaresi eklenerek hükmün korunması ise, Sigorta Murakabe Kanununun 9. maddesinin birinci fıkrası sebebiyle gereksiz görülmüştür."

TTK Tasarısı'nın 103. maddesinin gerekçesine baktığımızda kanımca şu sonuca varılmalıdır: TTK'da yer alan ve halen yürürlükte olan 117. maddenin 2. bendinde yer alan "Sigorta mukavelesi akdi hususunda aracılık edenler" ibaresi yukarıda açıklandığı üzere tüm sigorta aracılarını kapsamaktadır. Sigorta brokerleri ile sigorta prodüktörlerinin acentelerden farklı olarak belli bir sigorta şirketi ile daimi bir ilişkileri bulunmadığı gibi, sigorta ettiren ile de bu tür bir ilişkileri mevcut değildir. Bu nedenle; acentelere ait zorunlu bir unsur olan "süreklilik" özelliğine sahip olmayan bu aracılara acente hükümlerinin uygulanmasına neden olan ve

[35] TTK 137 /II hükmü gereğince, acentelik hükümlerinin sigorta brokerleri ve prodüktörlere de uygulanıyor olması doktrinde **MEMİŞ** tarafından eleştirilmiştir. Yazara göre; *" Hukuki mahiyeti itibariyle birbirinden farklı olan acente, prodüktör ve brokerin aynı hükümlere tabi tutulması yerinde bir düzenleme değildir. Taraflardan hiçbiri ile sürekli ilişki içinde bulunmayan aracılara sürekli ilişkinin varlığı esas alınarak düzenlenen acentelik hükümlerinin uygulanmasının uygun olmayan sonuçlar doğuracağı da ortadadır."* (**MEMİŞ,** s. 10).

TTK'da yer alan bu hükmün TTK Tasarısı'nda muhafaza edilmesi isabetli görülmemiştir. Sadece acenteleri kapsayacak şekle getirerek hükmü bu haliyle TTK Tasarısı'na dahil etmek de SMK 9 'un varlığı karşısında gereksiz bulunmuştur. Sonuç olarak; her ne kadar TTK 117/ b.II, TTK Tasarısı'nda yer almasa da yine de TTK'da yer alan acentelik hükümleri sigorta acenteleri için uygulanmaya devam edecektir. Çünkü yukarıda açıklandığı üzere, sigorta acenteleri acentelik niteliğini haiz olmaları dolayısıyla TTK 'da yer alan acentelik hükümlerine tâbidir, bunun için ayrıca bir düzenleme yapılmasına gerek yoktur. Broker ve prodüktörler için ise durum farklıdır. TTK Tasarısı'nın bu haliyle yasalaşması halinde artık TTK'da yer alan acentelik hükümleri broker ve prodüktörlere uygulanamayacaktır. Bu durumda, broker ve prodüktörlere ilişkin yeni yasal düzenlemeler yapılması gerekecektir. Sigorta ve reasürans brokerlerine ilişkin yeni bir yönetmelik taslak aşamasındadır[36]. Ancak bu yönetmelik sadece brokerlere ilişkin olup prodüktörlere ilişkin düzenlemeler içermemektedir. Bahsi geçen yönetmelik taslağının dördüncü bölümü *"Tarafsızlık ve Bağımsızlık"* başlığı taşımakta ve brokerlerin bağımsızlığı vurgulanmaktadır.

TK 116 /II 'de sekizinci fasılda hüküm bulunmayan hallerde, sözleşmelere aracılık eden acenteler için tellâllık, sözleşme yapan acenteler hakkında komisyon hükümlerinin[37], bunlarda da hüküm bulunmaması halinde vekâlet hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenlemenin amacı ve gerekçesi, akitçi acente ve aracı acente detaylı olarak incelendiğinde daha iyi anlaşılabilecektir.

---

[36] *"Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği Taslağı"* metni için bkz. www.tsrsb.org.tr/ tsrsb/Mevzuat/ Taslak.

[37] **ARKAN** tarafından, sözleşme yapan acenteler için komisyon hükümlerinin uygulanmasının ne kadar isabetli olduğu hususu şu şekilde ifade edilmiştir: *" Sözleşme yapan acente hakkında ikinci sırada komisyon hükümlerinin uygulanmasının isabetli olup olmadığı tartışmaya açıktır. Zira acente, müvekkili nam ve hesabına sözleşme yapma yetkisine sahiptir; komisyoncu ise, müvekkili hesabına kendi namına işlem yapar(BK 416 /I). Sözleşme yapan acente hakkında tamamlayıcı olarak komisyon hükümlerinin uygulanmasının kabul edilmesi, acente ile komisyoncunun faaliyet düzenlerinin benzerlik göstermesiyle açıklanabilir. Ayrıca, ücretli vekaletin bir türü olan komisyonculuk hakkındaki hükümlerin, ticarî işlere uygulanmasının da uygun düşeceği düşünülmüş olabilir."* (**ARKAN,** s. 195).

C. Türkiye Cumhuriyeti İçinde Merkez veya Şubesi Olmayan Ecnebi Ticarî İşletmeleri Nam ve Hesabına Memleket İçinde Muamelelerde Bulunanlar

Bu düzenlemeye göre; eğer bir ticarî işletmenin Türkiye Cumhuriyeti içerisinde şube veya merkezi yoksa o ticarî işletme ad ve hesabına ülke sınırları içinde işlem yapan kişilere TTK 'nın acentelik hükümleri uygulanacaktır[38].

Kanun koyucu burada süreklilik koşuluna yer vermemiştir. Bunun anlamı, hükümde yer alan özelliklere sahip bir ticarî işletmeye ilişkin tek bir işlemi bile ülke sınırları içinde gerçekleştiren kişi için acentelik hükümlerinin uygulanabilecek olduğudur[39]. Burada amaç, ülke içinde merkez veya şubesi olmayan şirketlerin ad ve

---

[38] *"...Davacı vekili, davalının bir İsviçre firmasına sattığı yüz ton nohutun vekil edeni şirketin donatanı bulunduğu gemiyle taşındığını, ancak davalı satıcının bildirimiyle ve faturası gözetilerek düzenlenen konişmentoda marka ve niteliği belirtilen nohutun, başka marka ve nitelikte çıkması yüzünden alıcıya tazminat ödemek zorunda kaldıklarını bildirerek TTK'nın 1023. maddesi uyarınca 4.069.113 liranın tahsiline karar verilmesini istemiştir. Davalı vekili, geminin yalnızca bir seferi için gerekli işlemleri yapmak üzere verilen vekaletnamenin acente sıfatıyla dava açma yetkisi vermeyeceğini bildirerek davanın reddini istemiştir. Mahkemece, davacı E.'nin donatana vekaleten yalnızca dava konusu dış satımla ilgili işlemlerini yürütmesinin kendisine acente sıfatını kazandırmayacağı, TTK'nın 116. maddesi uyarınca bir kimsenin acente sayılabilmesi için anılan işlemlerde sürekliliğin esas alınması gerektiği, kesin önelden sonra sunulan taşıyana ait vekaletnamenin de dava ehliyeti sağlamayacağı...gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Hüküm her iki yan vekilince de temyiz edilmiştir.1. Davacı vekilinin temyiz itirazlarının incelenmesinde: TTK'nın 117/ 3. maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti içinde merkez ya da şubesi bulunmayan yabancı ticari işletmeleri nam ve hesabına ülke içinde işlemde bulunanlar hakkında da, amlan yasanın 8. faslında 116 ve ardından gelen hükümlerle düzene konan "Acente" hükümleri uygulanır. Ayrıca dairemizin bu konuda kökleşmiş nitelik kazanan içtihatlarıyla da kabul edildiği gibi...TTK'nın 117/ 3 ve 119/ 2. maddeleri hükümlerine göre; ülkemiz içinde merkez veya şubesi olmayan yabancı ticari işletmeler nam ve hesabına ülke içinde arızi de olsa işlemde bulunanlar hakkında dahi, vekil edeni adına dava açılabilmesi olanaklıdır. Bu nedenlerle, dava ehliyeti açısından sözü edilen acentelerin arızi olarak işlem yapma olgusu sonuca etkili değildir. Sözü edilen yasal düzenlemedeki amaç; ülkemiz içinde merkez ya da şubesi olmayan yabancı ticari işletmelerin takip ve dava edilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmak ve hak sahibinin yabancı ticari işletmenin nam ve hesabına Türkiye'de geçici de olsa işlem yapan acenteden hakkını elde etmesine olanak tanımaktır. ...hükmün bu yönden bozulması gerekmiştir..."* (Y. 11.HD. 20.01.1983 T., 1982/ 5392 E., 1983/ 103 K.- **KAYIHAN,** s. 225); *"...Sözleşmenin davacılar ile S. Beach Holidays Limited Şirketi arasında yapıldığında uyuşmazlık yoktur. TTK'nın 117/ 3. hükmüne göre, yurt içinde merkez veya şubesi olmayan yabancı ticari işletme adına geçici de olsa yurt içinde işlem yapanlar hakkında acentelik hükümleri uygulanır. Bunun sonucu olarak yurt dışındaki yabancı şirkete izafen yurt içinde işlem yapana karşı dava açılma olanağı vardır..."* (Yarg. 13.HD. 09.12.1996 T., 1996/ 10324 E., 1996/ 10982 K.). Aynı yönde; Yarg. 13.HD. 09.12.1996 T., 1996/ 10324 E., 1996/ 10982 K.

[39] **ARKAN'**a göre; *"Sürekli bir ilişkinin varlığı dikkate alınarak kabul edilen acentelik hükümlerinin, geçici vekil hakkında da uygulanmasının pek isabetli bir çözüm olmadığı söylenebilir."* (**ARKAN,** s. 217). Aynı yönde; **TOPÇUOĞLU** : *" Yabancı tacirler adına sürekli olarak aracılık eden veya sözleşme yapan kimselere acentelik hükümlerinin uygulanması esas olmakla birlikte, bu tür işlemleri geçici olarak yapan kimselerin de acentelik hükümlerine tabi tutulması isabetli olmamıştır. Yabancı işletmeler adına geçici olarak işlem yapan kimselere tellallık hükümlerinin uygulanması isabetli olurdu."* (**TOPÇUOĞLU,** s. 42).

hesabına işlem yapan kişiler ile hukukî ilişkiye giren vatandaşları korumaktır. Çünkü böyle bir ilişkide şirket ad ve hesabına işlem yapan kişiye acentelik hükümleri uygulanacağından, bu işlem dolayısıyla ortaya çıkan uyuşmazlıklarda şirket ad ve hesabına işlem yapan kişiye karşı müvekkil şirkete izafen dava açılabilecektir[40]. Ancak doktrinde savunulan bir görüş[41] aksi yöndedir. Buna göre; Türkiye içinde merkez veya şubesi bulunmayan ticarî işletmeler nam ve hesabına işlem yapan kişilere karşı, müvekkillerine izafen Türkiye'de dava açılabilmesi için bu kişilerin bu işleri sürekli olarak yapması gerekir. Eğer bir süreklilik yoksa ve bu tür faaliyetlerde bulunmak meslek edinilmemiş ise, arızî olarak yapılan bir veya birkaç işlem dolayısıyla bu kişilere karşı müvekkillerine izafen dava açılamaz. Kanaatimce bu görüşün kabulü mümkün değildir. TTK 117 'de açıkça bu hükümde sayılanlar için acentelik hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiş olup müvekkili mahkemede temsil yetkisine ilişkin bir istisnaya yer verilmemiştir. Kaldı ki acentelerden farklı olarak TTK 117/II ve 117 /III 'de düzenlenenler için *"daimilik"* ve *"meslek edinme"* koşulları aranmamaktadır. Buna rağmen bu şekilde bir ayrıma gidilerek TTK 117 /III'de düzenlenenler için bu faaliyetin meslek edinilmiş olması koşulunun aranmasının hiçbir yasal dayanağı yoktur.

Türkiye'de bulunan acente ile yurt dışında bulunan ticarî işletme arasındaki acentelik sözleşmesine hangi hukukun uygulanacağı belirlenirken kanunlar ihtilafı kuralları (MÖHUK 24) dikkate alınmalıdır[42]. MÖHUK 24' e göre[43]; öncelikle taraflarca kararlaştırılmış bir hukuk bulunup bulunmadığına bakılır. Eğer taraflar

---

[40] **KARAYALÇIN,** s. 411; **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 215; **KAYIHAN,** s. 76; **TOPÇUOĞLU,** s. 42; **SAKA, Zafer:** Ticaret Hukuku, Ticari İşletme, 1. Bası, İst. 1998, s. 370, dn. 54; **MİMAROĞLU,** s.334; **TEKİL,** s.212; **DOĞANAY, İSMAİL:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.I, 4. Bası, İst. 2004, s. 454.

[41] *" Saniyen arızî bir iki işlemi yabancı bir ticarî işletme adına yapmak da, meslek halinde icra edilmesi öngörülmüş bir faaliyet hakkında, böyle bir faaliyetin hususiyetleri göz önünde bulundurularak sevkedilmiş bir hükmün tatbikini haklı göstermez. Bu yüzden TK. nun 117. maddesi (3) No.lu bendinde öngörülen muameleleri arızî ve tesadüfi olarak ve meslek edinilmiş sayılmayacak bir surette memleket içinde ifa edenlerin, aracılık veya akdettikleri mukavelelerden dolayı müvekkillerine izafen dava edilmeleri mümkün değildir. (***KALPSÜZ, Turgut:** "Müvekkillerine İzafen Acentlara Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması", BATİDER, Haz. 1983, C: XII, S. 1, s. 7).

[42] **BAŞTUĞ/ ERDEM,** s.168; **KOSTROMOV, V. Alexey:** "International Unification of the Law of Agency", www.collectionscanada.ca/obj/s4/f2/dsk2/ftp03/MQ64286.pdf, s. 51 vd. Ayrıntılı bilgi için bkz. **TEKİNALP,** s. 62 vd.

[43] Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **NOMER, Ergin:** Devletler Hususi Hukuku, 11. Bası, İst. 2002, s. 263 vd.; **NOKAY, Murat:** "Acentelik Sözleşmesi", www.turkhukuksitesi.com/makale_256.htm, s. 12 vd.

acentelik sözleşmesine koydukları bir hüküm ile bu sözleşmeden doğması muhtemel uyuşmazlıklara hangi ülke hukukunun uygulanmasını istediklerini belirlemişlerse çıkacak olan uyuşmazlıklarda bu hukuk uygulanacaktır. Eğer taraflarca hangi hukukun uygulanacağı belirlenmemişse karakteristik edimin ifa yeri hukuku uygulanacaktır. Sözleşmenin karakteristik ediminin tespit edilememesi halinde MÖHUK 24 hükmüne göre, sözleşmenin en yakın irtibat halinde olduğu yer hukuku uygulanacaktır. Acentelik sözleşmesinde karakteristik edim hangisidir? Acentelik sözleşmesindeki asıl edim yükümlüklerine baktığımızda; bu, acente için acentelik faaliyetlerinin yerine getirilmesi, müvekkil için ise komisyon ödenmesidir. Bu durumda acentelik sözleşmesinde karakteristik edimin acentenin edimi olduğu söylenebilir. Bu nedenle; eğer acente ve müvekkil arasında akdedilen acentelik sözleşmesinde, bu sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklara hangi hukukun uygulanacağı kararlaştırılmamışsa MÖHUK 24 gereğince acentenin edimini ifa yeri hukuku, uygulanacak hukuk olacaktır. Acentenin edimini ifa yeri ise, acentenin işyeri ikametgâhının bulunduğu yerdir[44].

IV. Acentenin Unsurları

A. Bağımsızlık

Hem TTK 116 hem de SMK 9'da yer alan acente tanımlarında değinilen ortak bir nokta vardır ki o da acentelerin tâbilik sıfatının bulunmamasıdır. Acentenin bağımsız bir ticarî işletmesi vardır[45]. TTK 116 'da acente, bağımsız tacir yardımcısı olarak ele alınmıştır. Bu bağımsızlık nedeniyle, müvekkilin acente üzerinde doğrudan bir denetim ve gözetimi söz konusu olamaz, müvekkil acentenin çalışma şekli gibi idari konularda acenteye talimat veremez[46]. Buna karşılık, müvekkilin acenteye, yapılacak olan sözleşmenin içeriği, türü ve özellikleri hakkında talimat

[44] **NOKAY,** s. 14.
[45] **BAŞTUĞ, İrfan:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İzm. 1973, s. 163.
[46] **DOMANİÇ, HAYRİ:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.I, İst. 1988, s. 309 (Anılış: TTK Şerhi); **ARKAN**, s.192; **TEKİNALP,** s. 22, **KAYIHAN,** s. 30; **DOĞANAY,** s. 587; **CİHANGİROĞLU, CELAL:** Ticari İşletme Hukuku, İzm. 1996, s. 258; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 121; **BERZEK,** s. 151; **DERYAL,** s.77; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.51; **NOKAY,** s.3.

vermesi mümkündür[47]. Fakat müvekkilin acenteye bu hususlarda talimat vermesi ve acentenin de müvekkile karşı bilgi verme yükümlülüğünün bulunması, acentenin bağımsızlık özelliğini ortadan kaldırmaz[48].

Aynı şekilde SMK' da da sigorta acentesinin sigorta şirketine tâbi olmayacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Bu durumda, sigorta şirketinin, acenteye akdedilecek olan sigorta sözleşmesinin içeriği, türü vb. konular dışında talimat vermesi, acentenin çalışma saatlerine ve çalışma şekline müdahale etmesi, bu yönde idari nitelik taşıyan talimatlar vermesi söz konusu olamaz. Ancak akdedilecek sigorta sözleşmesinin şartları, içeriği, türü gibi konularda sigorta şirketi, her zaman acenteye talimat verebilecektir ve bu, sigorta acentesinin bağımsızlığına ters düşmeyecektir.

B. Acentelik Sözleşmesi

Acentelik faaliyetinde bulunacak olan gerçek veya tüzel kişi ile müvekkil arasında öncelikle bir acentelik sözleşmesi[49] akdedilmesi gerekmektedir[50]. Bu husus SMK 9'da *" bir sözleşmeye dayanarak"* denmek suretiyle belirtilmiştir. İşte bu

---

[47] **İMREGÜN** tarafından, acentenin bağımsızlık unsuru *"İşletme sahibine tâbi olmama"* başlığı altında incelemiş ve bu unsur şöyle ifade dilmiştir : *" Bu öge, aracı acentayı, tâbi tüccar yardımcılarından ayıran en önemli ögedir. Aracı acenta, etkinliğinde bağımsızdır, kendi iradesini özgürce kullanır, işletme sahibinin talimatına uymakla yükümlüdür, ancak işletme sahibinin denetim ve gözetiminde değildir."* **(İMREGÜN, Oğuz:** Kara Ticaret Hukuku Dersleri, İst. 2002, s. 128). **İMREGÜN'**ün, acentenin işletme sahibinin talimatına uymakla yükümlü olduğu hiçbir ayrım yapmada mutlak bir şekilde ifade etmesi kanımca isabetli değildir. Şöyle ki; **ARKAN**'ın ifade ettiği gibi; müvekkil, acenteye bağımsızlık unsurunun bir gereği olarak, çalışma şekli gibi idari konularda talimat veremez; ancak yapılacak olan sözleşmenin türü, içeriği gibi konularda talimat verebilir.(Bkz: B, 1. c., aa.). Bu yönde; **TEKİNALP,** s. 22, **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 121; **TOPÇUOĞLU,** s. 12; **KAYAR, İsmail:** Ticari İşletme Hukuku, 5. Bası, Ank. 2006, s. 334; **BERZEK,** s. 151; **DERYAL,** s.77; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.51.

[48] **ARKAN**, s.192; **KAYIHAN,** s.31; **DERYAL,** s.77; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.52; **NOKAY,** s.3.

[49] Acentelik sözleşmesi nitelik itibariyle tam iki tarafa borç yükleyen (sinallagmatik) ve sürekli borç doğuran bir iş görme sözleşmesi niteliğindedir. (**KAYIHAN,** s. 82 vd.; **EDGÜ,** s. 188; **DERYAL,** s.77, dn. 2; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi,s.52; **NOKAY,** s. 6).

[50] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s.309; **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 212; **ARSLANLI, Halil:** Kara Ticaret Hukuku Dersleri, Umumi Hükümler, 3. Bası, İst. 1960, s.180; **TEOMAN, Ömer:** "Tacir Yardımcıları", Doç. Dr. Mehmet Somer 'in Anısına Armağan, İst. 2006, s. 279; **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s.242; **TEKİL,** s.209; **İMREGÜN**, .s. 127; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 626; **KAYIHAN**, s. 32; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 122; **TOPÇUOĞLU,** s. 13; **KARAHAN, Sami:** Ticari İşletme Hukuku, 13. Basıya Ek, Konya 2005, s. 300; **MİMAROĞLU,** s.332; **ASLAN/ ŞENYÜZ/ ERGÜN,** s.94; **GÜVEL/GÜVEL,** s. 172; **BERZEK,** s. 151, **DERYAL,** s. 77; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.51; **KAYAR,** s334; **ÖZDEMİR/ KINACIOĞLU;** s. 205; **ÖZDEMİR,** s. 216.

tanımda yer alan sözleşme, sigorta şirketi ile acente arasında akdedilecek olan acentelik sözleşmesini ifade eder.

Müvekkil ile acente arasında akdedilen acentelik sözleşmesinde yer verilecek düzenlemeler ile acentenin yetkileri ile tarafların karşılıklı hak ve borçları belirlenir. Bahsi geçen acentelik sözleşmesinin geçerli olması için öngörülmüş olan bir şekil şartı mevcut değildir[51]. Ancak, eğer müvekkil tarafından acenteye sözleşme yapma yetkisi verilecekse bu yetkinin mutlaka yazılı olarak verilmesi ve yetki belgesinin Ticaret Sicil Müdürlüğü'ne tescil ettirilerek ilân edilmesi gerekmektedir[52]. Ayrıca acentenin faaliyet ve iş sahasını genişleten veya daraltan her şartın yazılı olarak önceden tespit edilmiş olması gerekir[53].

Arada akdedilmiş bir sözleşme olmaksızın acentelik faaliyeti yapılması halinde, vekâletsiz iş görmeden bahsedilecektir[54].

Acentelik sözleşmesinin hukukî niteliği konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre[55], acentelik sözleşmesi hem iş görme hem vekâlet sözleşmesi niteliklerini taşımaktadır. ***Edgü***[56]**,** acentelik sözleşmesinin kanunun 116/ II maddesi göz önünde tutulursa vekâlet akdinin özel bir türü olduğu; ancak nitelik itibariyle daha çok hizmet akdine benzediğini ifade etmektedir. Yazar

---

[51] **TEOMAN,** s. 279; **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 242; **İMREGÜN,** s. 128; **DOĞANAY,** s. 588; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 122; **TOPÇUOĞLU,** s. 10, **TOPÇUOĞLU,** s.13; **ASLAN/ ERGÜN,** s. 94; **ASLAN/ ŞENYÜZ/ ERGÜN,** s.94; **GÜVEL/GÜVEL,** s.172; **DERYAL,** s.77; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.51; **KAYAR,** s. 334; **NOKAY,** s. 5; **BRADGATE,** s. 40; 71; **MALLOR, P. Jane/ BARNES, A. James/ BOWERS, Thomas/ LANGVARDT, W. Arlen:** Business Law, The Ethical, Global, and E- Commerce Environment, 12. Edition, 2004, s. 784.

[52] **ARSLANLI,** s.181; **ARKAN,** s.191; **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 242; **DOĞANAY,** s. 594; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 122; **İNAL, Tamer:** Ticari İşletme Hukuku, İst. 2004, s. 335; **DERYAL,** s.77; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.51; **ASLAN/ ERGÜN,** s. 94; **ASLAN/ ŞENYÜZ/ ERGÜN,** s.94. **İMREGÜN** tarafından sözleşme yapma yetkisine sahip acentelere ilişkin acentelik sözleşmesinin yazılı şekle tâbi olduğu görüşü ileri sürülmektedir. Ancak; sözleşme yapma yetkisini haiz acenteler için aranan görüşü ileri sürülmektedir. Ancak; kanaatimce sözleşme yapma yetkisini haiz acenteler için aranan *"yazılılık"*, sözleşmeye ilişkin olmayıp sadece sözleşme yapma yetkisine ilişkindir. Yani acentelik sözleşmesinin tüm unsurlarının yazılı olarak belirlenmesi gerekmemekte, sadece acentenin sözleşme yapma yetkisinin yazılı bir şekilde belirtilerek tescil ve ilan edilmesi yeterli olmaktadır. **(İMREGÜN,** s. 131). **İMREGÜN** ile aynı yönde **KAYAR,** s. 335; **BERZEK,** s. 152.

[53] **ARSLANLI,** s.181; **DOĞANAY,** s.594.

[54] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s.309.

[55] **TOPÇUOĞLU,** s. 43.

[56] **EDGÜ,** s. 192.

acentelik sözleşmesini, bir hizmetin ifasını konu edinmesi, sona erme sebepleri bakımından benzerlik göstermesi ve bir ücret karşılığı olması dolayısıyla hizmet sözleşmesine benzetmektedir. Bir diğer görüş[57], acentelik sözleşmesinin TTK 116/II hükmü dolayısıyla vekâlet sözleşmesinin bir türü olduğu yönündedir. Bir diğer görüş ise[58], aracı acenteliğin hizmet akdi, akitçi acenteliğin ise vekâlet akdinin özel bir türü olduğuna ilişkindir.

Acentelik sözleşmesinin hukukî niteliğinin ne olduğunu tespit edebilmek için öncelikle yukarıda bahsi geçen sözleşme türlerine kısaca değinmek ve bu sözleşmeler ile acentelik sözleşmesinin özelliklerini karşılaştırarak bir sonuca varmak gerekmektedir.

Hizmet sözleşmesi BK 313 hükmü ile düzenlenmiş olup hüküm şu şekildedir:

" Hizmet akdi, bir mukaveledir ki, onunla işçi, muayyen veya gayrimuayyen bir zamanda hizmet görmeyi ve iş sahibi dahi ona bir ücret vermeyi taahhüt eder."

BK'da yer alan bu tanım hizmet sözleşmesinin unsurlarını içermemektedir, bu nedenle de bu tanım doktrinde yeterli görülmeyerek hizmet sözleşmesinin tüm unsurlarını içeren şu şekilde bir tanım yapılmıştır[59]:

" İş (hizmet) sözleşmesi bir gerçek kişinin başka birine tâbi olarak onun yararına belirli veya belirsiz bir süre faaliyette bulunmayı, bu sonuncunun da bu faaliyete karşılık bir ücret vermeyi üstlendikleri sözleşmedir."

Bu tanımda da belirtildiği üzere hizmet sözleşmesinin asıl unsurları; şahsen taahhüt edilen bir iş, bu iş karşılığında verilmesi gereken bir ücret ve tabiiyettir[60]. Hizmet sözleşmesi ile acentelik sözleşmesi karşılaştırıldığında öncelikle *"tabiiyet*

---

[57] **ARSLANLI,** s. 181; **BAŞTUĞ,** s. 163, 165; **ÖZDEMİR/ KINACIOĞLU,** s.204; **EREM, S. Turgut:** Ticaret Hukuku Prensipleri, C: I, Ticari İşletme, 5. Bası, İst. 1973, s. 257; **MİMAROĞLU,** s. 332.
[58] **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 213.; **DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s. 309.
[59] **NARMANLIOĞLU, Ünal:** İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri, 3. Bası, İzm. 1998, s. 133.
[60] Hizmet sözleşmesi ve unsurları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **NARMANLIOĞLU,** s. 131 vd.

unsuru" bakımından bu iki sözleşmenin farklılık gösterdiği sonucuna varılmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere, acente, müvekkil karşısında bağımsızdır. Müvekkilin acenteye idarî konular dışında, yapılacak sözleşmenin içeriği, şartları, türü gibi konularda talimat vermesi mümkündür ve bu, acentenin bağımsızlık niteliğini ortadan kaldırmaz. Hizmet sözleşmesinde ise, tabiiyet (bağımlılık) asıl unsurlardan biridir. Hizmet sözleşmesinde işçi, işi işverenin denetim ve gözetimi altında yapar. Bu şekilde esaslı bir unsur açısından acentelik sözleşmesi ile hizmet sözleşmesi arasında farklılık bulunması nedeniyle acentelik sözleşmesinin hukukî niteliği itibariyle hizmet sözleşmesine benzediğini savunan görüşe katılmak kanaatimce mümkün görünmemektedir.

Vekâlet sözleşmesi[61] BK 386 /I 'de şu şekilde tanımlanmıştır:

" Vekâlet, bir akiddir ki onunla vekil, mukavele dairesinde kendisine tahmil olunan işin idaresini veya takabbül eylediği hizmetin ifasını iltizam eyler."

BK'da yer alan bu tanım vekâlet akdinin tüm unsurlarını içermemektedir. Bu nedenle vekâlet sözleşmesi doktrinde[62] şu şekilde tanımlanmaktadır:

" Vekâlet, öyle bir akittir ki vekile müvekkilin menfaatine ve iradesine uygun bir sonuca yönelen bir iş görmeyi bir zaman kaydına tabi olmaksızın ve nisbeten bağımsız olarak yapma borcunu, sonucun elde edilememesi rizikosu ona ait olmamak üzere yükler."

Vekâlet sözleşmesinin unsurları; bir işin idaresi ya da hizmetin ifası, vekil ile müvekkil arasında akdedilen bir vekâlet sözleşmesi ve yapılması üstlenilen iş ya da hizmetin müvekkilin iradesine uygun ve bağımsız olarak yerine getirilmesidir. *"Mukavele veya teamül varsa, vekil, ücrete müstahak olur."* biçimindeki BK 386 /III hükmü gereğince ücretin vekâlet akdinin bir unsuru olmadığı sonucuna

---

[61] Vekâlet sözleşmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ZEVKLİLER, Aydın/ AYDOĞDU, Murat/ PETEK, Hasan:** Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 6. Bası, Ank. 1998, s. 360 vd.; **ÖZKAYA, Erarslan:** Vekalet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması, Ank. 1997**; ADAY, Necdet:** Avukatlık Hukukunun Genel Esasları, 2. Bası, İst. 1987.

[62] **TANDOĞAN, Haluk:** Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C: II, 4. Bası, İst. 1989, s 356.

varılmaktadır[63]. Vekâlet sözleşmesinde vekil, üstlendiği iş veya hizmeti müvekkilin iradesine uygun olarak yapar. Vekâlet sözleşmesinde vekil, sonucu garanti etmez. Vekilin üzerine düşen görev, üstlendiği işe ilişkin olarak elinden gelen çabayı sarfetmektir; yoksa vekil, beklenilen sonucun elde edilememesinden dolayı sorumlu değildir. Vekâlet sözleşmesinde bağımsızlık unsuru etkilidir. Bu bağımsızlık unsuru, vekâlet sözleşmesini hizmet sözleşmesinden ayıran önemli bir unsurdur.

Vekâlet sözleşmesi ile hizmet sözleşmesi arasındaki bir diğer fark, zaman kıstasıdır. Eğer üstlenilen iş belirli veya belirli olmayan bir zaman için üstlenilmişse hizmet akdi, zaman kaydı bulunmuyorsa vekâlet akdi söz konusudur[64].

Vekâlet sözleşmesi ile hizmet sözleşmesini ayıran önemli bir diğer unsur ücrettir. Ücret, hizmet sözleşmesinin zorunlu bir unsuru iken vekâlet sözleşmesinde ücret zorunlu değildir. İşte bu noktada acentelik sözleşmesi, vekâlet sözleşmesinden ayrılmaktadır. Acentelik sözleşmesinde açıkça ücret kararlaştırılmamış olsa dahi, acente, tacir sıfatını haiz olması dolayısıyla ücrete kanun gereği hak kazanmaktadır. Yani; acentelik sözleşmesi bakımından ücret, vekâlet sözleşmesinden farklı olarak zorunlu bir unsurdur. Bu nedenle her ne kadar *"bağımsızlık unsuru"* bakımından vekâlet ve acentelik sözleşmesi benzerlik gösterse de ücret bakımından mevcut farklılık dolayısıyla acentelik sözleşmesinin hukukî niteliği gereğince vekâlet akdinin bir türü olduğunu söylemek çok kolay değildir. Ayrıca, acentelik sözleşmesinde acentenin ücrete daha doğrusu komisyona hak kazanabilmesi için aracılık ettiği veya bizzat akdettiği sözleşmelerin kurulmuş olması gerekir. Sözleşmenin kurulmuş olmasının yanı sıra ifa edilmesinin gerekli olup olmadığı hususu tartışmalı olup bu tartışmalara aşağıda ayrıntılı olarak değinilmiştir. Burada varılması gereken sonucun aracılık yapılan veya bizzat akdedilen sözleşmenin akdedilmesi olduğunu düşünürsek, acente bu sonuca varmak zorundadır. Aksi halde yapmış olduğu olağanüstü masraflar dışında müvekkilinden başka bir talepte bulunamayacaktır. Vekâlet sözleşmesinde ise yukarıda belirtildiği üzere, vekil sonucun gerçekleşip gerçekleşmemesinden dolayı sorumlu değildir. Bunun dışında vekâlet

[63] **ZEVKLİLER/ AYDOĞDU/ PETEK,** s. 360; **ÖZKAYA,** s. 25.
[64] **TANDOĞAN,** s. 376.

sözleşmesinden taraflar her zaman cayabilir[65]. Acentelik sözleşmesinde ise tarafların sözleşmeden her zaman cayabilmesi mümkün olmayıp sözleşmenin sona erdirilmesi TTK 133 'de belirli şartlara bağlanmıştır.

Tüm bu açıklamalar sonucunda acentelik sözleşmesinin unsurlarının ne hizmet sözleşmesi ne de vekâlet sözleşmesi ile örtüştüğü sonucuna varılmaktadır.

İş görme sözleşmesi; hizmet sözleşmesi, eser (istisna) sözleşmesi, yayın sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi gibi taraflardan birinin bir işin ifasını üstlendiği sözleşmelerin ortak adıdır. Acentelik sözleşmesinde de acente, müvekkili ad ve hesabına sözleşme akdetme veya sözleşmelere aracılık etme görevini üstlenmektedir. Bu nedenle acentelik sözleşmesinin bir tür iş görme sözleşmesi olduğu söylenebilir. Ancak yukarıda açıklandığı üzere, acentelik sözleşmesi bazı yanlarıyla vekâlet sözleşmesine bazı yanlarıyla da hizmet sözleşmesine benzese de bu sözleşme türlerinden hiçbirine bire bir benzememektedir. Bu nedenle, ***Kayıhan*** 'ın[66] da ifade ettiği gibi, acentelik sözleşmesinin kendine özgü (sui generis) bir sürekli iş görme sözleşmesi olduğunu söylemek kanaatimce isabetlidir.

C. Sözleşme Akdetmek veya Sözleşme Akdedilmesine Aracılık Etmek

TTK 116'da yer alan acente tanımında " …ticarî bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme[67] adına yapmayı meslek edinen kimse…"den söz edilmektedir. SMK 9'da ise "sigorta sözleşmelerine aracılık etmek veya buları sigorta şirketi adına yapmak" unsuru yer almaktadır. Her iki tanımın da ortak noktası acentenin ya bir sözleşmenin yapılması hususunda aracılık faaliyetinde bulunması ya da bu sözleşmeleri bizzat yapmasıdır. Bu nedenle acenteler, aracı

---

[65] **TANDOĞAN,** s. 375.
[66] **KAYIHAN,** s. 90.
[67] *"…….. Türk Ticaret Kanunu'nun bu hükmü emredici niteliktedir ve bu itibarla esnaf işletmeleri için acentelik faaliyetinde bulunmak, kanunun bu hükmü karşısında mümkün değildir. Bundan dolayı esnaf işletmeleri için veya tacir olmayan bir kimse için aracılık veya sözleşeme yapan kişi, diğer unsurların hepsi var olsa bile acente sayılamaz."* **(KAYIHAN,** s. 36). Aynı yönde **ARKAN,** s.192.

acente ve akitçi acente olarak ikiye ayrılmakta[68] olup bu husus aşağıda detaylı olarak incelenecektir.

D. Tekel Hakkı (İnhisarilik)

Acentelerinin sahip olması gereken unsurlar sayılırken tekel hakkı (inhisarilik) da bu unsurlar arasında belirtilmektedir. Bu unsur TTK 118'de şu şekilde düzenlenmiştir:

"Aksi yazılı olarak kararlaştırılmış olmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı için birden fazla acente tayin edemeyeceği gibi; acente dahi aynı yer veya bölge içinde, birbiriyle rekabette bulunan müteaddit ticari işletmeler hesabına aracılık yapamaz."

Hükümden anlaşıldığı üzere; acenteler belirli bir bölge veya yer[69] içinde faaliyet gösterirler ve müvekkil aynı zamanda, aynı yer veya bölge içinde birden fazla acente tayin edemez. Yani acente, faaliyet gösterdiği bölge veya yerde tekel hakkını haizdir. Bunun yanında, bir acente de aynı yer veya bölge içinde birbirleriyle rekabet içinde bulunan birden fazla tacir hesabına aracılık yapamaz[70]. Kanun koyucu

---

[68] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 94; **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s.243; **ARKAN,** s.193; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 625; **REVA, Zeynep: "**Acente Portföy Tazminatı ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısındaki Yeri", (www.tsrsb.org.tr/NR/rdonlyres/03EE6DB6-4920-461A-88EC-94F5A9BAD73C/2185/205_ 241.pdf), s. 222.

[69] *" Hemen belirtelim ki, yasa koyucu her ne kadar acentanın faaliyetini belirli bir yer veya bölgede, başka bir söyleyiş ile, sınırları ve kapsamı önceden belirlenen bir coğrafi alanda gerçekleştirmesini öngörmüşse de, bu yer veya bölgenin sınırlarının hangi ölçütlere göre saptanacağı konusunda hiçbir açıklık getirmemiştir. Bu nedenle taraflar acentalık faaliyetinin yapılacağı yer olarak il ya da ilçenin tümünü belirleyebilecekleri gibi, bunların içindeki somut bir veya birkaç beldeyi de acentanın görev alanı olarak saptayabilirler. Kanımızca acentanın faaliyetini yürüteceği yerin belirlenmesinde yasa koyucu hiçbir sınırlama getirmediği için, tarafların ülkemizde resmen tespit edilmiş bulunan mülkî ve idarî bölünmeler ile bağlı olmaksızın, tamamen kendi takdirlerine bağlı olarak ve diledikleri büyüklükteki yerleri TTK 116/ I anlamında "yer" ya da "bölge" olarak saptamaları mümkündür…"* (**TEOMAN,** s. 280). Aynı yönde; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 628.

[70] **KUBİLAY**, Sigorta Hukuku s. 242; **TOPÇUOĞLU,** s.17. *" TK 118'deki düzenlemeden yasanın ilke olarak "tek acenta" ve "tek müvekkil" ilkesini benimsediği, başka bir söyleyiş ile, tekel hakkını aynı zamanda hem acentanın tek bir müvekkilin işlerine aracılık etmesi hem de müvekkil diye nitelendirilebilecek somut bir ticarî işletme sahibinin sadece tek bir acenta tayin edebilmesi bakımından kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum fikrimizce "tekel kuralının çift yönlülüğü" diye adlandırılır."* (**TEOMAN,** s.282).

burada *"aracılık"*tan söz etmiş olsa da bu kural hem aracı acenteler hem de akitçi acenteler için geçerlidir[71].

Bu hükümde incelenmesi gereken önemli bir husus, *"aynı ticaret dalı"*[72] ifadesinin sigorta acentelerine uygulanırken ne şekilde ele alınması gerektiğidir. Burada, sigorta dallarının anlaşılması isabetli olacaktır[73]. Yani; sigorta acenteleri, kendilerine hangi sigorta dalında sözleşme yapma veya bu sözleşmelere aracılık yapma yetkisi verilmişse tekel hakkı sadece bu dallara ilişkin olacaktır. Sigorta şirketleri ayrı sigorta dallarında çalışmak üzere aynı yer veya bölge içinde birden fazla acente tayin edebilecekler; aynı zamanda bir acente farklı sigorta dallarına ilişkin olmak koşuluyla aynı yer veya bölge içinde olup birbirleriyle rekabet halinde olan birden fazla sigorta şirketine aracılık edebileceklerdir[74].

Görüldüğü gibi acenteler, birbirleriyle rekabete bulunan ticarî işletmeler ad ve hesabına aracılık yapamazlar. Örneğin acente aynı zamanda iki bilgisayar firmasının acenteliğini yapamaz; ancak biri bilgisayar firması, diğeri hesap makinesi firması olan iki ayrı ticarî işletmenin acenteliğini aynı anda yapabilir[75].

Tekel hakkına ilişkin olarak TTK 118 'de getirilen bu hüküm emredici değildir. Yani; taraflar sözleşme ile aksini kararlaştırarak aynı yer veya bölge içinde birden fazla acentenin yetkili kılınabileceğini ve/ veya acentenin birbiriyle rekabet halindeki birden fazla tacir için acentelik faaliyeti yürütebileceğini kararlaştırabilirler. İşte bu şekilde acentenin tekel hakkının kaldırılabiliyor olması dolayısıyla, doktrinde bazı yazarlar tarafından tekel hakkının acentenin bir unsuru

---

[71] **POROY, Reha/ YASAMAN, Hamdi:** Ticari İşletme Hukuku, 9. Bası, İst. 2001, s. 198.

[72] *" ...TK 118'de yer alan "aynı ticaret dalı" ibaresinin her hâlü kârda dar yorumlanmasında zorunluluk vardır....Bu nedenledir ki, fikrimizce somut olayda diyelim her iki anonim ortaklığın ana sözleşmesinde uğraşı alanının beyaz eşya üretimi olarak gösterilmiş olması yeterli olmayıp, aksi kararlaştırılmadığı sürece tekel kuralının uygulanmasında her iki işletmenin fiilen ürettiği eşyanın türü önem taşıyacaktır..."* (**TEOMAN,** s. 282). Aynı yönde; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 630.

[73] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 96, dn.151.

[74] *"Türk Ticaret Kanunu'nun 118 inci maddesinde yazılı olduğu üzere, acente, aynı yer ve bölge içinde birbiriyle rekabette bulunan müteaddit ticarî işletmeler nam ve hesabına, ayrı ayrı aracılık ve bu işletmeler adına sözleşme yapamaz. Ancak, acente çalışma mevzuları aynı olmayıp farklı olan muhtelif ticari işletmelerin işlerini ayrı ayrı üzerine alabilir."* **(DOĞANAY,** s. 594).

[75] **KAYIHAN,** s. 102.

olarak belirtilmesinin isabetli olmayacağı görüşü savunulmaktadır[76]. Kanımca bu görüş isabetlidir. Çünkü eğer tekel hakkının sözleşme ile kaldırılması mümkün olabiliyor ve bu durum acentelik niteliğine zarar vermiyorsa acenteden bahsedebilmek için tekel hakkının olmazsa olmaz nitelik taşımadığı son derece açıktır. Bu durumda tekel hakkının acentenin bir unsuru olduğunu söylemek de pek isabetli olmayacaktır. Tekel hakkının kaldırılması dolayısıyla acentenin temsil yetkisinin etkilenip etkilenmeyeceği hususuna aşağıda " Acentenin Temsil Yetkisi" başlığı altında değinilecektir[77].

Tekel hakkı kapsamında müvekkil, acentenin yetki ve görev kapsamına giren alanlarda müşteriler ile bizzat ilişkiye giremeyecek, sözleşme akdedemeyecektir. Müvekkilin bu yükümlülüğü basit tekel olarak ifade edilir[78].

---

[76] **ARKAN** görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *"Her ne kadar, TTK 116 / I'de acentenin, faaliyetini belli bir yer veya bölge içinde göstermesinden (tekel hakkı) söz edilmişse de, tekel hakkı, tarafların anlaşmasıyla kaldırılabileceğinden (TK 118), bunu, acenteliğin bir unsuru olarak değerlendirmek isabetli olmaz."* (**ARKAN,** s. 192). Aynı yönde **ASLAN/ ERGÜN,** s. 95. Buna karşılık **KAYIHAN, ARKAN'**ın bu görüşünü şu şekilde eleştirmektedir: *" …. Anılan madde gereğince, taraflar yazılı olarak bir anlaşmaya vardığı takdirde, acentenin tekel hakkı kaldırılabilmektedir. Bu yüzden **Arkan**,bu unsuru ayrı bir unsur olarak kabul etmemektedir.ancak, kanaatimizce, TTK 116 / f.1 ile acenten unsurlarından biri olarak gösterilen bu unsur zaten salt olarak acentenin tekel hakkına ilişkin değildir. Çünkü acentenin kural olarak sahip olduğu tekel hakkı, acentelik sözleşmesinin içeriğine ilişkin olup acentelik kurumunun unsurlarından biri değildir. Taraflar yazılı olarak uzlaşmak suretiyle acenteliğin tayin edildiği bölge veya yere ilişkin tekel hakkını ortadan kaldırabilirler, ancak acenteliğin o bölgeye ya da yere ilişkin tekel hakkının bu şekilde kaldırılması keyfiyeti, acenten tayin edildiği bölge ya da yerde faaliyet göstermense engel teşkil edeceği anlamına gelmez……. Şu halde sözleşme ile acentenin tekel hakkı kaldırılsa bile, "acentenin belirli bir yer veya bölge içinde faaliyet icrası" acentelik kurumunun bir unsuru olmaya devam eder. bu anlamda, acentenin tekel hakkına sahip olması ile belirli bir yer veya bölge içinde faaliyet icra etmesi de aynı şeyler değildir."* (**KAYIHAN**, s. 33). Kanımca, **KAYIHAN** tarafından burada yapılan açıklamalar isabetlidir, ancak **ARKAN**'a yöneltilen eleştiriler yerinde değildir. Çünkü; kanımca **ARKAN**'ın ifade ettiği husus, tekel hakkının acentenin bir unsuru olmadığıdır; yoksa acentenin belirli bir yer veya bölge içinde faaliyette bulunması gereğini tekel hakkı ile birleştirerek bunun da acenteliğin bir unsuru olmadığı yönünde bir ifadeye yer vermemektedir. Kaldı ki; tekel hakkı sözleşme ile kaldırılsa dahi, acentenin yetkili olduğu yer veya bölge içinde faaliyette bulunmayı sürdüreceği tartışma götürmez bir gerçektir. İnhisariliğin acentenin bir unsuru olduğu yönünde bkz. **TOPÇUOĞLU,** s. 17. **TOPÇUOĞLU** 'na göre; *"……TTK'nın inhisar hakkıyla ilgili düzenlemesinin tamamlayıcı hüküm niteliğinde olduğu söylenebilir. Ancak bu sonuç, inhisar hakkının, acenteliğin bir unsuru olarak kabul edilmemesini gerektirmemelidir."*

[77] Bkz. §2. II. B.

[78] **TOPÇUOĞLU,** s.193.

E. Daimîlik

Acentelerin faaliyetleri daimî nitelik taşımalıdır. Yani; tek bir sözleşmenin yapılmasına aracılık eden veya tek bir sözleşmeyi ticarî işletmeyi temsilen akdeden gerçek veya tüzel kişinin acente olduğundan söz etmek mümkün değildir[79]. TTK 118 ve SMK 9'da verilen acente tanımlarının her ikisinde de *"daimîlik"* unsuruna yer verilmiştir.

Daimîlik unsurunun mevcut olup olmadığı incelenirken, tarafların amacından hareket edilmesi gerekmektedir. Yani, eğer taraflar sürekli bir ilişki içinde bulunma amacıyla acentelik sözleşmesi akdetmiş; ancak çok kısa bir süre sonra sözleşmenin herhangi bir şekilde ortadan kalkması söz konusu olmuşsa, artık fiilî duruma değil, tarafların başlangıçtaki amaçlarına göre değerlendirme yapılmalı ve daimîlik unsurunun, dolayısıyla acentelik ilişkisinin var olduğu kabul edilmelidir[80].

F. Meslek Edinme

TTK 116'da yer alan acente tanımında, acenteleri bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bu sözleşmeleri o işletme adına yapmayı meslek edinen kimse olarak tanımlanmıştır. TTK' da acenteliğin meslek olarak yapılması gerektiği belirtilmiş olsa da, acentenin acentelik dışında başka bir faaliyette bulunmasını yasaklayan bir hükme yer verilmemiştir.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, acentelik faaliyeti geçici olarak yapılabilecek bir faaliyet değildir ve mutlaka meslek olarak yapılması gerekir.

---

[79] **İMREGÜN** bu hususu şu şekilde açıklamıştır: *"Aksi hal, örneğin, tek bir işte tesadüfen aracılık yapmak, aracı acentalık müessesesinin doğumuna sebeb olmaz. Böyle bir durumda, taraflar arasındaki ilişki, aracı kişi aracılığı meslek edinmiş ise "ticari işler tellâllığı", edinmemiş ise "tellâllık"tır. Esasen acenteyi tellâldan ayırt eden en önemli öge budur."* **(İMREGÜN,** s. 128); *" ... Bu faaliyetin sürekli yani madde metninde yazılı olduğu veçhile, "daim surette" yapılması,hali, acenteyi "vekil" veya "tellâl"dan ayıran en belli başlı diğer bir unsurdur"*(**DOĞANAY,** s. 587).

[80] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s.309; **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 213; **ARKAN,** s.194; **TEKİNALP,** s. 23; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 633; **TOPÇUOĞLU,** s.12; **BERZEK,** s. 152; **KARAHAN,** s. 299; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 123; **KAYIHAN,** s.33; **NOKAY,** s.4.

Meslek edinme ile kastedilen, acentenin müvekkili ile üçüncü kişi arasındaki sözleşmelere aracılık etmek veya bu sözleşmelerin müvekkil ad ve hesabına akdedilmesini sağlamak amacıyla kendisine ait bağımsız bir ticarî işletme oluşturması ve bu işletmeyi kendi ad ve hesabına işleterek tacir sıfatını kazanmasıdır[81].

TTK 'da yer alan bu düzenleme ile acentenin bu işi meslek olarak yapması yeterli görülmüş ve acenteler başka bir işle uğraşmalarına engelleme getirilmemiştir. TTK' da yer alan bu düzenlemeden farklı olarak SMK 9/ VIII maddesinin ilk cümlesinde ise sözleşme yapmaya ve prim tahsiline yetkili olan sigorta acentelerinin acentelik dışında başka bir ticari faaliyet ile uğraşamayacakları açıkça belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, SMK' da yer verilen bu yasaklayıcı hüküm, sadece akitçi acenteler ve prim tahsiline yetkili olan acenteler için getirilmiş olup prim tahsil yetkisi bulunmayan ve sadece sözleşme yapılmasına aracılık eden acenteleri kapsamamaktadır[82]. Ayrıca burada üzerinde durulması gereken bir husus daha vardır. O da; SMK ile getirilen bu yasağın sadece ticarî faaliyetlere ilişkin olduğudur. Yani; SMK 9/ VII'ye göre yasak kapsamındaki acenteler sadece acentelik ile birlikte başka bir ticarî faaliyette bulunamazlar. Buna göre; prim tahsili ve sözleşme yapma yetkisi bulunan bir acente, acentelik faaliyeti ile birlikte ticarî nitelik taşımayan başka bir faaliyette bulunabilir.

V. Acentenin Türleri

A. Sözleşmenin Yapılmasındaki Rollerine Göre Acenteler

TTK 116 ve SMK 9 'da yer alan acente tanımları incelendiğinde, her iki tanımda da iki tür acenteden bahsedildiği görülmektedir. Bunlar; sözleşme yapılmasına aracılık eden acenteler ve sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentelerdir.

---

[81] **TEOMAN,** s.283.
[82] **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 243; **ARKAN,** s. 194.

SMK 9/ V hükmüne göre, bir acentenin sahip olduğu yetkilerin kapsamı tescil ve ilan edilir. Bu tescil ve ilandan önce acentelik faaliyetinde bulunulamaz[83].

1. Akitçi Acenteler

Yetkili bulunduğu yer veya bölge içinde, ticari işletme adına sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentelere akitçi acente denir.

Sigorta şirketlerini temsilen, yetkili bulundukları yer veya bölge içerisinde sözleşme yapmaya yetkili olan acentelere akitçi acente denir. Bu acente türü sigorta hukukunda A Tipi acenteler olarak adlandırılır [84].

Bir acentenin yetkisi olmaksızın veya yetkisini aşarak, müvekkili ad ve hesabına sözleşme yapması halinde durumun ne olacağı *"Acentelerin Temsil Yetkisi"* başlığı altında aşağıda detaylı olarak incelenecektir.

2. Aracı Acenteler

Yetkili bulunduğu yer veya bölge içinde, ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etme yetkisine sahip bulunan acentelere aracı acente denir.

Tacirlerin akdedecekleri sözleşmeler için, yetkili bulundukları yer veya bölge içinde sadece bu sözleşmelerin yapılması hususunda aracılık etme faaliyetini

---

[83] **KUBİLAY**, Sigorta Hukuku, s.244; **CAN, Mertol :** Sigorta Hukuku Ders Kitabı, Ank. 2005, s.92.

[84] **ARSEVEN, Haydar:** Sigorta Hukuku, İst. 1987, s. 53; **KENDER,** Sigorta Hukuku, s.94; **BOZER, Ali:** Sigorta Hukuku, Ank. 1981, s. 41; **CAN,** s.91; **KAYIHAN,** s. 45; **ULAŞ, Işıl:** Uygulamalı Sigorta Hukuku Can ve Mal Sigortaları, 5. Bası, Ank. 2006, s.11; **ÇEKER, Mustafa:** Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Hukuku, 2. Bası, Adana 2004, s. 22; **REVA,** s. 223.*"... Bunlar, düzenledikleri ve iptal ettikleri poliçeleri, poliçe eklerini, tecditnameleri ve temditnameleri* ***rejistro*** *denilen resmi deftere kaydederler. Rejistro: Sigorta şirketlerinin ve A Grubu Acentelerin sigortalılarını kaydettikleri deftere verilen isimdir. Düzenlenen poliçe, tecditname ve zeyilnamelerin kaydedildiği yasal defterlerdir. Her branş için ayrı ayrı ve birer üretim, birer iptal olmak üzere iki çeşittir. Noterce onaylanan bu defterlerin sayfaları çift nüshadır. Yıl bitimlerinde ara tasdikleri yapılarak kullanılmaya devam edilir* (**GÜVEL/GÜVEL,** s.175).

yürüten, sözleşmeyi akdetme yetkisine sahip olmayan acentelere aracı acente denir. Bu tip acentelere sigorta hukukunda B Tipi acenteler denir[85].

B. Yaptıkları Ticarî Faaliyete Göre Acente Türleri

1. Sigorta Acenteleri[86]

Günlük hayatta karşılaşılması muhtemel birçok risk kişileri sigorta şirketlerine yönlendirmekte ve her geçen gün sigortalı olmak isteyen kişilerin sayısı artmaktadır. Bu nedenle; tüm müşterilere ulaşabilmek, bu kişilerle sigorta sözleşmesi akdedebilmek, primleri tahsil edebilmek ve diğer gerekli işlemleri yapabilmek için sigorta şirketleri acentelere ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda sigorta acenteleri sayesinde kişiler de sigorta şirketli ile rahatlıkla irtibata geçebilmektedir. Bu nedenle, sigorta acentelerinin sigortacılık açısından son derece önemli bir yere sahip olduğu tereddütsüzce söylenebilir.

SMK 9 'da sigorta acentelerinin tanımına yer verilmiştir. Buna göre; *"Her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde, daimi bir surette Türkiye'deki sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerine aracılık eden veya bunları sigorta şirketi adına yapan gerçek veya tüzel kişilere sigorta acentesi… denir."*

---

[85] **ARSEVEN,** s. 53; **KENDER**, Sigorta Hukuku, s.94; **BOZER,** s.41; **CAN,** s. 91; **KAYIHAN,** s. 43; **ULAŞ,** s.11; **ÇEKER,** s. 22; **GÜVEL/GÜVEL,** s.175; **REVA,** s. 223.

[86] Bir sigorta şirketinin çalıştığı bütün alanlarda aracılık eden acentelere genel (umumî) acente; sigorta şirketinin çalıştığı bir veya birkaç dalda aracılık eden acentelere hususî acente denir. Tüm acente türlerini ifade etmekte kullanılan terim ise alelıtlak acentedir. (**KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 94; **KAYIHAN,** s. 48, dn.117). Doktrinde **BOZER** tarafından haklı olarak alelıtlak acente teriminin bir anlam ifade etmediği belirtilmektedir. **BOZER** bu görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *" Sigorta Şirketlerinin Murakebesi Hakkındaki Kanunda ise, "umumî acenta", "hususî acenae", "tâli acenta", "alelıtlak acenta" deyimleri kullanılmıştır (m.9). Bu deyimler isabetli seçilmemiştir. Bir acenta sigora ortaklığının çalıştığı bütün sigorta branşlarında sözleşme yapmağa yetkili ise, "umumî acenta"; belli sigorta branşlarında sözleşme yaparsa "hususi acenta"; belli bir bölgede çalışan acentanın acentasına da "tâli acenta" denilir. "Alelıtlak acenta" deyiminin hukuki bir anlam taşıdığını ifade etmek güçtür."* (**BOZER,** s. 42). SMK 'da isabetli olarak "alelıtlak acente" kavramına yer verilmemektedir. "Acente" kavramı zaten tek başına tüm acente türlerini içine alan bir üst kavramdır. Böyle iken tüm acente türlerini ifade etmek amacıyla farklı bir kavrama ihtiyaç yoktur.

Sigorta acenteleri hakkında öncelikle SMK' da yer alan hükümler uygulanacak, burada düzenleme bulunmayan hallerde ise TTK' daki acentelik hükümlerine gidilecektir.

2. Satış ve Sürüm Acenteleri

Tacirler ürettikleri malları daha geniş bir alanda tanıtmak, pazarlamak ve bu sayede iş potansiyellerini arttırmak amacıyla acentelere ihtiyaç duyarlar. İşte, tacirlerin ürettikleri malların piyasada tanıtımını sağlamak, bu amaçla reklâmını yapmak, mallara yönelik talepte bulunan müşteriler ile irtibat kurarak mallar hakkında gerekli bilgileri vermek, satışı gerçekleştirmek ve malların sürümünü arttırmak üzere faaliyet gösteren acentelere satış ve sürüm acenteleri denir[87].

Satış ve sürüm acentelerinin önemi tartışmasızdır. Acentesi olmadan sadece çok küçük bir bölgeye hitap edecek olan bir firma, acenteleri sayesinde tüm ilkeye, hatta tüm dünyaya hitap edebilmektedir. Bunun en önemli örneği otomobil firmaları ve bu firmaların acenteleridir.

3. Sermaye Piyasasında Faaliyette Bulunan Acenteler

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 31 vd. maddelerinde sermaye piyasası aracı kurumları düzenlenmiştir. SPK 30/ son gereğince; aracılık, sermaye piyasası araçlarının 31'inci madde çerçevesinde yetkili kuruluşlar tarafından kendi nam ve hesabına, başkası nam ve hesabına, kendi namına başkası hesabına alım satımıdır. Bu şekilde faaliyette bulunan aracı kurumlar şube açabilecekleri gibi, maliyeti daha az olan acente atama yoluna da gidebilirler[88]. Sermaye piyasasında faaliyet gösteren aracı kurumlar daha geniş yatırımcı kitlesine ulaşmayı hedefler[89]. "Aracı kurum acenteleri" olarak adlandırılan bu acentelere ilişkin düzenlemeler *"Aracılık*

[87] **ARSLANLI,** s. 180; **KAYIHAN,** s. 43; **TOPÇUOĞLU,** s.15; **MİMAROĞLU,** s.332; **BAŞTUĞ /ERDEM,** s. 169; **DOĞANAY,** s. 448; **REVA,** s. 222.
[88] **KAYIHAN,** s.49.
[89] **REVA,** s. 222.

*Faaliyetleri ve Aracı Kurumlara İlişkin Esaslar Tebliği"*nde düzenlenmiştir[90]. V/ 19 sayılı Tebliğin 20. maddesi şu şekildedir:

"*Acentalar, aracı kurum ile imzaladıkları yazılı acentalık sözleşmesi çerçevesinde faaliyet gösterdikleri mahalde, sermaye piyasası araçlarına ilişkin alım ve satım emirlerinin aracı kuruma iletilmesine ve gerçekleşen emirlerin tasfiyesine aracılık eden gerçek kişi veya ticaret şirketleridir."*

Bu tanım incelendiğinde tanımda sadece aracılık yapmaktan söz edildiği görülmektedir. Yani V/ 19 sayılı tebliğe göre aracı kurum acenteleri TTK 116 anlamında akitçi acente konumunda bulunamazlar[91]. Ancak daha sonra V/ 46 sayılı Tebliğ[92], bu tebliğin yerini almıştır; bu tebliğ ile acentelerin yetkileri arttırılmış ve acentelerin müşteriler ile çerçeve sözleşme akdedebilecekleri düzenlenmiştir[93].

V/ 46 sayılı Tebliğin 24/ II hükmü ile acentelerin faaliyetleri sınırlanmıştır. Acenteler Tebliğ ile sayılan faaliyetlerden başka faaliyetlerde bulunamazlar. Ancak acente bankanın banka sıfatıyla yürüttüğü faaliyetler bu kapsamın dışındadır[94]. Bahsi geçen hüküm şu şekildedir:

" Bir aracı kurum ile acentelik sözleşmesi imzalayan bankalar, acente sıfatıyla aşağıdaki faaliyetlerde bulunabilirler:

a. *Sermaye piyasası araçlarına ilişkin alım ve satım emirlerinin aracı kuruma iletilmesine ve gerçekleşen emirlerin tasfiyesine aracılık etmek,*
b. *Acentesi olunan aracı kurumun halka arza aracılık faaliyetleri kapsamında, taleplerin toplanması, bu taleplerin aracı kurum merkezine iletilmesi ve paranın tahsili ya da geri ödenmesi gibi işlemleri kapsamak üzere gişe hizmeti vermek,*

---

[90] Bkz. Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kurumlara İlişkin Esaslar Tebliği, Seri V, N.19, RG 01.03.1995, S.22217.
[91] **POROY/ YASAMAN,** s. 194.
[92] 7.9.2000 T. 2163 S. RG.
[93] **İNCEOĞLU,** s. 86.
[94] Ayrıntılı bilgi için bkz. Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, İMKB.

c. *Acentesi olunan aracı kurum portföy yöneticiliği yetki belgesine sahip ise acente sıfatıyla bu faaliyetin tanıtımını yapmak ve bu faaliyetle ilgili sadece tahsil ve tediye işlemleri kapsamak üzere gişe işlemlerini yürütmek,*

d. *Acentesi olunan aracı kurum yatırım danışmanlığı yetki belgesine sahip ise bu faaliyet kapsamında aracı kuruma gelen doküman ve bilgileri müşterilerine açıklamak ve yatırım danışmanlığı faaliyetlerinin tanıtımını yapmak."*

Bu hüküm ile aracı kurum acentelerinin sadece bankalar ve özel finans kurumları olabileceği de düzenlenmiştir[95].

Tebliğe ve Yargıtay 'ın yerleşik içtihatlarına göre[96]; aracı kurumlar, acenteleri aracılığıyla yapacağı işlemlerden dolayı hukukî sorumluluk aracı kuruma aittir.

4. Seyahat Acenteleri [97]

Seyahat acentelerine ilişkin düzenlemeler *"Seyahat Acenteleri Birliği Yönetmeliği"*nde[98] düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 3. maddesinde seyahat acentesi şu şekilde tanımlanmıştır:

"Bir programa bağlı ya da programsız olarak tüketiciye her türlü seyahat organize eden ve bu seyahatin gerektirdiği bütün hizmetleri üreten 1618 sayılı kanun hükümlerine tabi ticari işletmeleri... ifade eder."

---

[95] **İNCEOĞLU,** s. 86.

[96] *" Sermaye Piyasası Kurulunun Seri V 19 no.lu tebliğinin 25' inci maddesinde, aracı kurumların acenteler aracılığı ile yaptığı işlemlerdeki hukuki sorumluluğu düzenlenmiştir. Anılan hükme göre, acente aracılığıyla yapılan işlemler ve bu işlemlerle ilgili olarak, müşteriyle kurulan ilişkilerde doğan hukuki sorumluluk aracı kuruma aittir; aracı kurum, acenteyle veya müşteriyle yapacağı sözleşmelerde sorumluluğu kaldıran veya hafifleten kayıtlar koyamaz..."*Yarg. 11. HD. 06.04.2000 T., 2000/ 7720 E. ve 2000/ 2532 K. (**ERİŞ,** s. 1316).

[97] **POROY, Reha:** Ticari İşletme Hukuku, 3. Bası, İst. 1983, s. 167; **CİHANGİROĞLU,** s. 261. Ayrıca seyahat acenteleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ATAY; JAPAN ASSOCIATION OF TRAVEL AGENTS:** "Travel Agency Law".

[98] Bkz: 4.9.1996- 22747 RG.

Bahsi geçen yönetmeliğin 4. maddesinde seyahat acentelerine münhasır hizmetler, 5. maddesinde ise seyahat acentelerinin diğer hizmetleri sayılmıştır.

1618 sayılı *"Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu"*nun 1. maddesinde ise seyahat acenteleri, *" Seyahat acenteleri kâr amaciyle turistlere ulaştırma, konaklama, gezi, spor ve eğlence imkânları sağlayan, onlara turizmle ilgili bilgiler veren, bu konuya ilişkin tüm hizmetleri gören ve turizm ekonomisine ve genellikle ödemeler dengesine katkıda bulunan ticarî kuruluşlar"* olarak tanımlanmıştır.

Seyahat acenteleri turistlere ulaştırma, konaklama, gezi ve benzeri imkânlar sağlayan ticarî kuruluşlardır[99]. Seyahat acenteleri verdikleri tüm bu hizmetler karşılığında müşteri sağladıkları turizm işletmelerinden veya hem bu işletmelerden hem de müşterilerden belirli bir yüzde üzerinden komisyon alırlar[100].

Seyahat acentelerine öncelikle 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu hükümleri, bu kanunda hüküm bulunmaması halinde ise TTK' daki acentelik hükümleri uygulanmalıdır.

5. Deniz Ticareti Acenteleri

Deniz ticareti alanında çeşitli tacir yardımcıları mevcuttur. Bunlar brokerler, motorcu ve transitçiler, taşıma komisyoncuları, gemi ve yük teslim alıcıları olarak sayılabilir. Bunlardan gemi ve yük teslim alıcılarına "gemi teslim alıcı acente" ve "yük teslim alıcı acente" denmektedir[101].

Deniz ticareti acenteleri, donatanlar[102] ile deniz ticareti ile uğraşan diğer kişiler arasında yapılan hukukî işlemlere aracılık ederler veya temsilci sıfatıyla bu işlemleri bizzat yaparlar[103]. Bu acenteler limanlarda faaliyetlerini sürdürürler[104].

---

[99] **REVA,** s. 223.
[100] **TEKİNALP,** s. 174.
[101] **TEKİNAY, Sulhi:** Eşya Hukuku, C: I, 4. Bası, İst. 1984, s. 171.
[102] Donatan kavramı TTK 946/ I'e göre; *"Donatan, gemisini deniz ticaretinde kullanan gemi sahibine denir."* TTK'da yer alan bu tanımda üç unsur yer almaktadır. Bunlardan ilki, ticaret gemisi; ikincisi,

Gemi teslim alıcı, yükü teslim alıp, yükle ilgili gerekli formaliteleri yürütür, daha sonra yükleri teker teker sahiplerine teslim eder. Bu acenteler, kaptanın yükün teslimine ilişkin sorumluluğunu üstlenirler[105].

Yük teslim alıcı ise, yükü teslim alır, sahipleri tarafından çekilinceye kadar saklayıp korur[106].

Gemi teslim alıcı ve yük teslim alıcının yaptıkları faaliyetler değerlendirildiğinde *Tekinalp'* e göre gemi teslim alıcı acenteler TTK anlamında "acente" olarak nitelendirilebilirse de yük teslim alıcı acenteler bakımından aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Bunun sebebi de, acentenin bir unsuru olan "sözleşme akdetmek veya sözleşmelere aracılık etmek" unsurunun mevcut olmadığıdır[107].

Kanaatimce, gemi teslim alıcı ve yük teslim alıcının her ikisinin faaliyetleri birbirine benzer nitelik göstermektedir ve her ikisi açısından da bu unsur gerçekleşmemektedir. Bu nedenle, yük teslim alıcı ile gemi teslim alıcı arasına nitelik farkı bulunmamaktadır ve her ikisinin de "acente" niteliği taşıdığını söylemek isabetli olmayacaktır. Ancak yük teslim alıcı eğer bu yükü saklayıp korumak için yük sahibi ad ve hesabına depo kiralarsa, bu durumda sözleşme akdetme unsuru gerçekleşmiş olur. Acenteliğe ilişkin diğer unsurların da bulunması halinde yük teslim alıcının acente niteliğinde olduğu sonucuna ulaşılabilir. Sonuç olarak; somut durumun özellikleri dikkate alınarak acentelik niteliğinin bulunup bulunmadığı tespit edilmelidir.

---

bu gemi üzerinde mülkiyet hakkına sahip olmak; üçüncüsü ise bu ticaret gemisini kazanç sağlamak amacıyla kendi adına işletmektir. Donatan kavramına ilişkin detaylı bilgi için bkz. **ÇAĞA, Tahir/ KENDER, Rayegân:** Deniz Ticareti Hukuku I, 12. Bası, İst. 2002, s,128; **OKAY, M.Sami:** Deniz Ticaret Hukuku 1, 3. Bası, İst. 1970, s. 220 vd.; **GÖKNİL, M.Nedim:** Deniz Ticaret Hukuku, İst. 1946, 3. Bası, s. 71 vd; **DİKİCİ, Fatih:** Ticaret Hukuku 2, 4. Bası, Ank. 2006, s. 195.

[103] **KAYIHAN,** s.49; **REVA,** s. 223.

[104] **KAYIHAN,** s. 49.

[105] **TEKİNALP,** s. 178.

[106] **TEKİNALP,** s. 179.

[107] **TEKİNALP,** s. 179.

C. Uygulamada Acente Türleri[108]

1. Genel Acente- Tâli Acente

TTK'da tâli acenteye ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Bu durumda tâli acente atanmasını yasaklayan bir hüküm de bulunmamakta; yani acenteleri tâli (alt) acente ataması mümkün olmaktadır[109].

Tâli acente, acente tarafından atanan alt acente niteliğindedir. Tâli acenteyi atayan acenteye ise genel acente denir. Tâli acentelik ilişkisi ikiye ayrılmaktadır: Gerçek tâli acente ve gerçek olmayan tâli acente[110].

Gerçek tâli acentelik ilişkisinde genel acente bir alt acente atamakta ve onunla bir acentelik sözleşmesi yapmaktadır. Yani burada tâli acente ile acentelik sözleşmesini akdeden müvekkil değil, genel acentedir. Bu durumda tâli acente ile müvekkil arasında hiçbir hukukî ilişki bulunmamaktadır. Tâli acente sadece genel acenteye karşı sorumlu iken genel acente de müvekkile karşı sorumludur. Bununla bağlantılı olarak tâli acente, müvekkilden hiçbir talepte bulunamaz; onun müvekkili genel acentedir ve bu nedenle her türlü talebini genel acenteye yöneltecektir. İlişkinin bu niteliği gereğinde genel acenteye tâli acente, müvekkilden hiçbir talepte bulunamaz; onun müvekkili genel acentedir ve bu nedenle her türlü talebini genel acenteye yöneltecektir. İlişkinin bu niteliği gereğinde genel acenteye *"alt müvekkil"* denmesi de mümkündür.

Gerçek olmayan tâli acentelikte ise durum farklıdır. Burada hem genel acente ile hem de alt acente ile acentelik sözleşmesi akdeden, müvekkildir. Yani; gerçek olmayan alt acentelik ilişkisinde alt acente ile acentelik sözleşmesi akdeden genel acente değil, müvekkilin kendisidir. Müvekkil genel acente ile akdettiği acentelik

---

[108] **KENDER**, Sigorta Hukuku, s.94.
[109] **KAYIHAN,** s. 56; **TOPÇUOĞLU,** s. 12; **KORKMAZ, Sibel:** Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunları, İzm. 2004, s.44; **CORLEY, N. Robert/ SHEDD, J. Peter:** Fundamentals of Business Law, 1. Edition, United States 1990, s. 401; **LUSK, F. Harold/ HEWITT, M. Charles/ DONNELL, D. John/ BARNES, A. James:** s. 363.
[110] **KAYIHAN,** s.56 vd.

sözleşmesi ile genel acenteye kendisine ait birtakım yetkileri verir. Örneğin; alt acenteye malların satış ve pazarlaması konusunda yetki verilmiş iken genel acenteye, alt acentelerin eğitimi, denetimi gibi yetkiler verilir. Kısacası; gerçek olmayan alt acentelikte hiyerarşik bir işbölümü ilişkisi söz konusudur.

TTK'da herhangi bir düzenleme yapılmamasına karşılık SMK 9'da tâli acente düzenlenmiştir. Buna göre; *"…….. sigorta acentelerinin acentelik faaliyetleriyle ilgili olarak tayin ettikleri gerçek veya tüzel kişi acentelere ise tâli acenteler denir. Tâli acentelik tesisi için sigorta şirketinin yazılı izni gerekir."*

Kanunda yer alan tanımdan açıkça anlaşıldığı üzere; tâli acenteler, acentelerin acentelik faaliyetleri ile ilgili yetkilendirdikleri acentelerdir. Ancak bir acentenin tâli acente tesis edebilmesi için mutlaka sigorta şirketinden bu konuda izin alması gerekir. Tâli acente tesisinde akdî ilişki, acente ile tâli acente arasındadır; tâli acentenin sigorta şirketi ile akdî bir bağı yoktur. Yani burada gerçek alt acentelik ilişkisi söz konusudur.

Tâli acentelere verilecek yetkilerin kapsamı, sigorta acentelerince usulüne uygun olarak tescil ve ilan ettirilir[111].

2. Ana Meslek Acentesi- Yan Meslek Acentesi

TTK'ta acentelerin acentelik yanında başka bir işle iştigal etmelerini yasaklayan bir hüküm yer almamaktadır. Bu nedenle; acenteler aynı zamanda başka bir meslekle de uğraşabilirler. Eğer bir acente sadece acentelik yapıyor ve başka bir iş yapmıyorsa buna ana meslek acentesi denir[112]. Ancak asıl olarak başka bir işle uğraşan kişi yan iş olarak acentelik yapıyorsa buna yan meslek acentesi denir[113].

[111] **CAN,** s 92.
[112] **KAYIHAN,** s. 56.
[113] **KAYIHAN,** s. 56.

TTK'da acentelerin acentelik yanında başka bir işle daha uğraşmalarını yasaklayan herhangi bir hükme yer verilmemiş olmasına karşılık[114] SMK yasaklayıcı bir hükme yer vermiştir. Bu konuya yukarıda *"Meslek Edinme"* unsuru incelenirken detaylı olarak değinilmiştir[115].

D. Acentenin Hakları ve Borçları

1. Acentenin Hakları

a. Komisyon (Ücret) Talep Etme Hakkı

TTK 128 'de acentelerin ücret talep etme hakları düzenlenmiş olup hüküm şu şekildedir:

" Acente fiilen aracılıkta bulunduğu veya akdettiği muamelelerden ve aracılıkta bulunmamakla beraber bölgesi içindeki şahıslarla müvekkili arasında doğrudan doğruya yapılan ve inhisar dalı içine giren muamelelerden dolayı bir ücret istemek hakkını haizdir.

Müvekkil doğrudan doğruya yaptığı muameleleri derhal acenteye bildirmeye borçludur"

Öncelikle değinilmesi gereken husus, kanun koyucu tarafından *"ücret"* teriminin kullanılmış olmasıdır. Her ne kadar kanun metninde acentenin yaptığı faaliyet karşılığı aldığı bedel ücret olarak nitelendirilmiş olsa da, acenteler asıl olarak yaptığı iş karşılığında belirli bir oran üzerinden komisyon alırlar. Acentelerin komisyon yerine sabit bir ücret alıp alamayacağı hususunda doktrinde tartışmalar

[114] Kanun koyucu tarafından, acentelerin acentelik dışında başka bir alanda ticarî faaliyette bulunmasını yasaklayan bir hükme yer verilmemiş olmasına rağmen, doktrinde **GÜVEL/GÜVEL** tarafından acentelerin acentelik dışında başka bir ticarî faaliyette bulunmalarının yasak olduğu ifade edilmiştir (**GÜVEL/GÜVEL,** s.173). Bu şekilde bir görüş ileri sürülmesi kanaatimce hiçbir hukukî dayanağa sahip değildir. Yukarıda da açıklandığı üzere, bu yönde bir yasaklayıcı hüküm sadece SMK tarafından prim tahsil etme ve sözleşme yapma yetkisine sahip olan sigorta acenteleri için getirilmiştir. Bu durumda bahsi geçen yasaklayıcı hükmün tüm acenteleri kapsar bir şekilde yorumlanması mümkün değildir.

vardır. Doktrinde bazı yazarlarca bu konu değerlendirilirken acentenin faaliyet düzeni ve çalışma saatlerini serbestçe kararlaştırıp kararlaştıramadığına bakılması gerektiği ve eğer bunları serbestçe belirleyebiliyorsa bağımsızlık unsurunun mevcut olduğu ve ilişkinin acentelik ilişkisi niteliğinde olduğunun kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir[116]. Bu konudaki bir diğer görüş ise; sadece aylık sabit ücret ödenmesinin kararlaştırılmış olması halinin, yardımcının müvekkile bağımlı olarak çalıştığını gösterdiği yönündedir[117]. Kanımca da; aylık sabit bir ücretle çalışmak acentenin bağımsızlık niteliğine ters düşer. Çünkü; sabit bir aylık ödeyen müvekkil, en azından ödediği aylığın karşılığını almak isteyecek ve bu da beraberinde

---

[115] Bkz. §1. IV. F.

[116] **ARKAN** bu konudaki düşüncelerini şu şeklide ifade etmiştir: *" Yardımcı kişiye, aracılık veya sözleşme yapma hususundaki başarısı dikkate alınmadan, sabit bir ücret ödenmesinin kararlaştırıldığı hallerde acenteliğin söz konusu olup olmadığında kuşkuya düşülebilir. Ancak yardımcı kişi, sabit bir ücret ödenmesine rağmen faaliyet düzenini ve mesai saatlerini serbestçe belirleyebiliyorsa, gene acentelikten söz edilebilir."* **(ARKAN,** s. 201); aynı yönde **ERİŞ,** s. 1321; ayrıca konu hakkında **ALIŞKAN/ GENÇTÜRK**: *"……. Gerçekten, taraflar istedikler takdirde, acentelik faaliyeti karşılığının, zamana göre belirlenen sabit bir ücret şeklinde olmasını kararlaştırabilirler. Tarafların, aralarında ilişkinin karşılığı olarak zaman esasına dayalı sabit ücret kabul etmeleri, tek başına ilişkinin niteliğini değiştirmez. Bu taktirde, acente çalışma koşullarını belirleyebiliyor veya kısaca bağımsızlığını koruyorsa ilişki yine de acente olarak nitelenmelidir."* **(ALIŞKAN, Murat/ GENÇTÜRK, Muharrem:** "Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK'nun 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente İle Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu", Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, C.1, s.22; **FRANKO, Nisim:** "Acentanın Ücret Hakkı", Prof. Dr. Reha Poroy' a Armağan, İst. 1995, s. 21). Aynı yönde, **ASLAN/ ERGÜN,** s. 98; **ASLAN/ ŞENYÜZ/ ERGÜN,** s.98. **TEOMAN** bu konuda, *" Acenta ile müvekkili arasında yapılan sözleşmede acentaya ödenecek ücret ile ilgili düzenlemelere yer verilmesi ve örneğin acentaya ücretinin belirli turadaki bir aylık olarak mı yoksa gerçekleştirilen işlemlerin boyutuna göre değişken bir komisyon şeklinde mi verileceği konusunda hükümler bulunması doğaldır."* denilerek acenteye aylık bir sabit ücret verilebileceği ödenmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir (**TEOMAN,** s. 296).

[117] **İMREGÜN** ise **ARKAN '**dan farklı olarak sabit ücretin acentenin bağımsızlık niteliğini ortadan kaldırdığını şöyle ileri sürmüştür: *" Ücret, genellikle yapılan işin değerine göre bir komisyon şeklinde ödenir. Ayrıca, aylık bir ücretle birlikte komisyon ödenmesi de öngörülmüş olabilir. Ancak sadece aylık ücret ödenmesi öngörülmüş ise, acentalıktan söz etmek doğru olmaz. Zira bu halde "müvekkile tâbilik" söz konusudur."* (**İMREGÜN,** s. 134). Aynı şekilde **KAYIHAN'** ın görüşü de bu yöndedir (**KAYIHAN,** s. 31). **DOĞANAY** da aynı yönde görüş beyan ederek; *" ...İş münasebetinde bağımsız olarak hareket eden bir acente, işlerini gördüğü müesseseden ücret ve aylık almaz, komisyon alır. Şayet bir zarar vuku bulmuşsa, bu zarar da kendisine racidir. İhtiyar ettiği masraflar da kendisine aittir."* ifadelerini kullanmıştır (**DOĞANAY,** s. 586); Ayrıca **DOĞANAY,** *"…. Ancak münhasıran aylık ücret tesbit ve tayin edilmişse, a zaman acentelikten bahsetmeye imkân yoktur. Böyle bir ahvalde, acente, müvekkilin müsdahdemi derekesine düşmüştür"* diyerek konu hakkındaki görüşünü ortaya koymuştur (**DOĞANAY,** s 614). Bu konuda **ARSLANLI;** *"……meselâ sırf aylık ücret kararlaştırılmış veya acentanın talimata harfiyen riayet etmesi istenmişse, acentalıktan ziyade ticarî mümessillik veya vekillik vardır"* demek suretiyle aylık sabit ücret usulü çalışma ile acentenin niteliğinin bağdaşmayacağını ifade etmiştir (**ARSLANLI,** s. 181). Aynı zamanda **ARSLANLI,** *"Taraflar mukavele ile ücretin mikdarını ve tediye şeklini diledikleri gibi kararlaştırabilirler. Münhasıran aylık ücret tesbit edilmişse, acentalıktan bahsedilemez."* demiştir (**ARSLANLI,** s. 185). Aynı yönde, **TOPÇUOĞLU,** s. 11; **BAHTİYAR,** s. 129; **NOKAY,** s.4; **TESAL, D. Reşat:** Ticaret Hukuku, İst. 1984, s. 115.

kaçınılmaz olarak müvekkilin acente üzerinde etkin hale gelmesini, hatta çalışma saatleri de dahil olmak üzere her konuda acenteye müdahale etmesine sebep olacaktır. Sabit bir ücret karşılığı çalışma, her halükarda içinde bir bağımlılık taşımakta ve hizmet sözleşmelerini anımsatmaktadır. Bu nedenlerle; sadece aylık sabit bir ücretle çalışan, yaptığı işler karşılığında komisyon almayan yardımcının acente olarak nitelendirilmesi isabetli olmayacaktır.

Hem belirli bir miktar sabit ücret ödenir, hem de yapılan işe göre komisyon verilirse acentelikten söz edilebilecek midir? Kanımca; bu noktada bakılması gereken husus, acentenin kazancını asıl olarak sabit ücretin mi yoksa aldığı komisyonların mı oluşturduğudur. Her ne kadar bu, iş yoğunluğuna göre dönem dönem değişiklik gösterebilecek olsa da acentenin ortalama geliri esas alınarak bir tespit yapılabilir. Yani; eğer acentenin gelirinin büyük bir kısmı müvekkilden aldığı sabit ücretten oluşuyor, komisyonlar sadece küçük katkılar yapan düşük oranlar üzerinden hesaplanıyorsa yine bağımsızlıktan ve acentelikten söz etmek kanımca mümkün olmayacaktır. Ancak aksine; eğer acentenin gelirinin esas kısmı alınan komisyonlardan oluşuyor ve müvekkil tarafından ödenen sabit kısım gelirin bağımsızlığı etkilemeyecek kadar küçük bir kısmını oluşturuyorsa artık acentelik ilişkisi vardır diyebiliriz. Bu, somut olaya göre değerlendirilecek göreceli bir ölçü gibi görünmesine rağmen, kanımca mutlak sonuçlara varmak yerine izlenmesi daha isabetli olan bir yoldur. İşte bu nedenle, bu çalışmada *ücret* değil, *komisyon* terimi kullanılacaktır.

Kanunun bu hükmünden anlaşıldığı üzere; acentenin aracılık yaptığı veya doğrudan müvekkili adına akdettiği sözleşmeler dolayısıyla komisyon talep etme hakkı bulunduğu gibi; kendisinin aracılık etmediği veya akdetmediği; ancak kendisinin yetkili bulunduğu yer veya bölge içinde ve aynı zamanda yetkisine giren konu dâhilinde müvekkilin doğrudan doğruya yapmış olduğu sözleşmelerden dolayı da komisyon talep etme yetkisi vardır[118]. Ancak bu ikinci durumda komisyon talep etme hakkının bulunması için, acenteye yetkili olduğu yer veya bölge dâhilinde

[118] **BRADGATE,** s. 65.

müvekkil tarafından tekel hakkının verilmiş olması gerekir[119]. Yukarıda açıklanmış olduğu üzere[120]; tekel hakkını düzenleyen kanun hükmü emredici bir nitelik taşımamaktadır; yani tekel hakkının taraflarca acentelik sözleşmesine konan bir hükümle kaldırılması mümkündür. İşte bu gibi hallerde tekel hakkına sahip olmayan acentenin, salt kendisinin yetkili olduğu yer veya bölge içerisinde ve yetkili olduğu alanda doğrudan müşteri ile sözleşme akdeden müvekkilden komisyon talep etmesi mümkün olmayacaktır.

Tekel hakkına sahip olan acentenin yetkili olduğu yer veya bölge içinde ve tekel hakkının kapsamına giren dalda yapılan sözleşmenin, doğrudan doğruya müvekkil tarafından yapılması veya bir üçüncü kişi tarafından onun adına yapılmış olması, acentenin TTK 128'den doğan komisyon talep etme hakkı bakımından bir farklılık yaratmaz[121]. Çünkü burada önemli olan, belirli bir yer veya bölge içinde ve belirli bir veya birkaç dalda yetkili olan tekel hakkı sahibi acentenin bu hakkının ihlâl edilmesidir. Ancak bu durumda acenteye ödenecek olan komisyon, normal faaliyette bulunması durumuna göre daha düşük olacaktır. Çünkü katlanması zorunlu olan olağan masrafları yapmamıştır. Bu nedenle de olağan masrafların hesaplanıp acentenin komisyonundan düşülmesi ve normal faaliyette bulunsa idi ne kadar net kâr elde edecek idi ise o kadar ödenmesi gerekecektir[122], [123].

---

[119] *"Acentenin TTK 128'e göre ücret talep edebilmesi için müvekkilin, sözleşmeyi acenteye bırakılan yer veya bölge içinde ticaretle uğraşan yada ikametgâhı buluna kişilerle yapmış olması gerekir. Geçici bir süre için acentenin tekel bölgesinde bulunan kişilerle sözleşme yapılması –bu kişilerin devamlı olarak ticarî faaliyet gösterdikleri yer tekel bölgesi dışında ise- acenteye, TTK 128'e göre ücret talep etme hakkını vermez."* **(ARKAN,** s. 202, dn.1).

[120] Bkz: I. D. 4.

[121] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi**,** s. 327; **ARKAN**, s. 202; **POROY/ YASAMAN:** Ticarî İşletme Hukuku, 9. Bası, İst. 2001, s.198; **DOĞANAY,** s. 612; **BAŞBUĞOĞLU, TARIK:** Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, C.I, Ank. 1988, s.225; **TEKİL, FAHİMAN:** Ticari İşletme Hukuku, 3. Bası, İst. 1997, s. 217; **ALIŞKAN/ GENÇTÜRK,** s.165.

[122] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi**,** s. 328; **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuk, s. 221. Aynı yönde: **DOĞANAY'** a göre; *" ....Ancak bu takdirde verilmesi gereken ücret normal faaliyeti karşılığı olarak kendisine ödenen ücretten elbette ki daha az olacaktır. Çünkü; makul ve zarurî masraflar daima acenteye ait olduğuna göre,bu masrafların düşülmesi halinde, acenteye daha az bir ücret ödenmesi gerekir"* (**DOĞANAY,** s.612); **ALIŞKAN/ GENÇTÜRK,** s.33. Aynı yönde; **ŞENER/ UZUNALLI EROĞLU** : *"...acentenin tekel hakkına dayanarak tale edebileceği ücret, normal faaliyetlerinin sonucu olarak kendisine ödenmesi gereken ücretten daha az olacaktır. Acentenin tekel bölgesinde müvekkil veya diğer temsilciler aracılığıyla sözleşmenin yapılması nedeniyle kaçınacağı zorunlu ve aşırıya kaçmayan masrafların onun isteyebileceği ücretten düşülmesi hakkaniyet gereğidir. Zira müvekkil veya diğer temsilciler, bu işlemlerin yapılmasını tekel hakkına sahip acenteye bırakmış olsalardı, acente sorunlu bazı masrafları da bizzat karşılamak zorunda kalacaktı. Aksi düşünce, acentenin müvekkilden sadece olağanüstü masrafları isteyebileceği ilkesine aykırı olur...Yani tekel hakkı nedeniyle acenteye verilecek ücretin, acenteye kendi faaliyeti nedeniyle ödenmesi*

Kanun koyucu tekel hakkını haiz acentenin yetkili olduğu yer veya bölge içinde müvekkilin bizzat akdettiği sözleşmeler dolaysıyla acentenin hak kazanacağı komisyon alacak hakkını güçlendirmek için 128'inci maddenin ikinci fıkrasında; bu şekilde sözleşme yapması halinde müvekkilin akdettiği sözleşmeleri derhal acenteye bildirilmesini bir borç olarak düzenlemiştir ki böyle bir düzenleme amacın sağlanabilmesi açısından son derece isabetlidir.

Bahsi geçen hükmü sigorta acenteleri için uyarladığımızda ortaya çıkan sonuç; sigorta şirketinin, acentenin tekel hakkına sahip olarak sigorta sözleşmesi akdetmeye yetkili olduğu yer veya bölge içinde ve görevli olduğu sigorta dalında herhangi bir kişi ile acentenin bilgisi dışında sigorta sözleşmesi akdetmesi halinde, bu sigorta sözleşmesinin akdedildiğini acenteye derhal bildirmesi ve bu sözleşme dolayısıyla acenteye komisyon ödemesi gerektiğidir. Aynı zamanda tekel hakkı ihlâl edilen sigorta acentesinin uğramış olduğu zararın komisyon miktarının üzerinde olduğunu ispat ederek bu zararının sigorta şirketi tarafından tazmin edilmesini talep etme hakkı da vardır.

TTK'da bu konuda bir düzenleme yer almamasına rağmen, acenteye aracılık yaptığı veya bizzat akdettiği sözleşmeler dolayısıyla tahsil ettiği tutara göre bir tahsil ücreti ödenmesi kararlaştırılabilir. Buna *tahsil provizyonu* denir[124]. Eğer acente, sözleşme yaptığı müşterinin borcunu yerine getireceğini taahhüt ediyorsa buna

---

kararlaştırılmış sözleşme veya kanuni ücretten net kâr kısmı kadar olması ve buna göre hesaplanması zorunludur." (**ŞENER/ UZUNALLI EROĞLU,** s. 94).

[123] Eğer tekel hakkı ihlâl elden acente, bu hakkının ihlâl edilmiş olması dolayısıyla müvekkilden talep etmesi gereken komisyondan daha fazla bir zarara uğramışsa bu durumda zararının komisyon miktarını aşan kısmı için tazminat talebinde bulunabilir. Bu noktada ispat yükü acenteye aittir. Yani acente tekel hakkının ihlâli dolayısıyla uğramış olduğu zararın, komisyon miktarının üzerinde olduğunu ispat etmek zorundadır. (**ARKAN,** s.202).

[124] **KARAYALÇIN,** s.417; **ARKAN,** s.201; **DOĞANAY,** s. 614; **CİHANGİROĞLU,** s. 267; **TOPÇUOĞLU,** s. 21; **TEKİNALP,** s. 32; **DERYAL,** s.80; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.53. Alman acente hukuklarında tahsil ücretine ilişkin düzenleme yer almaktadır. Buna ilişkin HGB. § 87/ f.4 ile OR. Art. 418 şu şekildedir:

" ...(Acentenin) yaptığı işlemler için ücret isteme hakkı yanında, talimata uygun olarak tahsil ettiği miktarlar için tahsil ücreti isteme hakkı vardır." (HGB. § 87/ f.4).

" Sözleme ile aksi kararlaştırılmadıkça ya da o yönde bir adet yoksa, acentenin kendisi tarafından kabul edilen ve teslim edilen miktarlar için bir tahsil ücreti (isteme) hakkı vardır.

karşılık ek bir ücrete daha hak kazanabilir; buna *tekeffül ücreti (komisyonu= dükrüar ücreti)* denir[125]. TTK Tasarısı'da ise 113. maddenin IV. fıkrası ile tahsil komisyonu hükme bağlanarak acentenin tahsil komisyonu isteme hakkı ilk kez açıkça yasal bir düzenlemeye bağlanmıştır.

b. Olağanüstü Masrafları Talep Hakkı

Acentenin olağanüstü masrafları talep hakkı TTK 127 'de düzenlenmiştir. Buna göre;

"Acente, işlerini ifa için yaptığı masraflardan ancak fevkalâde masrafların tazminini isteyebilir.

Avanslar hakkında 22 nci madde tatbik olunur."

Kanun koyucu bu hüküm ile acentenin sadece yapmış olduğu olağanüstü masrafları müvekkilden talep edebileceğini düzenlemiştir. Bu hükmün aksinden çıkan sonuç, acentenin olağan masraflara katlanması gerektiğidir[126]. Olağan masrafları acente, müvekkilden aldığı komisyondan karşılar[127].

Acentelik ilişkisinin sona ermesi ile, acentenin tahsil yetkisi diğer tahsil ücretleri üzerindeki hakları düşer." (**KAYIHAN,** s.118, dn. 181).

[125] **KARAYALÇIN,** s.417; **ARKAN,** s. 201; **FRANKO,** s. 167; **CİHANGİROĞLU,** s. 267; **TOPÇUOĞLU,** s. 21; **DERYAL,** s.80; **DERYAL,** Ticaret Hukuku Bilgisi, s.53. Alman acentelik hukuklarında dükrüar ücreti hükme bağlanmıştır. Buna göre, OR. Art. 418c/ f.3 hükmü şu şekildedir: *" Acente, müşterilerinin ödeme ya da başkaca mükellefiyetlerinin ifasını garanti ya da alacakların tahsilinin masraflarını tamamen ya da kısmen üstlenebilir. Ancak acentenin bu yükümlülüğüne ilişkin sözleşmenin yazılı olarak yapılması ve bununla ayrıca acenteye sözleşmeyle bertaraf edilemeyen uygun bir ücretin verilmesi gereklidir."* HGB. § 86b'nin konuya ilişkin düzenlemesi şu şekildedir: *" Acente, işlemden doğan borcun yerine getirileceğini tekeffül ederse, özel bir ücret isteyebilir(dükrüar ücreti); bunu talep hakkı (bu hak doğmadan önce) sözleşmeyle bertaraf edilemez. Tekeffül acentenin yaptığı bir tek iş için ya da belirli üçüncü kişilerce aracılık ettiği veya akdettiği işlemler için yapılabilir. Bu yöndeki taahhüt yazılı şekle bağlıdır.*
Dükrüar ücreti talep hakkı işlemin yapılması ile doğar.
Müvekkil veya üçüncü kişinin merkezinin (ya da) ikametgâhının yabancı ülkede olduğu durumlarda birinci fıkra hükmü uygulanmadığı gibi, acentenin akdetmeye ya da yürütmeye sınırsız olarak yetkili olduğu işlemlerde de birinci fıkra hükmü uygulanmaz." (**KAYIHAN,** s.114, dn. 166). Aynı yönde; **BRADGATE,** s. 41.

[126] **KAYIHAN '**a göre, *"…. Taraflar sözleşme ile acentenin olağan masraflarının da müvekkil tarafından karşılanacağını kararlaştırabilirler; bu takdirde acente olağan masraflarını da talep edebilecektir."* /**KAYIHAN,** s. 143); **TOPÇUOĞLU,** acente ile müvekkilin aralarında olağan masrafların da müvekkil tarafından karşılanacağını kararlaştırmalarının mümkün olduğunu savunarak bu hususu şu şekilde ifade etmiştir: *"…kanunun ….şeklindeki hükmüne rağmen taraflar, pekala*

Bu noktada olağan ve olağanüstü masrafların neler olduğunun ayırt edilmesi gerekmektedir. Düzenli ve devamlı olarak yapılan harcamalar olağan harcama olarak değerlendirilirken, bunların dışında kalan harcamalar olağanüstü harcama olarak nitelendirilebilecektir[128]. Acentenin sözleşmelere aracılık etmek veya sözleşme akdedebilmek için yaptığı telefon görüşmeleri, yol masrafları, posta gideri, çalışanlara ödenen ücret vs. masraflar olağan masrafladır. Bunlar dışında acentenin yaptığı ve acentelik faaliyetlerinin normal işleyişi için gerekli olmayan giderler, olağanüstü giderlerdir. Özel tanıtım faaliyetleri, müvekkil ticari işletmenin kuruluş yıldönümü için yapılan gösterişli bir kutlama olağanüstü masraflara örnektir[129]. Olağanüstü masraflar için müvekkilin muvafakatı gerekip gerekmediği ve acentenin yetkisiz temsil halinde olağanüstü masrafları müvekkilden talep edip edemeyeceği hususları aşağıda " Yetkisiz Acentenin Olağanüstü Masrafları Talep Hakkı" başlığı altında incelenecektir[130].

TTK 127 / II'nin 22'nci maddeye yaptığı atıftan anlaşıldığı üzere, acentenin müvekkili adına vermiş olduğu avanslar için faiz isteme hakkı vardır. Ancak hükmün kaleme alınış şekli doktrinde eleştirilere sebep olmuştur. Doktrindeki bir görüşe göre[131]; hükmün bu şekilde bir ifadeye yer vererek yazılması, acentenin sadece

---

olağan masrafların kim tarafından veya hangi oranda karşılanacağı konusunu, diledikleri gibi kararlaştırabileceklerdir. Öyleyse müvekkilin, acentenin masraflarının bir kısmına katılması veya tamamını karşılaması mümkündür. Fakat bu durum işletmenin sevk ve idaresini etkiliyorsa, acentenin bağımsızlığından söz etme imkanı bulunmayacaktır." (**TOPÇUOĞLU,** s.132). Doktrinde bir kısım yazarlarca ileri sürülen bu görüş kanımca isabetlidir. Kanun koyucu yasaklayıcı bir hükme yer vermediğine göre, acente ile müvekkil arasındaki acentelik sözleşmesi ile sözleşme özgürlüğü çerçevesinde, olağan masrafların da müvekkil tarafından karşılanacağı kararlaştırılabilir.

[127] **ARKAN,** s. 203; **CİHANGİROĞLU,** s. 268.

[128] **TOPÇUOĞLU,** s. 22; **BAHTİYAR,** s.133.

[129] **ARKAN,** s. 203; **İMREGÜN,** s. 136; **POROY /YASAMAN,** s. 200; **REVA,** s. 224.

[130] Bkz. §2. III. 3.

[131] **POROY/ YASAMAN,** s. 200. Yazarlar hükmün kaleme alınışına yönelik eleştirileri şu şekilde ifade etmişlerdir: *"…. Müvekkil hesabına üçüncü kişilere verilen verdiği avanslar hakkında TK m. 22 hükmü uygulanır (TK m. 127). Bu hüküm de sakattır. TK m.22'ye yapılan yollama faiz hususundadır. Olağanüstü masrafları müvekkilden isteyebildiğine göre, bunlar için de faiz alabilmelidir. Oysa TK m. 127'nin kaleme alınışı sanki sadece avanslar için faize hak kazandığı sonucuna götürmektedir. Bu tutarsız bir düzenleme tarzıdır ve sakat ifadeden doğmaktadır."* **KARAYALÇIN** da hükmü şu şekilde eleştirmiştir: *" ..Hükümet tasarısında da aynen mevcut olan bu fıkranın gayesini ve mânasını tesbit etmek mümkün olamamıştır. Zira atıf yapılan 22 nci maddenin ilk cümlesi tacirin ücret talep hakkıile ilgili olup avans hakkında tatbiki bahis mevzuu olmaz. İkinci cümle ise tacirin avans veya masraflar için ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanacağını bildirmektedir. Acente tacir olduğuna göre böyle bir atfa esasen lüzum yoktur. Kaldı ki sadece avans için böyle bir atıf yapıldığına göre avans için ödeme tarihinden itibaren acente faiz talep edebilecek, fakat fevkalâde masraflar için*

verdiği avanslar için müvekkilden faiz isteme hakkına sahip olduğu düşüncesini yaratırken; yapılan olağanüstü masraflar dolayısıyla böyle bir hakkın bulunmadığı gibi bir görünüş ortaya çıkarmaktadır. Oysa ki; acentenin, yapmış olduğu olağanüstü masraflar için masrafların yapıldığı tarihten itibaren faiz işletme hakkı da vardır. Kanımca, acentenin olağanüstü masrafları dolayısıyla faiz isteme hakkının var olduğu tartışmasızdır ve bu konuda doktrinde de görüş birliği vardır. Nitekim TTK 22 gereğince tacir verdiği avanslar ve yaptığı masraflar için ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır. TTK 127/ II'ye getirilen eleştirinin kısmen isabetli olduğu söylenebilir. Kanun koyucu tarafından 22. maddeye atıf yapılırken sadece *"avanslar"* ifadesi değil; *"avanslar ve olağanüstü masraflar"* ifadesinin kullanılması daha doğru olabilirdi. Ancak; ticaret hukukunun genel ilkeleri çerçevesinde düşünüldüğünde acente, tacir olması dolayısıyla herhangi bir atıf yapılmasa bile doğrudan TTK 22'ye tâbi olacaktır. Bu nedenle; kanımca, doktrinde de savunulduğu gibi[132], TTK 127/ II hükmü ve bu hükümle TTK 22 'ye yapılan atıf, kanun yapma tekniği göz önünde bulundurulduğunda gereksizdir. TTK Tasarısı'nda bu fıkra yerine ayrı bir maddede düzenleme yapılmıştır. *"Faiz isteme hakkı"* başlıklı 108inci maddeye göre; *" Avans ve olağanüstü giderler hakkında 20 nci maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi hükmü uygulanır."* TTK Tasarı'nda yer alan bu hüküm yukarıda yer verilen eleştiri doğrultusunda hem avansları hem de olağanüstü giderleri ifade etmektedir. Ancak yine yukarıda açıklandığı üzere, acentelerin tacir olması ve bunun bir sonucu olarak yapmış olduğu masraflar ve verdiği avanslar için faiz isteme hakkı bulunması dolayısıyla TTK Tasarısı'nın 108 inci maddesi gereksizdir.

c. Hapis Hakkı[133]

TTK 132, acenteye hapis hakkı tanımıştır. Buna göre;

---

faiz talep etmek mümkün olmayacaktır! Halbuki acentelik işlerinde masrafla avans arasında faize tâbi olmak bakımından böyle bir ayırma yapmak için makul bir sebep görmemekteyiz." (**KARAYALÇIN,** s. 419).

[132] **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 123 vd.; **KAYIHAN,** s. 146.

[133] **BRADGATE,** s. 65.

" Acente, müvekkilindeki bütün alacakları ödeninceye kadar acentelik mukavelesi dolayısıyla alıp da gerek kendi yedinde gerek hususi bir sebebe binaen zilyed olmakta devam eden bir üçüncü şahıs yedinde bulunan menkul şeyler ile kıymetli evrak ile emtia senedi vasıtasıyla tasarruf edebildiği emtia üzerinde hapis hakkına maliktir.

Müvekkile ait mallar acente tarafından mukavele veya kanun icabı satıldığı takdirde acente satılan malların bedelini ödemekten kaçınma salâhiyetini haiz olur.

Müvekkil aciz halinde bulunduğu takdirde acentenin henüz muaccel olmamış alacakları hakkında yukarıdaki fıkralar tatbik olunur.

Medeni Kanunun 864 üncü maddesinin ikinci fıkrasiyle 865, 866, 867 nci maddeleri mahfuzdur."

TTK 132/ son hükmü, Medeni Kanun'un 864 /II, 865, 866 ve 867 nci maddelerine atıf yapmıştır. Bu maddeler Yeni MK'da 950 /II, 951, 952 ve 953 üncü maddelerine karşılık gelmektedir.

Kanun koyucunun yapmış olduğu bu düzenleme son derece açıktır. Bu hükme tâbi olan acenteler müvekkili tarafından tüm alacakları ödenene dek, aracılık ettikleri veya akdettikleri sözleşmeler dolayısıyla tahsil ettikleri meblağlar üzerinde hapis hakkına sahiptirler.

Acentelerin hapis hakkı her türlü alacak hakları için geçerlidir. Acentenin müvekkilinden olan alacağı ister komisyon alacağı, ister olağanüstü masraflar veya vermiş olduğu avanslar ya da yapmış olduğu olağanüstü masraflar dolayısıyla doğmuş olan faiz alacağı olsun acente hapis hakkını kullanabilecektir.

Acente, TTK 132 /I'e göre hapis hakkını; acentelik sözleşmesi gereğince kendisine teslim edilen veya elinde bulunan ya da özel bir sebebe dayanarak üçüncü bir kişinin elinde bulunmasına rağmen zilyetliği acente tarafından teslimsiz iktisap

edilen müvekkile ait olan menkuller ve kıymetli evrak üzerinde kullanabilir. Buradan çıkan sonuç, acentenin hapis hakkını kullanabilmesi için bahsi geçen menkullere ve kıymetli evraka doğrudan veya dolaylı zilyet olmasının yeterli olduğudur. Bir kimse eşya üzerindeki fiilî hâkimiyetini doğrudan doğruya kullanabiliyorsa vasıtasız (doğrudan) zilyetlik; eşya üzerindeki fiilî hakimiyetini başka bir kişi vasıtasıyla kullanabiliyorsa vasıtasız (dolaylı) zilyetlik söz konusudur[134].

Hükümde yer alan, *"...emtia senedi vasıtasıyla tasarruf edebildiği emtia üzerinde hapis hakkına maliktir."* İfadesi doktrinde ***Karayalçın***[135] tarafından isabetli olarak eleştirilmiştir. Yazara göre; emtia senetleri kıymetli evrak niteliğindedir ve kanun koyucu tarafından yapılan bu ilave kanun tekniği bakımından gereksizdir. Ayrıca kıymetli evrak niteliğindeki emtia senetleri üzerinde hapis hakkı kullanan acente, o senedin temsil ettiği emtia üzerinde de hapis hakkını kullanmış olur.

TMK'nın 950'nci maddesinde hapis hakkının koşulları düzenlenmiştir. Buna göre; alacaklının hapis hakkına sahip olabilmesi için (a) Alacaklının borçluya ait eşyaya, borçlunun rızası ile zilyet olması (b) Borcun muaccel olması (c) Borçluya ait eşya ile alacak arasında irtibat bulunması (d) Hapis hakkının sözleşme ile bertaraf edilmemiş olması gerekir[136]. Burada üzerinde durulması gereken (c) maddesinde belirtilen unsurdur. Her ne kadar TMK hükümlerine göre; alacaklının hapis hakkına sahip olabilmesi için alacak ile borçluya ait eşya arasında bir irtibatın bulunması zorunlu olsa da TMK 950 / II ticarî işler açısından bir istisna getirerek zilyetlik ve alacağın ticarî ilişkiden doğmuş olmasını tacirler arasında bu bağlantının var olduğunun kabulü için yeterli olduğunu düzenlemiştir. Buna *tabii bağlantı karinesi* denir. Bu düzenleme dolayısıyla, tacir sıfatındaki acente, müvekkile ait olup da

---

[134] *" Malik, eşyayı kiraya verip, kiracıya teslim ettiğinde, malik zilyetliğini kiracı vasıtasıyla kullanabileceği için, vasıtalı zilyed, buna karşılık kiracı ise, eşya üzerinde doğrudan doğruya fiilî hakimiyete sahip olduğu için, vasıtasız zilyettir."* (**ERTAŞ, Şeref:** Eşya Hukuku, 4. Bası, Ank 2002, s. 37). Aynı yönde, **OĞUZMAN, M. Kemal/ SELİÇİ, Özer:** Eşya Hukuku, İst. 1988, 5. Bası, s. 66; **REİSOĞLU, Safa:** Türk Eşya Hukuku, C: I, 4. Bası, Ank. 1973, s. 30; **TEKİNAY, TEKİNAY, Sulhi/ AKMAN, Servet/ BURCUOĞLU, Haluk/ ALTOP, Atillâ:** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 6. Bası, İst. 1984, s. 55.

[135] **KARAYALÇIN,** s. 419.

[136] Hapis hakkı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **ERTAŞ,** s. 557 vd.; **OĞUZMAN/ SELİÇİ,** s. 841 vd.; **DALAMANLI, Lütfü/ KAZANCI, Faruk/ KAZANCI, Muharrem:** İlmî ve Kazaî İçtihatlarla Açıklamalı Türk Medeni Kanunu, C:V, Eşya Hukuku, İst. 1992, s. 853 vd.; **ŞENER, Esat:** Türk Medeni Kanunu, C: II, Ank. 1998, s. 2192 vd.

acentelik sözleşmesi dolayısıyla zilyetliğinde bulunan menkul mal ve kıymetli evrak üzerinde, acentelik sözleşmesi dışında bir başka sebepten doğan alacaklarına karşılık olarak da bu hapis hakkını kullanabilir[137].

Ayrıca hapis hakkının kullanılabilmesi için kural olarak alacağın muaccel olması gerekmekte ise de MK 952 'ye göre borçlunun aciz haline düşmesi veya iflâs etmesi halinde henüz muaccel olmamış alacaklar için de hapis hakkı kullanılabilir. Bu kuraldan hareketle, acente de eğer müvekkili aciz haline düşmüş, yani müvekkil aleyhine açılmış olan icra takibi semeresiz kalmış veya müvekkil iflâs etmişse acente henüz muaccel olmamış alacakları için de hapis hakkını kullanabilecektir.

Hapis hakkı sadece paraya çevrilme imkânı olan menkuller ile kıymetli evraklar üzerinde kurulabilir. Bu nedenle acente, müvekkile ait ticarî mektuplar, fiyat tarifeleri, müşteri listeleri gibi şeyler üzerinde hapis hakkını kullanamaz[138].

Hapis hakkı ancak borca yetecek kadar menkul mal ve kıymetli evrak üzerinde kullanılabilir. Değeri alacak miktarını aşan kısım üzerinde hapis hakkı kullanılamaz[139].

2. Acentenin Borçları

Acentenin borçları, TTK 123 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre acentenin borçları, müvekkilin işlerini görme ve menfaatlerini koruma, müvekkile bilgi verme, müvekkilin talimatlarına uyma, müvekkile ait parayı zamanında ödeme, önleyici tedbirler alma, rekabet yapmama olarak sayılabilir. Bu çalışmamda sadece tez çalışmasının konusu itibariyle önem taşıyan hususlara değinmekle yetinilecektir.

---

[137] *"Örneğin acentenin, bir ardiye sahibi ile anlaşma yaparak bu ardiyecinin deposuna koyduğu menkul eşya. Bu halde depo sahibi doğrudan doğruya zilyet, acente dolayısıyla zilyet sayılır."* **(ARKAN,** s. 204, dn. 1).
[138] **KAYIHAN,** s.139.
[139] **ERTAŞ,** s. 559; **OĞUZMAN/ SELİÇİ,** s. 841.

a. Müvekkilin İşlerini Görme ve Menfaatlerini Koruma

TTK 123 /I 'de acentenin kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde, acentelik sözleşmesine göre müvekkili işlerin görmek ve menfaatlerini korumakla yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Acentenin görevleri, acentelik sözleşmesinde düzenlenmelidir[140]. Müvekkilin hangi işlerinin görüleceği ve hangi menfaatlerinin korunacağı konusunda taraflar arasından bir uyuşmazlık çıkması halinde bu uyuşmazlığın acentelik sözleşmesi hükümlerine göre çözümlenmesi; eğer acentelik sözleşmesi yeteri kadar açık değilse değerlendirmenin halin icabına göre yapılması gerekecektir[141].

Acente, sözleşmelere aracılık etme veya sözleşme akdetme görevleri kural olarak bizzat ifa etmekle yükümlüdür[142]. Eğer acente yapması gereken işi bir başkasına devrederse Borçlar Kanunu'nun 391'inci maddesindeki vekâlet hükümleri uygulanır[143]. BK 391 /I hükmüne göre; *" Vekil, bir başkasını tevkile yetkili değilse ve buna rağmen bir başkasını tevkil etmişse onun fiilinden kendi yapmış gibi sorumlu olur."* İkinci fıkraya göre ise, *" Vekil bir başkasını tevkile yetkiliyse sadece tevkil ettiği kişinin seçiminde ve ona talimat verilmesinde özen göstermekle yükümlüdür."*

Acentenin, müvekkilin menfaatlerini koruma yükümlülüğünün bir gereği olarak, sözleşme yapacağı kişilerin seçiminde ve bunların ödeme gücünün araştırılması konusunda gerekli özeni göstermesi gerekir[144]. Acentenin işlerini görürken kullandığı yardımcı kişilerin fiillerinden dolayı sorumluluğu da BK 100'e tâbidir[145].

---

[140] **POROY/ YASAMAN,** s. 198; **BRADGATE,** s. 61; **MALLOR/ BARNES/ BOWERS/ LANGVARDT,** s.788; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 376.
[141] **BAŞBUĞOĞLU,** s. 222.
[142] **ABBOTT/ PENDLEBURY/ WARDMAN,** Business Law, 7. Edition, London 2002, s. 245.
[143] **ARKAN,** s. 198; **CİHANGİROĞLU,** s. 262.
[144] **ARKAN,** s.198; **CİHANGİROĞLU,** s. 262.
[145] **CİHANGİROĞLU,** s. 262.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise; acentenin özellikle müvekkil hesabına sakladığı emtia veya eşyaya gelen zararlardan dolayı kusursuz olduğunu ispat etmedikçe sorumlu olduğu düzenlemiştir[146].

Acente tacir olduğundan, müvekkilin işleri görürken ve menfaatlerini korurken, basiretli bir acenteden beklenen özeni göstermek zorundadır[147].

b. Müvekkile Bilgi Verme

Acentelerin müvekkile bilgi verme borcu[148] TTK 124/1 'de *" Hesap Verme Borcu"* başlığı altında düzenlenmiştir. TTK 124/ I şu şekildedir:

"Acente, üçüncü şahısların kabule salâhiyetli olduğu beyanlarını, bölgesindeki piyasanın durum ve şartlarını, müşterilerin mâli durumunu ve bu durumda vuku bulan değişiklileri ve yapılan muamelelere müteallik müvekkilini ilgilendiren bütün hususları ona vaktinde bildirmeye mecburdur."

TTK 124/I 'de öncelikle, acentelerin kabule yetkili olduğu üçüncü kişi beyanlarından söz edilmektedir. Bu ifade, TTK 119/ I ile bağlantılıdır. TTK 119 /I hükmüne göre; acente, aracılık ettiği veya akdettiği sözleşmeler ile ilgili her türlü

---

[146] TTK' da düzenlenmiş olan bu husus son derece net bir şekilde kaleme alınmış olup, *"...kusursuz olduğunu ispat etmedikçe mesuldür."*ifadesini içermektedir. Buna rağmen doktrinde **ARDIÇ** tarafından acentenin, müvekkil hesabına sakladığı eşyaya zarar gelmesi halinde kusursuz dahi olsa sorumlu olacağı belirtilmiştir. Kanun metninin özellikle belirtmiş olmasına rağmen varılan böyle bir sonucun hiçbir dayanağa sahip olmadığını tereddütsüz olarak söylemek mümkündür. Kaldı ki; hukukumuzda kusursuz sorumluluk halleri sınırlı sayıda düzenlenmiştir; kusursuz sorumluluktan söz edilebilmesi için bunun kanunda açıkça düzenlenmesi gerekir. Yani; TTK 123 /II'de kusur sorumluluğu hususu açıkça kaleme alınmamış olsa idi bile, kusursuz sorumluluğa ilişkin bir düzenleme olmadığından acentenin sorumluluğunun yine kusur sorumluluğu olduğu sonucuna varılacak ve varılan bu sonuç tartışma götürmez bir nitelik taşıyacaktı. (**ARDIÇ,** s. 140).

[147] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi**,** s. 323; **ARKAN,** s.198; **DOĞANAY,** s.606; **BAŞBUĞOĞLU,** s.222; **TEKİL,** s. 216; **ARDIÇ,** s. 140; **BRADGATE,** s. 62; **MALLOR/ BARNES/ BOWERS/ LANGVARDT,** s. 790; **KUBASEK, K. Nancy/ BRENNAN, A. Bartley/ BROWNE, M. Neil:** The Legal Environment of Business, A Critical Thinking Approach, 3. Edition, New Jersey 2002, s. 404; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 382.

[148] **McDUFFY, S. Aditya:** " A Discussion of Legal Issues Affecting Big Chapters Prepared for the Officer Leadership Training Materials", 2001, www.bignet.org/ program/ legalOLT. pdf , s.10; **CHEESEMAN, R. Hanry:** Contemporary Business and E- Commerce Law, Legal, Global, Digital, and Ethical Evironment, 4. Edition, New Jersey 2003, s. 589.

ihtar, ihbar ve protestoyu kabule yetkilidir[149]. İşte TTK124/I'e göre de, acente kendisine ulaşan bu ihtar, ihbar ve protestoları derhal müvekkiline bildirmekle yükümlüdür[150].

c. Önleyici Tedbirler Alma

Acentenin önleyici tedbir alma borcu TTK 125'de düzenlenmiş olup hüküm şu şekildedir:

" Acente, müvekkili hesabına teslim aldığı eşyanın taşıma sırasında hasara uğradığına dair emareler görecek olursa, müvekkilinin taşıyıcıya karşı dava hakkını emniyet altına almak üzere hasarı keşfettirmek ve gereken diğer tedbirleri almak, emtiayı mümkün olduğu kadar muhafaza eylemek veya büsbütün telef olma tehlikesi varsa, Borçlar Kanunu'nun 92'nc maddesi gereğince salâhiyetli mahkemenin izniyle sattırmak ve gecikmeksizin keyfiyeti müvekkiline haber vermekle mükelleftir. Aksi takdirde ihmali yüzünden doğacak zararı tazmine mecbur olur.

Satılmak üzere acenteye gönderilen emtia çabuk bozulacak cinsten olur veya değerini düşürecek değişikliklere maruz bulunur ve müvekkilden sormaya vakit müsait olmaz veya müvekkil izin vermede gecikirse, acente salâhiyetli mahkemenin izniyle Borçlar Kanununun 92'nci maddesi gereğince bu emtiayı sattırmaya salâhiyetli ve müvekkilin menfaatleri bunu gerekli kılıyorsa mecburdur."

Maddenin lâfzına bakıldığında genellikle mal alım satım işleri vb. işler ile ilgilenen acentelerden söz edildiği görülmektedir. Bu nedenle de madde metninde acente tarafından teslim alınan malın hasarlı çıkması, bozulma tehlikesinin bulunması gibi hususlar üzerinde durularak bu ihtimaller ile bağlantılı açıklamalara yer verilmiştir.

---

[149] Bu konu, sigorta aracılarının temsil yetkisinin kapsamı altında detaylı olarak incelenecektir.
[150] **ARKAN,** s.198; **KAYIHAN,** s. 98; **JENTZ, A. Gaylord/ MILLER, Roger LeRoy/ CROSS, B. Frank/ CLARKSON, W. Kenneth:** West' s Business Law, 4. Edition, United States of America 1990, s. 535; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 382.

Her ne kadar ilk bakışta önleyici tedbirler alma yükümlülüğünün sigorta acenteleri ile ilgili olmadığı bir izlenime kapılmak mümkün olsa da özellikle müvekkilin dava hakkının korunması açısından sigorta acenteleri açısından da son derece önemli bir yükümlülüktür. Örneğin; aktif ve pasif temsil yetkisine sahip bir acente (acentelerin temsil yetkisine aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir), prim borcunu ödemede temerrüde düşen sigorta ettirene gerekli ihtarı çekmesi TTK 125 kapsamında değerlendirilmesi mümkün olan bir yükümlülüktür. Bunun gibi, dava açmak, açılan davaları müvekkil sigorta şirketine bildirmek, mevcut def'ileri ileri sürmek, yetkili olduğu yer veya bölge içerisinde iflas veya konkordato ilan eden müşterilerden olan alacakları kayıt ettirmek gibi hususlar da yine hakkı koruyucu nitelikte olduğundan acentenin TTK 125 kapsamındaki yükümlülükleri arasındadır[151].

Acente, TTK 125 kapsamında alması gereken tedbirler almaz ise, bundan dolayı müvekkilin uğrayacak olduğu zararları tazminle mükelleftir.

Acentenin önleyici tedbirler alma yükümlülüğünü düzenleyen TTK 125 hükmü, aynı zamanda acenteye kanundan doğan temsil yetkisi de sağlamaktadır. Şöyle ki; alınması zorunlu olan önleyici tedbirler bir yükümlülük olmakla beraber bu önlemlerin alınması konusunda acenteye yetki verilmektedir. Buna göre acente, teslim aldığı eşyadaki hasarları tespit ettirmek, gerekli tüm tedbirleri almak, telef olma tehlikesi varsa mahkemeden izin alarak malları sattırmak gibi yetkileri haizdir. Acente tüm bu işlemleri müvekkilini temsilen yapmaktadır.

d. Rekabet Yapmama

TTK'da *"C. Acentenin Borçları*" başlığı altında rekabet yapmama borcundan bahsedilmemiştir. Ancak bu husus, yukarıda da açıklanmış olduğum üzere[152], TTK 118 'deki *"Acentenin İnhisariliği"* özelliğinden kaynaklanmakta olup bu maddede düzenlenmiştir. Hatırlamak gerekirse madde metni şu şekildedir:

[151] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi**,** s. 325; **KAYIHAN,** s. 109.

"Aksi yazılı olarak kararlaştırılmış olmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı için birden fazla acente tayin edemeyeceği gibi; acente dahi aynı yer veya bölge içinde, birbiriyle rekabette bulunan müteaddit ticari işletmeler hesabına aracılık yapamaz."

Acentelik sözleşmesinin devamı sırasında acentenin rekabet etmeme borcunun kapsamı yukarıda açıklandığı için burada tekrar değinmeye lüzum görülmemiştir.

Rekabet etmeme yükümlülüğü her ne kadar "Acentenin Borçları" başlığı altında incelenmekte ise de, müvekkilin de acente ile rekabet etmeme borcu altında olduğunu söylemek mümkündür. Tekel hakkının sözleşme ile kardırılmadığı hallerde, müvekkil, acentenin yetkili olduğu yer veya bölgede müşteriler ile bizzat hukukî ilişki kuramayacak, sözleşme akdedemeyecektir. Bu, acentenin sahip olduğu tekel hakkının bir sonucudur. Müvekkile düşen bu rekabet etmeme yasağına basit tekel denmektedir[153].

Acentenin tekel hakkı ve dolayısıyla müvekkilin acente ile rekabet etmeme yükümlüğünün temsil yetkisi ile ilişkisine aşağıda *"Acentenin Temsil Yetkisi"* başlığı altında incelenmiştir.

3. Müvekkilin Hakları ve Borçları

Acentelik sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğunu yukarıda açıklamıştık. Bunun doğal bir sonucu olarak müvekkilin de acenteye karşı birtakım borçları ve acenteden talep edebileceği birtakım hakları vardır.

Acentenin müvekkile karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu borçların müvekkil tarafından acenteden talep edilebilmesi müvekkilin haklarını oluşturur. Aynı şekilde acentenin haklarını müvekkilden talep edebilmesi ve müvekkilin

---

[152] Bkz. §1. IV. D.
[153] **TOPÇUOĞLU**, s.193.

bunları yerine getirmek zorunda olması ise müvekkilin borçlarını oluşturur[154]. Bu nedenle, kanun koyucu tarafından TTK'da müvekkilin hak ve borçları başlığı altında yasal düzenleme yapmak gerekli görülmemiştir.

Müvekkilin borçlarından başlıcaları; acentenin hak kazandığı komisyonu zamanında ödemek, acente tarafından yapılan olağanüstü masrafları acenteye zamanında ödemek, bu olağanüstü masraflar ve acente tarafından verilmiş olan avanslar için ödeme tarihinden itibaren işlemiş olan faizi tam olarak acenteye ödemek, acentenin komisyona hak kazandığı işlemler ile ilgili defter kayıtlarının birer örnekleri ile hesap cetvelini acenteye vermektir[155]. Müvekkilin acenteye karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu bu borçlarından başka birtakım borçları daha vardır. Her ne kadar kanun koyucu tarafından yapılmış yasal bir düzenleme bulunmasa da acentelik sözleşmesinin niteliğinden yola çıkarak müvekkilin acenteye karşı olan borçları tespit edilebilmektedir.

Öncelikle nasıl ki acente müvekkilinin menfaatlerini korumakla yükümlü ise, müvekkilin de acentenin menfaatlerini koruma borcu altında olduğunu söylemek mümkündür[156]. Kaldı ki; müvekkilin diğer tüm borçları, acentenin menfaatlerini koruma borcunun bir uzantısıdır.

Müvekkil, acentenin acentelik sözleşmesi gereğince üstlendiği faaliyetleri en iyi şekilde yapabilmesi için acenteye gerekli desteği vermelidir[157]. Bunun için örneğin, acenteye satış ve pazarlamasını üstlendiği ürünler hakkında gerekli tüm bilgileri, broşürleri, katalogları, kullanım kılavuzlarını vermeli, teknik servis ve kampanyaları, ürünlerin yeni çıkan modellerini ve bu modellerin özelliklerini, kalite farklılıklarını, imalat özeliklerini ve süresini bildirmelidir[158].

---

[154] **KAYIHAN,** s. 161; **NOKAY,** s.6; **ADAMS, Alix:** Law For Business Students, 3. Edition, England 2003, s. 224; **JENTZ/ MILLER/ CROSS/ CLARKSON,** s. 537.
[155] **TOPÇUOĞLU**, s.43; **MİMAROĞLU**, s.340; **TEKİL**, s.218; **ÖZDEMİR/ KINACIOĞLU**, s.211; **ÖZDEMİR,** s. 223.
[156] **KAYIHAN,** s. 161.
[157] **KAYIHAN,** s.161.
[158] **BRADGATE,** s. 71.

Müvekkil bazı durumlarda acentenin aracılık ettiği veya akdettiği işlemleri yerine getirmek istemeyebilir. Kısaca bahsetmek gerekirse; böyle bir durumda bunu gerekçesi ile birlikte acenteye bildirmelidir. Müvekkilin, acente tarafından aracılık edilen veya akdedilen sözleşmeyi yerine getirmek istememesi, makul bir sebebe dayalı olmalıdır. Yoksa müvekkilin keyfi olarak işlemi reddetmesi hakkın kötüye kullanımı teşkil edecektir[159].

TTK 'da yer verilmemiş olmasına karşılık TTK Tasarısı'nda müvekkilin borçları düzenlenmiştir. Müvekkilin borçlarını düzenleyen 120 nci madde hükmü şu şekildedir:

"(1) Müvekkil, acenteye;

a) Mallarla ilgili bilgi vermek,
b) Acentelik sözleşmesinin yerine getirilmesi için gerekli olan hususları ve özellikle iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surete düşük olabileceğini bildirmek,
c) Acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini ya da yerine getirilmediğini uygun bir süre içinde bildirmek,
d) Acentenin istemeye hak kazandığı ücreti ödemek,
e) Ücret, avans ve olağanüstü giderler hakkında 20 nci madde hükümlerine göre faiz ödemek

zorundadır."

(2) Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde, geçersizdir."

Görüldüğü üzere; TTK Tasarısı ile getirilen bu hükümde belirtilen ve müvekkile yüklenen borçlar yukarıda açıkladığımız nitelik ve kapsamdadır[160].

[159] **KAYIHAN,** s.161.
[160] TTK Tasarısı hükmünün gerekçesi şöyledir: *" Bu madde yenidir. Acentenin haklarını korumak amacıyla öngörülmüştür. Hükmün iki işlevi vardır. Birincisi acenteye işini gereği gibi yapabilmesi*

Kanaatimce burada yer alan en önemli düzenleme ilk fıkranın (b) bendidir. Bu hüküm ile acentenin menfaatlerinin korunması hedeflenmiştir. Buna göre, eğer acentenin iş hacmi bakımından beklentisi olduğundan yüksekse bu hususun müvekkil tarafından acenteye bildirilerek gerçek durumun açıklanması gerekir. Bu hüküm özellikle müvekkil tarafından acentenin yanıltılmasını önleme amaçlıdır. Şöyle ki; müvekkil, acentelik sözleşmesini kabul etmesi amacıyla acenteyi gerçeğe aykırı olarak yüksek satış miktarları ve cirolar ile yanıltmak isteyebilir. Bu tür davranışların önüne geçmek ve acenteyi korumak amacıyla kanun koyucu TTK Tasarısı'na bu yönde bir düzenleme getirilmesini uygun görmüştür. TTK Tasarısı ile müvekkilin borçları bu şekilde sayılmış; ancak bu yükümlülüklere aykırılık özel bir yaptırıma bağlanmamıştır. Bu durumda; müvekkil tarafından bu yükümlüklere aykırı davranılması halinde acentenin başvurabileceği tek yol, acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetmektir. Kanaatimce TTK Tasarısı'nda yer verilen 120 nci madde hükmünün pek bir pratik önemi yoktur. Şöyle ki; mevcut TTK'da her ne kadar açıkça müvekkilin borçları düzenlenmemiş olsa da yukarıda açıkladığımız üzere yine müvekkilin bu borçlarının var olduğu sonucuna varılabilmekte ve müvekkilin bu borçlarına aykırılığı sözleşmenin feshi konusunda acente bakımından haklı sebep teşkil etmektedir. Bu nedenle TTK Tasarısı hükmü ile pratikte önemli bir değişiklik ortaya çıkmayacaktır. Buna rağmen, acentenin korunması bakımından müvekkilin borçlarının açıkça belirlenmiş ve bunların emredici bir hüküm olarak düzenlenmiş bulunması faydalıdır.

---

için gerekli bilgi ve belgeleri vermek ve bildirimlerde bulunmak, ikincisi ise borçların niteliğini belirtmek. Son işlev ikinci fıkradan açıkça anlaşılmaktadır. Bu sebeple (d) ve (e) bendleri Tasarının 113 ve 118 inci maddelerinin tekrarı olmayıp, anılan borçların emredici nitelik taşıdığını belirtmektedir."

İKİNCİ BÖLÜM

§2. ACENTENİN TEMSİL YETKİSİ VE YETKİSİZ TEMSİL

I. Borçlar Hukukunda Genel Olarak Temsil Kavramı

Temsile ilişkin hükümler Borçlar Kanunu'nun 32.- 40. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Bir kimsenin, hüküm ve sonuçları başka bir şahsın hukuk alanında doğmak üzere o şahsın ad ve hesabına hukuki işlem yapma yetkisine temsil denir[161]. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere, temsil sadece hukuki işlemlerde söz konusu olabilir. Maddi fiillerde temsil ilişkisine başvurulamaz[162]. Temsil ilişkisinde bir temsilci ile bir temsil olunan bulunmaktadır. Temsilcinin temsil olunan ad ve hesabına hukukî işlem yapabilmesi, bir sözleşme akdedebilmesi için kendisine temsil yetkisi verilmiş olmalıdır. Temsil yetkisi kaynağı bakımından iradî temsil ve kanunî temsil olarak ikiye ayrılmaktadır[163]. İradî temsil, temsil olunanın irade beyanına dayanır ve bu tür temsilin kaynağı hukukî işlemdir. Kanunî temsil ise kaynağını bir kanun hükmünden alır. Vasinin, kayyımın temsil yetkisi kanunî temsile örnek olarak verilebilir.

Temsil yetkisi, temsil olunan tarafından temsilciye tek taraflı bir irade beyanı ile verilir. Ancak; temsil yetkisi veren bu iradenin sonuç doğurabilmesi için temsilcinin hukuk alanına ulaşması gerekir. Yani; temsil yetkisi, karşı tarafın (temsilcinin) kabulüne bağlı olmayan, tek taraflı[164], varması gereken[165] bir irade

---

[161] **EREN, Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C: I, 6. Bası, İst. 1998, s. 393. Temsil hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BAŞTUĞ,** s. 119 vd.; **ESENER, Turan:** Mukayeseli Hukuk ve İsviçre- Türk Borçlar Hukuku Bakımından Salâhiyete Müstenit Temsil, Ank. 1961; **ESENER, Turhan:** "Yetkisiz Temsil", II nci Banka ve Ticaret Hukuku Haftası, 10- 18 Mayıs 1961, s.115.; **KOSTROMOV.**

[162] **EREN,** s. 394.

[163] Ayrıntılı bilgi için bkz. **EREN,** s. 400; **TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP;** s. 222; **BAŞTUĞ,** s.125 vd.

[164] *" Bir muamelenin hüküm ve neticeleri bir tarafın iradesini beyan etmesi neticesi, diğer tarafın kabul beyanına ihtiyaç hasıl olmaksızın, hüküm ve netice meydana getiriyorsa bu muamele tek taraflı bir hukukî muameledir."* (**ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s. 22).

[165] Varması gereken irade beyanlarında irade beyanının hüküm ve sonuç doğurması için bu irade beyanının muhatabın hukuk alanına ulaşması gerekir. Varması gereken irade beyanlarının hazırlar arası veya hazır olmayanlar arasında olmasına göre ne zaman varmış sayılacağı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **EREN,** s.133 vd.

beyanı ile kurulan tek taraflı bir hukukî işlem ile verilir. Temsil ilişkisi, temsilci ile temsil olunan arasındaki bir sözleşme niteliğinde olmadığından temsilciye ulaşan temsil olunana ait temsil yetkisi verilmesi iradesinin temsilci tarafından kabulü gerekli değildir. Temsilcinin kendisine temsil yetkisinin verildiğini fiilen öğrenmesi şart değildir[166]. Borçlar Hukukuna göre, temsil yetkisinin verilmesi belli bir şekle bağlı değildir[167] ve bu yetki yazılı olarak da verilebilir. Ayrıca temsil yetkisi açık veya zımni olarak da verilebilir[168].

Borçlar Kanununa göre temsil, doğrudan ve dolaylı temsil olarak ikiye ayrılır. BK 32- 39 maddelerinde düzenlenen doğrudan temsilde temsilci temsil olunan nam ve hesabına işlem yaparken, dolaylı temsilde temsilci kendi adına ve fakat müvekkili hesabına hareket etmektedir. Dolaylı temsil ile yapılan bir işlemin sonucunda ortaya çıkan hak ve borçlar ilk önce temsilcinin hukukî alanında doğmaktadır. Bu hak ve borçlar daha sonra temsilci tarafından alacağın temliki veya borcun nakli kurallarına göre temsil olunana devredilir[169].

Temsil ilişkisi incelenirken ikili bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir: İç temsil- dış temsil. İç temsil ilişkisi, temsilci ile temsil olunan arasındaki ilişkiyi ifade ederken, dış temsil ilişkisi temsil olunan ile üçüncü kişiler arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse; temsil olunan tarafından, tek taraflı, varması gereken bir irade beyanı ile temsilciye temsil yetkisinin verilmesi üzerine temsilci ile temsil olunan arasında iç temsil ilişkisi

---

[166] Varması gereken irade beyanlarının hüküm ve sonuç doğurması için önemli olan bu beyanın muhatabın hukuk alanına varmasıdır; yoksa muhatap tarafından öğrenilip öğrenilmemesi önemli değildir. **EREN** bu konuyu şu şekilde örneklendirmiştir: *"Yazılı bir irade beyanını içeren mektubun muhatabın posta kutusuna atılması veya yetkili bir yardımcısına, meselâ evinde eşine veya bürosunda sekreterine teslim edilmesi ya da işyerinde masasının üzerine konulması halinde söz konusu beyan muhataba ulaşmış sayılır."* (**EREN,** s. 138). Aynı yönde **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s. 25.

[167] **ABBOTT/ PENDLEBURY/ WARDMAN,** s. 32; **SCALETTA, J. PHILLIP/ CAMERON, D. GEORGE:** Foundations of Business Law, 2. Edition, United States f America 1990, s. 715.

[168] **KENDİGELEN,** s. 286; **SCALETTA/ CAMERON,** s.717; **CHEESEMAN,** s. 586; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 330.

[169] Temsil hakkında detaylı bilgi için bkz. **BAŞTUĞ, İrfan:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İzm. 1973, s. 119 vd.; **EREN,** s. 391; **ESENER, REİSOĞLU, Safa:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 16. Bası, İst. 2004, s. 124 vd.; **TUNÇOMAĞ, Kenan:** İşletme Hukuku, C. I, İst. 1970, s. 262 vd.; **TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP** : Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 6. Bası, İst. 1984, s. 219 vd. Ayrıca dolaylı temsil hakkında detaylı bilgi için bkz. **YAVUZ, Cevdet:** Türk- İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil, İst. 1983.

kurulur[170]. Temsil olunan tarafından, temsilcinin kendisini temsile yetkili olduğunun üçüncü kişilere bildirilmesi ile ise, dış temsil ilişkisi kurulmaktadır. Üçüncü kişilere yapılan bu bildirim, kendisine verilen yetki belgesinin temsilci tarafından üçüncü kişilere gösterilmesi ile olabileceği gibi, ilan yolu ile de olabilir. Hatta bu konuda BK'da bir şekil şartı öngörülmediğinden sözlü olarak da bildirim yapılabilir. Türk hukukunda temsil ilişkisinin kurulması bakımından önemli olan, iç temsil ilişkisinin kurulmasıdır[171]. Yukarıda da ifade edildiği gibi, temsil ilişkisinin kurulması için temsil olunanın temsil yetkisi verme iradesinin temsilcinin hukuk alanına ulaşması yeterlidir. Yani; dış temsil ilişkisi kurulmamış olsa bile, iç temsil ilişkisinin kurulmuş olması "temsilcilik" sıfatının kazanılması bakımından yeterlidir. Dış temsil yetkisi ise, sadece temsil ilişkisinin üçüncü kişilere bildirilmesini ve üçüncü kişilerin korunmasını amaçlar. Burada üzerinde durulması gereken bir konu şudur: İç temsil ilişkisi kurulmaksızın sadece dış temsil ilişkisi kurulursa; yani temsil olunmak isteyen A, temsilci olarak atamak istediği M'ye bildirip yetki vermeksizin üçüncü kişi Ü'ye M'nin kendisini temsile yetkili olduğunu bildirirse M ve A arasında temsil ilişkisi kurulacak mıdır? Böyle bir durumda üçüncü kişilere karşı yaratılan bir görünüş söz konusudur. Bu nedenle; iyiniyetli üçüncü kişilerin korunması gerekecektir. Üçüncü kişilerin iyiniyeti, yetki yokluğunu giderecek ve temsil yetkisi aslında bulunmamasına rağmen görünüşte temsilci ile üçüncü kişiler arasında yapılan sözleşme geçerli olarak kurulacak, temsil olunan bu sözleşme dolayısıyla sorumlu olacaktır. Böyle bir durumda sadece *"görünüşte temsil"*[172] söz konusu olacak; yoksa geçerli bir temsil ilişkisi ve temsilcilik sıfatından bahsedilemeyecektir.

---

[170] **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s. 26; **ESENER,** "Yetkisiz Temsil", s. 117; **EREN,** s. 404; **TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP,** s. 228; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip:** "Bir Yetki Belgesi İle Kanıtlanan Temsil Yetkisinin Geri Alınmasında Üçüncü Kişilerin İyiniyetinin Korunması Açısından BK m. 33/ II, 34/ III ve 37 Karşısında BK m. 36 /II'nin Uygulama Alanının Belirlenmesi", Prof. Dr. Haluk Tandoğan 'ın Hâtırasına Armağan (1925- 1988), s. 209.

[171] Türk –İsviçre Hukuku'ndaki hâkim görüşe göre, temsil ilişkisinin kurulması için temsil yetkisinin verilmiş olduğunun üçüncü kişilere bildirilmesi gerekmez. Alman Hukuku'nda ise temsil yetkisi, sadece üçüncü kişilere bildirildiği takdirde dahi geçerli olur. Bu yönde; **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s. 44; **ESENER,** "Yetkisiz Temsil", s.117; **EREN,** s.404; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 208; **REİSOĞLU,** Borçlar Hukuku, s. 127, dn.4.

[172] **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s. 44; **ESENER,** "Yetkisiz Temsil", s. 118; **EREN,** s. 405; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s.209; **ASLAN/ ŞENYÜZ/ERGÜN,** s. 96; **KENDİGELEN, Abuzer:** Hukukî Mütalâalar, C: V, 2003, s. 286. **BRADGATE,** s. 48 vd.; **McDUFFY,** s. 11. Görünüşte temsilin ortaya çıkmasını temsilci tek başına sağlayamaz, temsil olunanın bu yönde bir iradesi gerekir. İç temsil ilişkisi kurulmamış bir kişinin temsil yetkisinin bulunduğunun açık veya zımnî olarak üçüncü kişilere bildirilmesi ve böylece dış temsil ilişkisinin kurulması gibi. (**MALLOR/ BARNES/ BOWERS/ LANGVARDT,** s. 785 vd.; s.797 vd.). Aynı yönde, **CORLEY/ SHEDD,** s. 393;

Temsilci, temsil olunana zarar verici nitelikte temsil yetkisini kötüye kullanarak hareket edebilir. Bu durumda, temsil olunan, sadece temsilcinin temsil yetkisini kötüye kullanmış olması mazeretine dayanarak üçüncü kişiye karşı sorumlu olmadığını iddia edemez. Ancak; eğer üçüncü kişi de temsilcinin temsil yetkisini kötüye kullandığından haberdar ise ve temsilci ile birlikte hileli bir anlaşma içine girmiş ise bu durunda artık temsil olunan yapılan işlem dolayısıyla sorumlu olmadığını iddia edebilecektir[173].

II. Acentelerin Temsil Yetkisi

A. Genel Olarak

Acentelerin temsil yetkisi, TTK 119, 120 ve 121 'de düzenlenmiştir. Bu maddelere genel olarak baktığımızda acentelerin yetkileri düzenlenirken akitçi ve aracı acenteler bakımından ayrı ayrı düzenleme yapma yoluna gidilmediği; yetkilerin her ikisi için ortak olarak düzenlendiği görülmektedir. Niteliği gereği sözleşme yapma yetkisi bakımından akitçi acentelere özgü bir durum söz konusu olmakla birlikte, diğer yetkiler bakımından her iki acente türü bakımından belirgin farklılıklar bulunmamaktadır.

Acentenin temsil yetkisi kanundan ve sözleşmeden doğabilir. Sözleşmeden doğan temsil yetkisinin başında, acenteye verilen sözleşme yapma yetkisi; bununla bağlantılı olarak da acentenin bizzat teslim etmediği malların bedelini kabz etme ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim alma yetkisi gelir. Aşağıda açıklanacağı üzere, acentenin sözleşme akdetme yetkisinin bulunması için bu yetkisinin yazılı olarak verilmesi gerekir. Bunun dışında hakkı koruyan beyanları müvekkil adına yapma ve kabul etme, bizzat teslim edilen malların bedelini kabz etme ve bedeli

---

ABBOTT/ PENDLEBURY/ WARDMAN, s. 247; **FISK, McKee/ MIETUS, J. Norbert/ SNAPP, C. James:** Applied Business Law, 10. Edition, Ohio 1972, s. 456; **BROWNE, Denis:** Insuranse Law Relating to All Risks Other Than Marine, 5. Edition, London 1961, s. 292; **KUBASEK/ BRENNAN/ BROWNE,** s. 402; **SCALETTA/ CAMERON,** s. 718; **CHEESEMAN,** s. 586; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 331.

[173] **KENDİGELEN, Abuzer:** Hukukî Mütalâalar, C: VI, 2004, s. 26.

bizzat ödenen malları teslim alma, müvekkili mahkemede temsil etme yetkileri kanundan doğan yetkilerdir. Bunlar dışında, acentelik sözleşmesinde yer alan düzenlemeler ve müvekkilin vereceği talimatlar ile acentenin temsil yetkisinin kapsamı belirlenir. Temsil yetkisinin kapsamı konusunda dayanak olabilecek hükümlerden biri TTK 124 /II 'dir. Hüküm şu şekildedir:

" Müvekkilin açık talimatı olmayan meselelerde acente, emir alıncaya kadar muamele geciktirilebilir. Şu kadar ki; işin aceleliği müvekkiline sormaya müsait olmaz veya acente en faydalı şartlar dairesinde harekete mezun bulunursa basiretli bir tacir gibi kendi görüşüne göre muameleyi yapar."

Bu hükme göre acente asıl olarak müvekkilin açık talimatı bulunmadığı hallerde emir alana dek işlemi bekletmesidir. Ancak eğer işlem niteliği gereği acil ise ve müvekkilden emir almayı bekleyecek süre yoksa bu durumda acente kendi insiyatifine göre davranabilecek ve bunu yaparken de basiretli bir tacir gibi hareket edecektir. Kısacası bu hükme acente, acil ve müvekkilden talimat almaya elverişli olmayan durumlarda basiretli bir tacir gibi hareket ederek gerektiği şekilde işlem yapma yetkisini haizdir.

Değinilmesi gereken bir diğer husus, temsil yetkisi ile tekel hakkı arasındaki ilişkidir. Yukarıda acentenin unsurları açıklanırken acentenin tekel hakkına değinmiş; acentenin tekel hakkının TTK 118 gereğince kaldırılabiliyor olması dolayısıyla bir kısım yazarlar tarafından savunulan ve kanaatimce de son derece isabetli olan görüşe göre tekel hakkının acentenin bir unsuru olmadığı sonucuna varmıştık[174]. Burada tartışılması gereken bir konu da şudur: Acentenin tekel hakkının kaldırılması ile acentenin temsil yetkisi arasında bir ilişki var mıdır ve acentenin temsil yetkisinin kapsamı bakımından tekel hakkının bulunup bulunmaması ne gibi bir değişiklik yaratır?

Acentenin tekel hakkını haiz olması, acentenin yetkili olduğu yer veya bölgede tek başına yetkili olmasını sağlar; müvekkilin bu yer veya bölgede tekel

[174] Bkz. §1. IV. D.

hakkını haiz acente ile aynı dalda görev yapacak başka acenteler atamasını ve yine aynı dalda kendisinin bizzat üçüncü kişiler ile sözleşme akdetmesini önler. Bunun dışında, tekel hakkı acenteye müvekkili temsil etme konusunda ekstra bir yetki vermez. Aynı şekilde; tekel hakkını haiz olmayan bir acente de TTK 'da acentelere tanınmış olan yetkileri kullanabilecektir. Buradaki tek farklılık, acentenin tekel hakkını haiz olması halinde yetkili olduğu yer veya bölge içinde ve yetkili olduğu alanda müvekkili temsil yetkisine tek başına sahip olmasıdır. Daha doğru bir ifadeyle, müvekkilin tayin ettiği acentenin tekel hakkı kaldırılmamışsa artık o acentenin yetkili olduğu yerde ve dalda müvekkilin tek bir temsilcisi olacaktır, o da tekel hakkını haiz acentedir. Eğer müvekkil tayin ettiği acentenin tekel hakkını acentelik sözleşmesi ile kaldırdıysa bu durumda o acentenin yetkili olduğu yer ve dalda müvekkil birden fazla acente atayabilecek ve o yer ve dalda birden fazla temsilciye sahip olabilecektir[175]. Sonuç olarak, acentenin tekel hakkının kaldırılması veya kaldırılmaması, temsil yetkisinin kapsamını hiçbir şekilde etkilemeyecektir.

B. Acentenin Yetkileri

1. Acentenin Sözleşme Yapma Yetkisi

Acentelerin, akitçi acenteler ve aracı acenteler olarak iki gruba ayrıldığını yukarıda açıklamıştık. Bu bölümde akitçi ve aracı acentelerin yetkilerine daha detaylı olarak değineceğiz.

Akitçi acenteler müvekkilleri ad ve hesabına sözleşme akdetmeye yetkili olan acentelerdir. Akitçi acenteler kendi adlarına asaleten işlem yapamazlar. Bu nedenle, üçüncü kişilerle yapılan sözleşmelerde iradelerini müvekkillerinin ticaret unvanını belirterek açıklamalıdır[176].

Acentenin tacir ad ve hesabına sözleşme yapabilmesi için acenteye özel yetki verilmiş olması gerekir. TTK 121 'de bu husus şu şekilde ifade edilmiştir:

[175] **KAYIHAN,** s.33.

" Hususi ve yazılı bir muvafakat olmadan acente, müvekkili namına mukavele akdine salâhiyetli değildir.

Acentelere müvekkili namına akit yapma salâhiyeti veren vesikaların acente tarafından tescil ve ilân ettirilmesi mecburidir."

Kanundaki açık düzenlemeden anlaşıldığı üzere, acenteye verilmiş olan özel sözleşme yapma yetkisinin mutlaka ticaret siciline tescil ve ilân ettirilmesi gerekmektedir[177].

SMK 9/ IV 'de sigorta acentelerinin sözleşme yapma yetkisi hakkında şu şekilde bir düzenlemeye yer verilmiştir:

" Sigorta sözleşmeleri yapma ve prim tahsil etme yetkileri sigorta şirketlerine aittir. Bu yetkiler acentelik sözleşmesinde belirtilmek kaydıyla sigorta acentelerine devredilebilir. Tali acentelere sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkisi verilemez."

SMK 'da yer alan bu hükme göre, sigorta acentelerine verilecek olan sözleşme yapma yetkisi mutlaka yazılı olarak verilmelidir. Aracı acentelik asıl, akitçi acentelik istisnadır. SMK 'nın bu hükmü karşısında bazı yazarlar acentelik sözleşmesinin yazılı yapılması gerektiğini savunmakta iseler de doktrindeki baskın görüşe göre ve kanaatimizce acentelik sözleşmesinin yazılı olması gerekli olmayıp sadece sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkilerinin yazılı olarak verilmesi yeterlidir. SMK 9/ V 'e göre, yazılı olarak verilen bu sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkilerinin ticaret sicile tescil ettirilmesi ve ilanı gereklidir. Bu bölümde ise bir acentenin sözleşme yapma yetkisini kazandığı an ile bu yetkinin kaldırılması ve daraltılması hususlarında Borçlar Kanunu'nun temsile ilişkin hükümleri dikkate alınarak değerlendirme yapılacaktır.

---

[176] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s. 311.
[177] **EROĞLU,** s.200; **ARKAN,** s. 193; **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 243; **İMREGÜN,** s. 131; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 122; **TOPÇUOĞLU,** s.17.

Aracı acentelerin temel görevi ise, müvekkil için müşteri bulmak, bu kişileri müvekkili ile sözleşme yapmaya ikna etmek, ürün tanıtımı yapmak, müşteriyi bilgilendirmektir. Eğer acentenin faaliyeti olumlu sonuçlanırsa müşteri sözleşmeye taraf olma konusunda ikna olur. Ancak aracı acente sözleşme yapma yetkisine sahip olmadığı için kendisi müvekkil ile sözleşme yapamaz. Müvekkil genellikle sözleşmeyi imzalayıp acenteye verir. Bu, icap niteliğindedir. Acente bunu müvekkiline iletir. Müvekkilin kabulü ile sözleşme kurulmuş olur[178].

a. Akitçi Acentenin Sözleşme Yapma Yetkisini Kazandığı An

TTK 121 gereğince;

"Hususî ve yazılı bir muvafakat olmadan acente, müvekkili namına mukavele akdine salâhiyetli değildir.

Acentelere müvekkilleri adına akit yapma salâhiyetini veren vesikaların acente tarafından tescil ve ilân ettirilmesi mecburidir."

Acentelere sözleşme yapma yetkisinin ne şekilde verilebileceği yukarıda açıklanmıştı. Burada değinilmesi gereken ilk husus, acenteye verilen sözleşme yapma yetkisine ilişkin yetki belgesinin tescil ve ilân ettirilmemesi halinde durumun ne olacağıdır. Yani; buradaki tescil ve ilân işlemleri kurucu nitelikte mi, yoksa bildirici nitelikte midir?

TTK 'ya göre BK'dan farklı olarak, acentelere sözleşme yapma yetkisi verilmesi ancak yazılı şekilde mümkün olabilir. Kanun koyucunun düzenlemesinden son derece net olarak anlaşılmaktadır ki, acentelerin sözleşme yapma konusunda yetkili olabilmeleri için yazılı olarak yetki verilmesi bir geçerlilik şartıdır. Yazılı olarak verilen bir sözleşme yapma yetkisi bulunmadıkça acente hiçbir şekilde müvekkili ad ve hesabına sözleşme akdetme yetkisi olduğunu ileri süremeyecektir. Yani TTK' ya göre acentelerin sözleşme akdetme yetkisi bakımından yazılı yetki

[178] **TOPÇUOĞLU**, s. 15

verilmesi kurucu unsurdur. Peki, bu yetkinin tescil ve ilan[179] edilmesi de sözleşme yapma yetkisi bakımından kurucu unsur niteliğinde midir? Sözleşme yapma yetkisi acenteye yazılı olarak verilir; ancak bu, tescil ve ilan ettirilmezse yazılı olarak verilen temsil yetkisi kurucu unsur eksikliğinden dolayı yok hükmünde mi olacaktır?

Doktrinde kabul gören bir görüşe göre[180], acentenin sözleşme yapma konusundaki temsil yetkisinin geçerli olabilmesi için tescil şart değildir; tescil yapılmamış olsa bile acentenin sözleşme yapma yetkisi geçerli olacaktır. Kanımca bu görüş son derece isabetlidir. Her ne kadar kanun koyucu tescil ve ilan koşullarını getirmiş ise de bunlar temsil yetkisinin kurucu unsurları olarak değerlendirilemez. BK'daki temel prensipler burada da geçerli olacaktır. Buna göre; önemli olan husus, müvekkil tarafından acenteye temsil yetkisinin verilmiş olmasıdır. Ancak az önce de açıklandığı üzere, burada BK'dan farklı olarak bu yetkinin mutlaka yazılı olarak verilmesi gerekmektedir. Bu, tarafların iradî olarak yazılı acentelik sözleşmesi akdetmeleri halinde sözleşmeye konacak bir hükümle olabileceği gibi, yazılı acentelik sözleşmesi akdedilmemiş olan hallerde acenteye verilecek bir yetki belgesi ile de olabilir[181]. İşte, müvekkil tarafından acenteye sözleşme yapma yetkisi yazılı olarak verildiğinde artık müvekkil ile acente arasında, acentenin müvekkil ad ve hesabına sözleşme yapabilmesi hususunda temsil ilişkisi kurulmuş olacaktır. Bu temsil yetkisini belgeleyen yetki belgesinin tescil ve ilanı, dış temsil ilişkisi bakımından önem taşımaktadır. Kendisine yazılı olarak sözleşme akdetme yetkisi verilmiş olan bir acente, yetki belgesini henüz tescil ve ilan ettirmeden önce üçüncü kişilere bu yetki belgesini göstererek müvekkili ad ve hesabına bir sözleşmeye taraf olabilir[182]. Çünkü bu yetki belgesinin gösterilmesi ile artık üçüncü kişi temsil

---

[179] Ticaret sicili bakımından ilanın rolü hakkında bkz. **BİLGE, M. Emin:** "İlanın Ticaret Sicilinin Sahip Olduğu Hukuki Etkiler Üzerindeki Rolü", www. Jura.uni-sbe.de/ turkish/ e_ktphane.html**.**

[180] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s. 319; **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 216; **KARAHAN,** s. 304.

[181] **TEOMAN,** s. 289.

[182] *" ...TTK 121/ f.1 gereğince de acenteye müvekkili tarafından verilen ve bu anlamda yetki belgesinden başka bir şey olmayan yazılı muvafakati üçüncü kişilere gösteren acente de –bu belgeyi ticaret siciline tescil ettirmeden önce- temsilcilik sıfatını kazanır.* (**KAYIHAN,** s. 165.). **KAYIHAN'**ın bu görüşü kanaatimce son derece yerindedir. Ancak; yazar tarafından kullanılmış olan *" ..yazılı muvafakati üçüncü kişilere gösteren acente de –bu belgeyi ticaret sicile tescil ettirmeden önce- temsilcilik sıfatını kazanır"* ibaresi pek isabetli değildir. yukarıda açıkladığımız gibi, temsilcilik sıfatının kazanılması, iç temsil ilişkisinin kurulması yani; temsil yetkisi veren irade beyanının temsilcinin hukuk alanına ulaşması ile gerçekleşir. Üçüncü kişilere bildirim ise, dış temsil ilişkisinin kurulması ve temsilcinin üçüncü kişilerle temsil olunan ad ve hesabına işlem yapabilmesini sağlar. Bu

yetkisinden haberdar olmuş ve dış temsil ilişkisi kurulmuş olacaktır. Her ne kadar kanun koyucu TTK 121/ II'de *"....mecburidir"* ifadesine yer vermiş olsa da bununla bir kurucu unsur düzenlendiği sonucuna varılamaz. Yapılan bu düzenleme ile üçüncü kişilerin korunması, sözleşmeye taraf olacak acentenin temsil yetkisini haiz olup olmadığının bilinebilmesi amaçlanmıştır.

Kanun koyucu her ne kadar sözleşme yapma yetkisinin tescil ve ilânının acente tarafından yaptırılacağını düzenlemiş olsa da bu tescil ve ilânın yapılmasında müvekkilin de menfaati bulunduğundan acenteye verilen sözleşme yapma yetkisinin tescil ve ilânı müvekkil tarafından yaptırılabilmelidir[183]. Tescil ve ilân yapılmaması halinde üçüncü kişiler açısından aleniyet sağlanamayacak, sicilin olumlu etkisinden yararlanılamayacak ve dış temsil ilişkisi genel olarak kurulamayacaktır.

b. Akitçi Acentenin Sözleşme Yapma Yetkisinin Geri Alınması

Kendisine sözleşme yapma yetkisi verilen bir acentenin bu yetkisi her zaman geri alınabilir mi? Kısıtlanabilir mi?

Temsil yetkisinin geri alınması ve sınırlandırılması konusunda BK 34 'de bir düzenlemeye yer verilmiştir. Hüküm şu şekildedir:

" Temsil olunan kimse, hukuki bir tasarruftan tevellüt eden temsil salâhiyetini her zaman tahdit veya ref edebilir. Bundan dolayı mümessilin, bir hizmet veya şirket veya vekâlet akdi gibi sebeplere istinat ederek dava ikamesi hakkına halel gelmez.

Temsil olunan kimsenin bu hakkından evvelce feragat etmesi hükümsüzdür.

---

nedenle yazar tarafından *"temsilcilik sıfatını kazanır"* yerine *"dış temsil ilişkisi kurulur"* ifadesinin kullanılması kanımca daha doğru olurdu. Aynı yönde, **ARKAN,** s. 204; **BERZEK,** s.158.

[183] **TEOMAN,** s.290. **POROY** ise tescil ve ilân yükümlülüğünün acenteye yüklenmesini şu şekilde eleştirmiştir: *" Tescil ve ilân yükümü acente üzerindedir. Yaptırmadığı takdirde müeyyidelerle karşılaşacağı gibi, sicilin 3. kişilere karşı olumlu fonksiyonundan da faydalanamaz. Faydalanma daha fazla müvekkil içindir, bu sebeple yükümün acentanın üzerinde olması tartışılabilir."* (**POROY,** s.169). Aynı yönde **POROY/ YASAMAN,** s.197.

Temsil olunan kimse gerek sarahaten gerek delaleten verdiği salâhiyeti diğer kimselere bildirdiği halde bu salâhiyeti tamamen veya kısmen ref ettiğini bildirmemiş olursa salâhiyetin bu suretle ref'ini üçüncü şahıslara karşı dermeyan edemez."

TTK'nın ve TTK Tasarısı'nın acentelik ilişkisini düzenleyen hükümleri arasında, acentelere verilen sözleşme yapma yetkisinin geri alınmasına veya sınırlandırılmasına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durumda yukarıdaki soruya ne şekilde cevap verilmesi gerekmektedir?

Doktrindeki bir görüşe göre[184] bu sorunun cevabı olumsuz olmalıdır. Yani; müvekkil, acenteye vermiş olduğu sözleşme yapma yetkisini her zaman kaldıramaz. Bu görüşe göre; acentelik ilişkisinde BK 34 hükmü uygulanamaz. Çünkü acentelik ilişkisi bir acentelik sözleşmesine dayanmaktadır ve acentelik sözleşmesine müvekkil tarafından her zaman son verilemez. Acentelik sözleşmesinin sona ermesi TTK 133 'de düzenlenmiştir. Buna göre; acentelik sözleşmesi, eğer belirli süreli olarak yapıldıysa sürenin sonunda veya haklı bir neden bulunduğunda; belirsiz süreli ise üç ay öncesinden feshi ihbar etmek koşuluyla sona erdirilebilir. Bu görüşe göre, nasıl ki müvekkil dilediği zaman acentelik sözleşmesini sona erdiremiyorsa acenteye vermiş olduğu sözleşme yapma yetkisini de her zaman sona erdiremez. Sözleşme yapma yetkisine sahip acenteden bu yetkinin geri alınması veya bu yetkisinin daraltılması süre koşulu dışında, ancak haklı sebeplerin varlığı halinde söz konusu olabilir. Hiçbir haklı sebebin bulunmamasına rağmen müvekkil tarafından acenteye verilmiş olan sözleşme yapma yetkisinin geri alınması sözleşmeye aykırılık teşkil eder; acente müvekkilden müspet zararlarının tazminini isteyebilir ve haklı sebep olmaksızın sözleşme akdetme yetkisinin geri alınmasını acentelik sözleşmesinin sona erdirilmesi bakımından haklı sebep olarak kullanabilir.

Kanaatimce bu görüş isabetli değildir. Öncelikle TTK' da acentelere tanınan sözleşme yapma yetkisinin geri alınması bakımından özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle, BK'daki genel hükümlerin uygulanması gerekecektir. TTK 133 acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenlemiş olup bu hükmün,

[184] **KAYIHAN,** s. 164.

acentelerin sözleşme yapma yetkisinin geri alınması konusunda BK'ya göre özel bir hüküm olduğunun kabulü mümkün değildir. TTK 113 sadece acentelik sözleşmesinin sona ermesine ilişkin bir düzenlemeye yer vermektedir. Sözleşme yapma yetkisinin sona ermesi, acentelik ilişkisinin de sona erdiği anlamına gelmez. Yani; acentenin sözleşme yapma yetkisinin geri alınması, acentelik sözleşmesinin varlığını etkilemeyecektir. Yukarıda açıklanan ilk görüşte, acentelik ilişkisinin bir sözleşmeye dayandığı ve herhangi bir haklı sebep gösterilmeksizin acentenin sözleşme yapma yetkisinin kaldırılmasının acentelik sözleşmesine aykırılık oluşturacağı savunulmaktadır. Ancak BK'da yer alan *"temsil yetkisinin soyutluğu"*[185] ilkesi karşısında bu görüşün kabul edilmesi mümkün değildir. Temsil yetkisinin soyutluğu ilkesine göre; temsil yetkisi vekâlet sözleşmesi, hizmet sözleşmesi gibi bir temel ilişkiye dayansa bile temsil yetkisi bu temel ilişkiden bağımsızdır. Temsil yetkisinin bağlı olarak verildiği temel sözleşmesel ilişki, temsil yetkisinin sebebini oluşturur[186]. Temsil müessesesine ilişkin böylesi temel bir kuralın ve bu temel kuralı teyit eder nitelikteki BK 34 /I hükmünün acenteler bakımından uygulanmayacağını kabul etmek kanaatimce mümkün değildir. Çünkü burada da acentelik sözleşmesi sadece, acenteye verilen temsil yetkisinin sebebini oluşturmaktadır. Kaldı ki; temsil yetkisinin soyutluğu prensibinin bir sonucu olarak, temsil yetkisinin sona ermesi ile temsil yetkisinin sebebini oluşturan akdî temel ilişkinin sona ermesi de birbirinden bağımsızdır. Yani buna göre; temel ilişkinin sona ermesi, temsil yetkisinin de sona ermesi sonucunu doğurmaz[187]. Temsil yetkisinin sona ermesi ancak BK 34 'de belirtildiği şekilde gerçekleştirilebilir. Bu nedenlerle; acentelerin temsil yetkisini acentelik sözleşmesinin sona ermesi ile bağdaştıran ve BK 34'ün uygulanamayacağını, acentenin temsil yetkisinin haklı bir sebep olmaksızın geri alınması halinde acentelik sözleşmesinin ihlâl edilmiş sayılacağını benimseyen bu görüşe katılmıyoruz. Sonuç olarak; acentenin sözleşme yapma yetkisinin geri alınması bakımından BK 34 /I uygulanacaktır ve müvekkil acentenin temsil yetkisini her zaman geri alabilecek veya daraltabilecektir.

---

[185] **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s. 64 vd.; **EREN,** s. 408; **TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP,** s. 230 vd.

[186] **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s. 67.

[187] *"Temsil ilişkisinin dayandığı temel ilişkinin (meselâ vekâlet, hizmet sözleşmesinin sona ermesi, ilke olarak temsil yetkisinin de kendiliğinden sona ermesini gerektirmez. Bu, soyutluk ilkesinin bir sonucudur."* (**EREN,** s. 417).

SMK ‘da sigorta acentesinin temsil yetkisinin geri alınmasına ilişkin bir düzenleme yer almaktadır. SMK 27 ‘de yer alan düzenleme şu şekildedir:

“ Sigorta acenteleri, bir hafta süresince tahsil ettikleri primlerin komisyon ve ilgili vergiler düşüldükten sonra kalan kısmını, en geç ertesi haftanın son iş gününün bitimine kadar sigorta şirketine intikal ettirmek zorundadırlar. Tahsil ettiği sigorta primini sigorta şirketine bu süre içerisinde intikal ettirmeyen, ilgili mevzuatın asgarî peşin tahsilat ve azamî vade şartlarına ilişkin hükümlerine aykırı işlem yapan veya sigorta şirketince kendisine verilen yetkilerin dışına çıkarak sözleşme akdeden sigorta acentelerinin acentelik yetkileri sigorta şirketi tarafından kaldırılır ve bu husus sicile işlenmek üzere gerekli bilgi ve belgelerle Birliğe bildirilir. Tahsil ettiği primleri sigorta şirketine intikal ettirme yükümlülüğüne uymayan sigorta acenteleri bu yükümlülüklerini yerine getirmedikçe sigorta acentelik faaliyetine devam edemezler.

Bu madde hükmü uyarınca, acentelik yetkisi aynı yıl içinde ikinci defa kaldırılan acentelere, bu Kanunun 9’uncu maddesinin ikinci fıkrası hükmü saklı kalmak kaydıyla, bir daha sözleşme yapma ve prim toplama yetkisi verilemez. Bu hükme aykırı hareket eden sigorta şirketleri hakkında 3’üncü maddenin ikinci fıkrasına göre işlem yapılır.”

Görüldüğü üzere bu hüküm ile sigorta acentelerine tahsil ettikleri primleri sigorta şirketine aktarmak üzere süre verilmiş ve bu süre içerisinde bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde, bu yükümlülük yerine getirilinceye kadar acentelik faaliyetinin durdurulacağı düzenlenmiştir. Yani burada acentenin temsil yetkisinin geri alınması hali söz konusudur. Eğer acente üzerine düşen bu yükümlülüğü yerine getirirse temsil yetkisini yeniden kazanabilecektir. Ancak kanun koyucu tarafından ikinci fıkrada yapılan düzenleme ile aynı yıl içinde temsil yetkisi ikinci defa kaldırılan acente artık sözleşme yapma ve prim toplama yetkisini hiçbir zaman kazanamayacaktır. Öyle ki; bu sigorta acentelerine sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkisi hiçbir sigorta şirketi tarafından verilemeyecektir.

c. Akitçi Acentenin Sözleşme Yapma Yetkisinin Daraltılması

Acentelere verilen sözleşme yapma yetkisinin kaldırılmasından sonra bu yetkinin kısıtlandırılması hususu üzerinde de durmak uygun olacaktır.

BK 34 'e göre, temsil olunan, temsilcinin temsil yetkisini her zaman sınırlandırabilir. Ancak doktrinde savunulan ve yukarıda açıklandığı üzere acentenin sözleşme yapma yetkisinin kaldırılmasının sürenin dolması hali hariç ancak haklı sebebin varlığı halinde geri alınabileceğini savunan görüşe göre[188], acentenin sözleşme yapma yetkisinin sınırlandırılması da yine ancak bir haklı sebebin bulunması halinde söz konusu olabilir. Bunun dışında kalan yani haklı bir sebebe dayandırılmayan yetki kısıtlamaları sözleşmeye aykırılık oluşturacaktır. Kanımca; kanun koyucu tarafından bu şekilde bir yorum yapılmasını gerektirecek herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle burada da BK 34 'ün uygulanmaması için hiçbir sebep yoktur. Yani; sözleşme yapma yetkisinin geri alınmasına ilişkin olarak yukarıda yapılan tüm açıklamalar yetkinin daraltılması bakımından da geçerlidir ve bunun bir sonucu olarak da müvekkil, acenteye verdiği temsil yetkisini her zaman daraltabilmelidir.

BK 34 /I'e göre müvekkil tarafından temsilcinin temsil yetkisinin kısmen veya tamamen geri alınması işlemi, tek taraflı, varması gereken bir irade beyanı ile gerçekleşir. Bu nedenle, bu irade beyanı temsilcinin yani acentenin hukuk alanına ulaştığı anda hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır.

Acentenin sözleşme yapma yetkisi iki şekilde sınırlandırılabilir. Müvekkil, acenteye ilk olarak bu yetkiyi verirken birtakım kısıtlamalar getirerek sözleşme yapma yetkisi verebileceği gibi, ilk olarak tam yetki verip bir süre sonra bu yetkiyi kısıtlama yoluna da gidebilir. Eğer başlangıçtan itibaren acentenin sözleşme yapma yetkisi kısıtlanmışsa bu durum acenteye verilen yetki belgesinde belirtilmelidir. Yetki belgesinde belirtilmemiş, dolayısıyla da tescil ve ilan edilmemiş bir

[188] **KAYIHAN,** s.164.

kısıtlamanın üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün değildir. Eğer acenteye verilen sözleşme yapma yetkisi ilk olarak tam yetki halinde verilmiş; ancak bir süre sonra bu yetkinin daraltılması yoluna gidilmişse, acenteye verilmiş olan yetki belgesi, sınırlandırılmış yetkisini gösteren yeni bir yetki belgesi ile değiştirilmeli veya yetkisinin hangi açılardan sınırlandırıldığını belirten bir yazı acenteye gönderilmelidir. Gönderilen yeni yetki belgesi veya kısıtlamayı bildiren yazının tescil ve ilan edilmesi gerekecektir. Eğer acentenin sözleşme yapma yetkisi tamamen geri alınıyorsa bu durumda yetkinin sona erdiği acenteye yazılı olarak bildirilmeli ve bu husus tescil ve ilân edilmelidir. Yani sonuç olarak şunu ifade edebiliriz ki; TTK 121 / I gereğince yazılı olarak verilmesi zorunlu olan sözleşme yapma yetkisinin yine yazılı olarak geri alınması veya daraltılması zorunludur. Ayrıca bu hususun Ticaret Sicili'nde tescili ve ilânı gerekir. Bu şekilde tescil ve ilân yapıldığında üçüncü kişilerin iyiniyeti bertaraf edilecek ve sicilin olumlu etkisi[189] ortaya çıkacaktır[190]. Aksi halde; temsil yetkisinin geri alındığının iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün değildir[191]. Bu durumda yetkisi geri alınan acentenin iyiniyetli üçüncü kişilerle yaptığı işlemlerden dolayı müvekkil sorumlu olacaktır. Bu konu aşağıda *"Yetkisiz Temsil"* başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

Acenteye verilmiş olan sözleşme yapma yetkisini gösteren yetki belgesi acente tarafından tescil ve ilan ettirilmemiş ise bu yetkinin geri alınması halinde yine tescil ve ilan yaptırılması gerekli olacak mıdır? BK 34 /III'de temsil yetkisinin kaldırılması veya kısıtlanması halinde bunun üçüncü kişilere bildirilmesi gerektiği düzenlenmiş olmakla birlikte bunun ne şekilde yapılacağına ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna rağmen doktrinde kabul gören görüşe göre, yetki ne şekilde bildirildiyse yine aynı şekilde geri alınmalıdır[192]. Diğer bir görüş

---

[189] Üçüncü kişilerin TTK 38 /I gereğince kendileri hakkında hüküm ifade etmeye başlayan kayıtları bilmedikleri yolundaki iddiaları dinlenmez. Buna *"sicilin olumlu etkisi"* denir. (**ARKAN,** s.245). Ticaret Sicilinin etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ÜNAL, Akın:** "Üçüncü Kişilere Etkileri Açısından Ticaret Sicilinin Fonksiyonları (Türk Ticaret Kanunu ve Tasarısına Göre Bir Değerlendirme)", Legal Hukuk Dergisi, 2006, C: IV, S.41**; BİLGE.**

[190] **KAYIHAN,** s. 166.

[191] Acentelik ilişkisinin sona erdiği üçüncü kişilere bildirilene kadar yapılan işlemlerden dolayı görünüşte temsil ilkesi gereğince müvekkil iyiniyetli üçüncü kişilere karşı sorumlu olacaktır. (**BRADGATE,** s. 48).

[192] **EREN,** s. 420.

ise, yetkinin aynı şekilde olmasa da eşdeğer bir yoldan geri alınması gerektiğini savunmaktadır[193].

Kanımca isabetli olan görüşe göre[194], temsil yetkisinin geri alınması, temsil yetkisi üçüncü kişilere ne şekilde bildirildiyse temsil yetkisinin geri alındığı da yine buna eşdeğer bir yolla bildirilmelidir. Bu görüşe göre eğer acenteye verilmiş olan sözleşme yapma yetkisi tescil ve ilân ettirilmemiş ise bu yetkinin geri alındığı hususu ya Türkiye Sicil Gazetesinde ya da yurt genelinde yayınlanan günlük bir gazetede ilan edilmelidir. Doktrinde ifade edilen bir görüşe göre[195], belirli bir veya birkaç kişi ile eğer dış temsil ilişkisi temsilci tarafından yetki belgesinin ibrazı ile kurulmuşsa temsil yetkisinin sona ermesi halinin gazete ilânı ile duyurulması eşdeğer bir yol sayılmaz. Çünkü yetki verildiği hususu şahsa bildirilmiş iken yetkinin geri alındığının gazete ilânı ile bildirilmesi, üçüncü kişinin gazetede bu ilânı görüp yetkinin geri alındığının öğrenilmesini aynı derecede garanti altına almamaktadır. Bu görüşe göre, ancak temsilcinin kimlere yetki belgesini gösterip dış temsil ilişkisini kurduğu belli değilse bu durumda gazete ilânı yeterli olacaktır. Ancak verilen yetki tescil ve ilân edildiyse bu yetkinin geri alındığı da mutlaka tescil ve Türkiye Sicil Gazetesinde ilân ettirilmelidir. Bu kurala uyulmaması halinde iyi niyetli üçüncü kişilere karşı temsil yetkisinin geri alındığı veya daraltıldığı ileri sürülemez ve iyi niyetli üçüncü kişilerle acente arasında yapılan sözleşmelerden dolayı iyi niyetli üçüncü kişilere karşı müvekkil sorumlu olur. Ancak; sözleşme yapma yetkisinin geri alındığı veya sınırlandırıldığı gerekli şekilde üçüncü kişilere duyurulmamış olmasına rağmen, bu geri alma veya sınırlandırmadan haberdar olan, buna rağmen acente ile sözleşme akdeden kötü niyetli üçüncü kişilere karşı müvekkil sorumlu olmayacaktır.

BK 36'ya göre temsil yetkisi geri alınan temsilci, yetki belgesini temsil olunana iade etmek zorundadır. Yetki belgesinin iade edilmemesi durumunda temsil olunan mahkemeye başvuracaktır. Temsil olunan veya mirasçıları, yetki belgesinin iadesi hususunda gereken özeni göstermez, temsilciyi yetki belgesinin iadesi konusunda zorlamazlar ise bu yetki belgesine güvenerek yetkisiz temsilci ile işlem

[193] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s.210; **KAYIHAN,** s. 165.
[194] **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s.202.
[195] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s.211, 221 vd.

yapan iyiniyetli üçüncü kişilere karşı sorumlu olacaklardır[196]. BK'da yer alan temsile ilişkin bu hükmün acenteler bakımından uygulama alanı var mıdır? Acentelere verilen sözleşme yapma yetkisinin üçüncü kişilere karşı ne şekilde hüküm ifade edeceği ve temsil yetkisinin geri alınması halinde dış temsil ilişkisinin ne şekilde ortadan kaldırılacağı yukarıda ayrıntılı olarak açıklanmıştı. Buna göre temel kural yetkinin verildikten ve geri alındıktan sonra tescil ve ilân edilmesidir. Verildiğinde tescil ettirilmemiş olan temsil yetkisinin ise Türkiye genelinde yayın yapan bir gazete ile veya Ticaret Sicil Gazetesi ile ilan edilmesi gerektiğini açıklamıştık. Sonuç olarak acentelerin sözleşme yapma yetkisi bakımından getirilen şeklî esaslar, BK'da düzenlenen temsil ilişkisine göre farklılık göstermektedir. Acenteler bakımından dış temsil ilişkisinin sona ermesi için gerekli şekilde tescil ve/veya ilân yapılması gerekmektedir. Bu durumda yetkiyi geri alan müvekkil bu gereklilikleri yerine getirdiğinde üçüncü kişilerin iyiniyetleri bertaraf olacaktır. Buna rağmen üçüncü kişiler tarafından yetki belgesinin geri alınmayışı dolayısıyla iyiniyet iddiasında bulunulması kanaatimce mümkün olamaz.

2. Hakkı Koruyan Beyanları Müvekkil Adına Yapma ve Kabul Etme

a. Genel Olarak

Bu konuya ilişkin TTK 119 / I 'de bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre;

" Acente, aracılıkta bulunduğu veya akdettiği mukavelelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili namına yapmaya veya bunları kabule salâhiyetlidir."

Acentelerin temsil yetkisine ilişkin bir düzenlemeye yer veren TTK 119 /I hükmü ile acentelere hem aktif hem de pasif temsil yetkisi verilmiştir[197]. Acentenin

---

[196] **ESENER,** Salâhiyete Müstenit Temsil, s.208 vd.; **EREN,** s. 420; **REİSOĞLU,** Borçlar Hukuku, s.133.

[197] *" Doğrudan doğruya temsil ilişkisinde mümessil, temsil olunan adına irade beyanında bulunma yetkisine sahip olursa, bu tür temsil ilişkisine, "aktif temsil" denir. Buna karşılık, bazı temsil ilişkisinde mümessil, temsil olunan adına iradesini beyan edemez, meselâ bir sözleşme yapma teklifinde (icapta) bulunamaz. O, sadece temsil olunan adına, kendisine yöneltilen beyanları kabule*

müvekkil namına ihtar, ihbar ve protesto[198] gibi hakkı koruyucu beyanları yapmaya yetkili olması, aktif temsil yetkisini; bu tür beyanları kabul etme yetkisinin bulunması ise pasif temsil yetkisini ifade eder. TTK 119 /I gereğince acente, müvekkili adına hakkı koruyucu beyanlarda bulunabileceği gibi, müşteri tarafından acenteye yapılan ihtar, ihbar vs. beyanlar da müvekkile yapılmış sayılır[199].

Kanun koyucu tarafından hükmün düzenlenme şekline bakıldığında; müvekkilin menfaatlerini koruyucu beyanlarda bulunma ve bu yöndeki beyanları kabul etme bakımından aracı acenteler ile akitçi acenteler arasında bir ayrım yapılmamış olduğunu görmekteyiz. Gerçekten de müvekkilin haklarını koruyan beyanların yapılması ve kabulü bakımından hem aracı acenteler hem de akitçi acenteler aynı şekilde yetkilidir. Aynı şekilde kanunda açıkça düzenlenmemiş olmasına rağmen, tâli acenteler de bu konuda genel acenteler gibi yetkilidir[200].

---

*yetkilidir. İşte, bu tür temsil ilişkisine de "pasif temsil" adı verilir……Aktif temsil yetkisi, ilke olarak pasif temsil yetkisini de içerir. Bununla birlikte sadece pasif temsil ilişkisinin kurulması da her zaman mümkündür."***(EREN,** s 399). Aynı yönde, **ERENER,** s. 77.

[198] İhtar, ihbar ve protesto hukukî niteliği itibariyle "hukuki işlem benzerleri" olarak adlandırılır. Hukukî işlem benzerleri bir irade beyanı içermektedir ve bu irade beyanı her zaman hukukî bir sonuç doğurmak üzere açıklanmaz. Hukukî işlem benzeri fiiller, birçok yönden hukukî işlemlere benzemektedir. Hukukî işlem benzerlerini açıklayabilmek için **EREN** şöyle bir örnek vermektedir: *" Hukuki işlem benzeri fiillere gösterilecek en tipik örnek ihtardır. Meselâ BK 101 'e göre, muaccel bir borcun alacaklısı, borcunu zamanında yerine getirmesi için borçluya ihtarda bulunabilir. Bu ihtar, hukuki niteliği itibariyle bir irade açıklamasıdır. Alacaklı, bu ihtarla aslında borçluya, ifa isteğini bildirmektedir. Ancak, borçlu, ihtara rağmen ifada bulunmazsa, kanun icabı mütemerrit olmaktadır. Şimdi, ihtar, hukuki bir işlem olsaydı, hukuki sonucu temerrüt değil, ifa olurdu. Zira, alacaklı, borçludan ifayı istemekte, onun mütemerrit duruma düşmesini istememektedir. İşte, BK 101, ihtara rağmen muaccel bir borcun ifa edilmemesine, beyan sahibinin isteği dışında hukuk,i sonuç olarak temerrüd ve bunun neticelerini bağlamıştır. Bu sebeple, temerrüd, alacaklı istese de istemese de ve hatta böyle bir sonucun doğacağını bilmese de kanundan ötürü kendiliğinden, doğrudan doğruya doğmaktadır."* (**EREN,** s. 154)

[199] **CORLEY/ SHEDD,** s. 400; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 351.

[200] *"…Davacı vekili, müvekkili ile davalı sigorta acentesi arasında 28.09.1986- 28.09.1987 tarihleri için geçerli olmak üzere hırsızlık sigortası poliçesi düzenlendiğini, poliçede müvekkilin adresinin yanlış yazılmış olması nedeniyle 20.09.1986 günü müvekkilin adresinin düzeltilmesi için ve poliçenin 19. maddesine dayanılarak acenteye ihbarda bulunulduğunu ve bir itirazla karşılaşılmadığını, müvekkilinin evine 22.05.1987 günü hırsız girerek sigortalı eşyalardan bir Vizon kürkü diğer eşyalarla birlikte çaldığını, davalıya sigorta tazminatının ödenmesi için süresinde müracaat edildiğini ve fakat hırsızlığın sigorta edilen konutta değil de başka konutta olduğundan bahisle ödeme yapılmadığını, poliçeye yanlış adres yazılmış olmasının müvekkilin hakkını ortadan kaldırmayacağını beyanla 1.500.000 lira tazminatın olay tarihinden itibaren ticari faiziyle davalıdan tahsilini istemiştir. Davalı vekili cevabında esasen poliçeyi imzalayan A.K.'nın Tali acente olması nedeniyle… acenteye yapılmış bir ihbarın müvekkiline yapılmış sayılamayacağını savunarak davanın reddini istemiştir. Mahkemece, poliçeye, C.Savcılığı tahkikat evrakına ve tüm dosya içeriğine dayanılıp, poliçede adresin yanlış yazılması üzerinde davacının doğrusunun yapılması yolunda tali acenteye poliçe umumi şartlarının 8 ve 18. maddelerine göre 30.09.1986 tarihinde yaptığı müracaatın davalıyı bağlayacağı ve hırsızlığın bildirilen bu adreste olduğu sonucuna varılıp 1.500.000 TL tazminatın olay*

Sigorta acentesi de sigorta akdi devam ettiği müddetçe her türlü ihtar ve ihbarı kabule yetkili olacaktır. Sigorta acentesi kendisine ulaşan bu ihtar ve ihbarları sigortacıya iletmekle yükümlüdür. Bu yükümlük, acentenin müvekkile bilgi verme ve müvekkilin menfaatlerini koruma yükümlülüklerinin bir sonucudur.

Acentenin kendisine ulaşan ihbar ve ihtarları müvekkiline bildirmemesi veya geç bildirmesi halinde acentenin, müvekkili uğrattığı zararı tazmin etmesi gerekir. Örneğin sigorta acentesi kendisine ulaşan ihtar ve ihbarları sigorta şirketine bildirmez veya geç bildirirse, acentenin bu kusurundan dolayı sigorta ettirenin uğrayacağı zarlardan dolayı sigorta şirketi sorumlu olacaktır. Sigorta şirketi daha sonra kusuru dolayısıyla acenteye rücu edebilecektir. Bu konu aşağıda "Temsil Yetkisinin Kötüye Kullanılması ve Sonuçları" başlığı altında daha detaylı olarak incelenecektir.

Doktrinde tartışma yaratan bir konu şudur: Acentenin yetkili olduğu yer veya bölge içinde, müvekkilin acente hiç devreye girmeden müşteri ile doğrudan kendisinin akdettiği sözleşmelere ilişkin beyanların yapılması ve kabulü bakımından o yer veya bölgede faaliyet gösteren acente yetkili olacak mıdır? Bu konuda doktrinde savunulan bir görüşe göre[201]; acentelik ilişkisi sürekli bir ilişki olduğu için acente, müvekkilinin menfaatlerini korumakla yükümlüdür. Bu nedenle de acente, bizzat akdetmediği veya aracılık etmediği sözleşmelerden kaynaklanan ve müvekkilinin menfaatlerini koruyucu nitelikteki beyanları yapmaya, bu beyanları kabule yetkili olmalıdır. Bir başka görüş ise[202], aşağıda incelenecek olan müvekkillere izafen acentelere açılacak davalar ile konuyu özdeşleştirerek ve bu tür beyanların yapılması ve kabulü konusunda yetkili olunabilmesi için acentenin o

---

tarihinden itibaren yasal faiziyle davalıdan tahsiline karar verilmiştir…Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle geciktirici sebeplere ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre davalı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir. SONUÇ: ….hükmün ONANMASINA…" (Yarg. 11.HD. 15.06.1989 T., 1988/ 6420 E., 1989/ 3637 K. – **ÇEMBERCİ,** s. 194).

[201] Bu yönde **KAYIHAN;** *" …Fakat kanaatimizce, acente, belli bir sözleşme dolayısıyla aracılık faaliyetinde bulunmamış olsa dahi, müvekkillerinin menfaatlerini koruma borcu açısından (bkz. TTK .m 123 /f. 1) hukuki fiil benzeri ihbar, ihtar ve protesto gibi beyanları yapabilmeli ve kabul edebilmelidir. Yani, bu bakımdan da acentelik ilişkisinin sürekli bir ilişki olduğu dikkate alınarak, TTK. m. 119/f.1'i geniş yorumlamalıyız."* (**KAYIHAN,** s. 168).

sözleşmeyi akdetmiş veya o sözleşmenin akdedilmesine aracılık etmiş olması koşulunun gerekli olduğunu savunmaktadır. ***Poroy /Yasaman*** 'a göre[203] bu konuya ilişkin ilk görüş lege feranda açısından tartışılabilir. Yazarlara göre konu bu kapsamda değerlendirildiğinde; acentenin tekel hakkının bulunmaması halinde müvekkil kendisi de bizzat müşterileri ile sözleşme akdetmektedir ve bu sözleşmelerin akdedilmesinde acentenin hiçbir rolü bulunmamaktadır. Ancak hem acente hem de müvekkil tarafından müşterilerle akdedilen sözleşmeler hemen hemen benzer niteliktedir. Acentelik sözleşmesinin temelinde yatan nedenler dolayısıyla acentenin bizzat müvekkil tarafından müşteriler ile akdedilmiş olan sözleşmeler ile ilgili beyanlar bakımından yetkili olması düşüncesi haklı görülebilir. Bu sayede bu beyanlarının gereğinin yerine getirilmesi konusunda acente, müvekkiline büyük kolaylık sağlayacak, müvekkilin olası hak kayıplarının önüne geçilebilecektir. Yazarlar lege feranda açısından bu şekilde bir değerlendirme yapmış olmalarının hemen akabinde tüm bu faydalarına rağmen, acentenin kendisinin aracılık etmediği veya müvekkili ad ve hesabına akdetmediği sözleşmelere ilişkin beyanlar bakımından yetkili sayılmasının lege feranda bakımından bile mümkün olamayacağını ifade etmişler; vardıkları bu sonucu, müvekkilin bizzat yapmış olduğu sözleşmelere ilişkin beyanların gereğinin de bizzat müvekkil tarafından yerine getirilmesinin gerektiği düşüncesine dayandırmışlardır. Ayrıca yazarlar, TTK 'daki mevcut düzenlemenin farklı bir yoruma mahal vermeyecek nitelikte açık olduğunu, acentenin sadece kendisinin aracılık ettiği veya müvekkili ad ve hesabına akdettiği sözleşmelere ilişkin beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme bakımından yetkili olduğunu ifade etmişlerdir. Kanımca bu tartışma konusuna verilecek cevap, acentenin yetkili olduğu yer veya bölge içinde tekel hakkını haiz olup olmamasına göre değişmelidir. Eğer acente, yetkili olduğu yer veya bölge içinde tekel hakkını haiz ise, yani acentenin tekel hakkı sözleşme ile kaldırılmamışsa, bu acentenin yetkili olduğu yer veya bölge içinde müvekkilin, acenteyi devre dışı bırakarak müşteri ile girdiği doğrudan ilişki neticesinde kurulan sözleşmeler ile ilgili müvekkilin haklarını korumaya yönelik beyanların yapılması ve kabulü konusunda acente yetkili olmalıdır. Ancak, acentenin kendisine bırakılan yer veya bölge içinde tekel hakkı

---

[202] **KALPSÜZ,** s.5; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 635.
[203] **POROY/ YASAMAN,** s. 195.

bulunmuyorsa, acentenin tekel hakkı acentelik sözleşmesine konan bir hüküm ile kaldırılmışsa, bu durumda acente, müvekkilin bizzat akdettiği sözleşmeler ile ilgili beyanlarda bulunmaya ve bunları kabule yetkili olmamalıdır.

Müvekkil tarafından bizzat akdedilen sözleşmelerden kaynaklanan ve müvekkilin haklarını koruyucu nitelikteki beyanları yapmaya ve kabule acentenin yetkili olup olmaması konusunun acentenin tekel hakkının bulunup bulunmamasına göre farklı şekilde çözümlenmesinin esas dayanağı komisyon meselesidir. Şöyle ki; eğer acente tekel hakkına sahip ise ve acentenin tekel hakkına sahip olduğu yer veya bölge içinde müvekkil tarafından müşteri ile doğrudan ilişkiye girilerek bir sözleşme akdedilmişse, acentenin bu sözleşme dolayısıyla komisyon talep edebileceğini daha önce açıklamıştık. İşte; acente eğer bu şekilde akdedilen sözleşmeler dolayısıyla komisyon isteme hakkına sahip ise, aynı acentenin müvekkilin haklarını koruyucu nitelikteki beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme yetkisine sahip olmadığını söylemek pek isabetli olmayacaktır. Komisyon, acente için bir hak niteliğinde iken; beyanda bulunma ve beyanları kabul etme, acente açısından bir borç niteliğindedir. Yani acentenin, müvekkilin haklarını koruyucu beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme yetkisine sahip olması, aynı zamanda bu beyanları yapma ve kabul etme yükümlülüğünü de içinde barındırmaktadır. Bu durumda menfaatlerin dengelenmesi ve komisyon hakkı doğuran bir durumdan dolayı acentenin borç altına da gireceğinin kabulü gerekir. Tekel hakkını haiz olmayan acenteler açısından ise durum farklıdır. Çünkü bu acentelerin yetkili olduğu yer veya bölgede müvekkilin müşteri ile bizzat sözleşme akdetmesine bir engel yoktur. Böyle bir durumda acente de müvekkilden ücret talep edemeyecektir. Öyleyse, bu şekilde müvekkil tarafından müşteri ile bizzat akdedilmiş ve acenteye ücret kazandırmamış bir sözleşmeden kaynaklanan, müvekkilin menfaatlerini korumaya yönelik beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme borcunun acenteye yüklenmesi hakkaniyete uygun olmayacaktır. Açıklanan nedenlerle, konuya menfaatler dengesi açısından yaklaşılmalı ve buna göre hem acenteyi hem de müvekkili mağdur etmeyecek ve taraflardan birini daha ağır yük altına sokmayacak bir sonuca varılmalıdır.

TTK 119 /III, *"Bu hükümlere aykırı şartlar muteber değildir."* şeklinde bir düzenleme yaparak 119. madde hükmünün emredici bir hüküm olduğunu belirtmiştir. Buna göre taraflarca acentelik sözleşmesi ile, acentenin akdettiği veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan, müvekkilin haklarını koruyucu nitelikteki beyanları yapma ve kabul etme bakımından yetkili olmadığı kararlaştırılamaz. Acentelik sözleşmesine konan bu yöndeki hükümler batıldır. TTK Tasarısı 'nda ise bu konuda farklı bir düzenleme yer almaktadır. TTK Tasarısı 'nın 105/ I'inci maddesi şu şekildedir:

"Acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, bildirim ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir."

Maddenin sadece ilk fıkrasına bakıldığında bir değişiklik olmadığı fikrine kapılmak mümkündür. Ancak maddenin tamamı incelendiğinde, acentenin hakkı koruyucu beyanları yapma ve kabul etme yetkisinin emredicilik niteliğinin ortadan kaldırıldığı görülmektedir[204]. Yani TTK Tasarı' nın bu haliyle yasalaşması halinde acentenin bu yetkilerinin sözleşme ile kaldırılması mümkün olacaktır[205].

b. Sigorta Acentesinin Sözleşme Öncesi Yapılan İhbarları Kabul Yetkisi

SMK'da sigorta acenteleri bakımından bu konuya ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durumda TTK 119 hükmünün sigorta acenteleri için de uygulanması gerekir. Bu nedenle, yukarıda yapılan tüm açıklamalar sigorta acenteleri için de geçerlidir. Sigorta acenteleri için konu hakkında üzerinde durulması gereken bir husus daha vardır: Sigorta acenteleri sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce

---

[204] TTK Tasarısı maddesinin gerekçesi şu şekildedir: *" ...Çünkü maddenin ilk iki fıkrasındaki hükümlere aykırı şartları hükümsüz saymak yerli tacirlerin acenteleri yönünden hiçbir anlam taşımamaktadır. Yerli tacirlerin yerleşme ve iş yeleri Türkiye 'de bulunduğu için yetkili bir veya birkaç mahkeme bulmak ve onları mahkemeye getirmek güç değildir..."* Görüldüğü üzere, TTK Tasarısı hükmünün gerekçesinde sadece acentenin müvekkil adına dava açma ve müvekkile izafen kendisine karşı açılan davaları takip etme yetkisi bakımından bir açıklama getirilmiş; ancak ihtar, ihbar ve protestoların yapılması ve kabulü bakımından bir gerekçe gösterilmemiştir.

[205] *" ...Bunun için sigorta talebine eklenecek böyle bir kaydın yeterince açık olması ve sigorta ettirenin bilgisine ulaşabilecek nitelikte olması gerekir."* **(EROĞLU,** s. 204, dn.648).

yerine getirilmesi gereken ihbar külfetini[206] kabule yetkili midir? Bu konuyu açıklamadan önce sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenin sözleşme öncesi ihbar yükümlüğüne[207] kısaca değinmek gerekmektedir. Sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğü sigorta ettirene kanun koyucu tarafından yüklenmiş yükümlülüklerden biri olup TTK 1290 'da düzenlenmiştir. TTK 1290 hükmü şu şekildedir:

"Sigorta ettiren kimse, sigortacının mukavele yapılırken hakikî vaziyetleri bildiği takdirde mukaveleyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını mucip olarak bütün hususları sigortacıya bildirmeye mecburdur. Sigorta ettiren kimse sorulduğu halde susmuş veya noksan yahut hakikata muhalif beyanlarda bulunmuş ise hakikata vâkıf olmıyan sigortacı ımukaveleden cayabilir; şu kadar ki; sigortacı hakikatı öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde cayma hakkını kullanmamış ise bu hak düşer. Sigorta ettiren kimsenin kötü niyeti anlaşıldığı takdirde sigortacı prime hak kazanır.

Sigorta mukavelesinin yapılması sırasında sigorta ettirene doldurması teklif olunan listede yazılı sorular dışında hiçbir mesuliyet teveccüh etmez."

TTK 1290, sigorta ettirene, sigorta akdi yapılmadan önce, sigortacı tarafından bilinmesi halinde sigorta sözleşmesinin yapılmaması veya daha ağır şartlarla yapılmasını gerektirecek nitelikteki hususları bildirme yükümlülüğü getirmektedir[208].

---

[206] TTK Tasarısı ile karşılaştırmalı ve detaylı bilgi için bkz. **AYLİ, Ali:** "Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Kuruluşundaki İhbar Yükümlülüğüne İlişkin Hükümlerin, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Yeniden Değerlendirilmesi", www.akader.info/sbard/sayilar/2005Eylul/4.pdf.

[207] Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **AYİTER, Kudret:** " Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken Mevcut İhbar Mükellefiyeti", Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 27 Nisan- 3 Mayıs 1959; **BOZER,** s. 117 vd.; **ŞENOCAK, Kemal:** Türkiye 'de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu, İst. 19- 20 Kasım 2004, s. 387 vd.; **ÜNAN, Samim:** Hayat Sigortası Sözleşmesi, İst. 1998, s. 205 vd.; **COŞKUN, Gûlay:** Türk ve Amerikan Hukukunda Gurup Sigortası ve Çeşitleri, Ank. 1969, s. 79 vd.

[208] *"Sözleşmenin kuruluşunda sigortacıya ihbar edilmesi gereken "hususlar" ...iki kategoriye ayrılmıştır. İlk kategoriyi sigortacının bildiği takdirde sözleşmeyi yapıp yapmamaya karar vermesini sağlayacak subjektif nitelikteki faktörler oluşturmaktadır. Primi etkilemeyen bu faktörler, ahlaki ve mali durum, sosyal seviye, riziko konusunda gösterilecek dikkat ve özen gibi daha çok sigorta ettirenin şahsıyla ilgili faktörlerdir. Örneğin, kasko sigortası yaptırmak isteyen şahsın alkolik olması. İkinci kategoriyi sözleşmenin yapılmasına karar verilmesinden sonra, sözleşmenin koşullarının saptanmasına yarayacak faktörler oluşturmaktadır. Primin miktarına etki eden faktörler bu ikinci kategoriyi oluşturan, yani sözleşmenin koşullarının belirlenmesine yarayan objektif nitelikteki faktörlerdir. Özellikle rizikonun gerçekleşme ihtimalini ve rizikonun gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkacak zarar miktarını etkileyen faktörleri bu kategoriye koymak mümkündür. Örneğin yangın sigortasına karşı sigortalanmak istenen binanın inşasında kullanılan malzeme gibi. Bina ahşap bir*

Bunlara örnek olarak; sigorta ettirenin daha önce içkili araba kullanmak dolayısıyla kazaya sebebiyet vermesi, önceden idarî veya kazaî bir karar ile ehliyetinin geri alınmış olması verilebilir[209]. Bunlara *"subjektif riziko"* denmektedir[210]. Sigorta sözleşmesinin daha ağır şartlar ile yapılmasından maksat, belirlenecek primin daha yüksek olmasıdır. Çünkü sigorta ettiren tarafından belirtilecek olan bu husus rizikonun gerçekleşme ihtimalini arttıran bir hususdur, bu nedenle de sigortacı sigorta primini daha yüksek olarak belirleyecektir. TTK 1290 / II ile sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinin akdedilmesinden önce üzerine düşen ihbar yükümlülüğünün sınırları belirlenmiştir. Buna göre, sigorta ettiren kendisine doldurması için verilen liste halindeki soruları gerçeğe uygun bir şekilde doldurup yanıtlayarak bu yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır. Bu sorular arasında yer almayan bir hususu açıklamadığı gerekçesi ile sigorta ettirenin sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğünü ihlâl ettiği ileri sürülemeyecektir[211]. TTK 1290 /II ile getirilen bu düzenleme, sigorta şirketlerini sigorta sözleşmesinin yapılması ve primin belirlenmesine etkili olacak her türlü hususa ilişkin soruyu sigorta ettirene yöneltmesi konusunda özenli davranmaya itmekte ve sigorta ettireni korumaktadır. TTK 1290 hükmü sigorta ettiren aleyhine değiştirilemeyecek emredici hüküm niteliği taşır[212]. Sözleşme öncesi ihbar yükümlüğünün ihlâlinin sonuçları yine aynı hükümde düzenlenmiştir. Buna göre; sigortacı gerçeği öğrendikten itibaren bir ay içinde sözleşmeden cayabilir[213].

---

malzemeden inşa edilmişse, hem rizikonun meydana gelme ihtimali hem riziko neticesinde ortaya çıkacak zarar miktarının fazla olabileceği göz önüne alındığında, sigorta himayesinin yüksek bir prim karşılığı sağlanması gerekir." (**AYLİ,** s. 209). Rizikonun ağırlaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **OMAĞ, Merih Kemal:** Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu, 1985.

[209] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 184.

[210] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s.184.

[211] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 185; **BOZER,** s. 121. Doktrinde **AYLİ** aksi görüşte olup, sigortacı tarafından verilen soru listesi içinde yer almasa bile sigorta ettiren tarafından bilinen ve sigorta sözleşmesinin yapılıp yapılmaması veya şartlarını etkileyecek olan hususların sigorta ettiren tarafından sigortacıya bildirilmemesi halinde sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğünün ihlal edilmiş olacağı savunulmaktadır. Bkz. **AYLİ,** s. 216.

[212] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 184.

[213] Kanun koyucu tarafından kullanılan "cayma" teriminden anlaşılması gereken sözleşmeden dönmedir. Dönme, geçmişe etkili olarak sonuç doğuracak ve sözleşme tüm etkileri ile birlikte geçmişe etkili olarak ortadan kalkacaktır. Buna göre; sigortacı, sigorta ettirenden tahsil etmiş olduğu primleri iade edecektir. Bunun tek bir istisnası vardır. Buna göre eğer sigorta ettiren kötüniyetli ise o zaman sigortacı prime hak kazanacaktır. Ancak burada tartışılacak olan bir husus vardır ki şudur: Sigortacı, sigorta ettirenden tahsil ettiği primleri iade edecektir; fakat sigortacının ediminin yani rizikonun üstlenilmesinin sigorta ettiren tarafından iadesi mümkün müdür? Sigortacının rizikoyu üstlenme edimi maddi bir varlığı olmadığı için sigorta ettiren tarafından sigortacıya iade edilemeyecektir. Bu durumda da sözleşmeden dönme müessesesinin sigorta sözleşmeleri için teknik anlamda uygulanamayacağı açıktır. Bu nedenle; kanun koyucu tarafından hükmün lafzının sigorta sözleşmesinin niteliğine uygun

Buradaki bir aylık süre hak düşürücü süredir. Ayrıca, eğer sigorta ettiren kötü niyetli ise bu durumda sigorta ettiren prime de hak kazanacaktır.

Sigorta ettirene yüklenen sözleşme öncesi ihbar yükümlüğünü bu şekilde kısaca açıkladıktan sonra, sigorta acentelerinin bu ihbarları kabule yetkili olup olmadığını inceleyelim. Alman Federal Mahkemesi'nin "Göz ve Kulak Kararı" olarak anılan bir kararına göre[214]; sigorta sözleşmesinin akdi, uzatılması ve değiştirilmesi ile ilgili talepleri ve sigorta sözleşmesi süresince yapılan ihbarları kabule yetkili olan sigorta acentesi, sözleşme öncesi ihbarları da kabule yetkilidir. Bu nedenle, sigorta acentesine sigorta ettiren tarafından sözleşme kurulmadan önce yapılan ihbarların sigortacı tarafından da bilindiği kabul edilir. Doktrinde[215] de Alman Federal Mahkemesi'nin kararı ile aynı sonuca varılarak sigorta acentelerinin sigorta ettirten tarafından yapılan sözleşme öncesi ihbarları kabule yetkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak; eğer sigorta acentesi tarafından, sigorta ettirenin verdiği bu bilgiler sigorta şirketine bildirilmiyor ve sigorta ettiren tarafından da bildirilmediği biliniyorsa artık acentenin bilgisi, sigorta şirketine atfedilemez[216]. Örneğin sigorta ettiren, kendisine liste halinde yöneltilen soruları yanıtlarken acenteye doğru bilgileri aktarmış; ancak acente eğer bu şekilde belirtirlerse sigorta şirketi tarafından icabın kabul edilmeyeceğini söyleyerek sigorta şirketine gerçeğe aykırı bilgi iletilirse bu durumda sigorta ettiren, sigortacıya gerçek bilgilerin iletilmediğini bildiği için[217] sigortacı tarafından gerçeğin öğrenilmesi üzerine sigortacının sözleşmeden cayma hakkı vardır. Ancak; soruların yanlış cevaplandırılmasında sigorta ettirenin bir kusuru ve bilgisi bulunmayabilir. Örneğin,

---

bir hale getirilmesi kanaatimce isabetli olur. (Bu yönde bkz. **BOZER,** s. 226; **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 188; **AYLİ,** s. 220).

[214] Ayrıntılı bilgi için bkz. **EROĞLU,** s. 201.

[215] **EROĞLU,** s. 201; **KAYIHAN,** s. 168. Bu konuda **ŞENOCAK;** *" Acente ile ilgisi olup da Türk Ticaret Kanunu Taslağı'nda yer almayan; fakat Taslağın 1390 'ıncı maddesine ek fıkra olarak düzenlenmesi gereken diğer husus da, acentenin bilgisidir. Yapılacak düzenlemede, Alman Federal Mahkemesi'nin "Göz ve Kulak" kararına istinaden Alman Tasarısının 70'inci paragrafında yer alan hükümden yararlanılabilir. Önerimiz: "Bu Kanun hükümleri uyarınca sigortacının bilgisinin ehemmiyet arzettiği durumlarda sigorta acentesinin bilgisi, sigortacının bilgisine eş tutulur. Bu hüküm, sigorta acentesinin, sigortacıyı temsil ettiği faaliyet kapsamı dışında ve ilgili sigorta sözleşmesiyle bağlantılı olmaksızın elde ettiği bilgiler hakkında uygulanmaz." Bu durumda maddenin matlabına "acenteleri" lafzının eklenmesi gerekir."* (**ŞENOCAK,** TTK Tasarısı, s. 148).

[216] **EROĞLU,** s. 202.

[217] **EROĞLU** 'na göre bu durumda acente ile sigorta ettiren arasında işbirliği mevcuttur (**EROĞLU,** s 202, dn. 642).

acente sigorta ettirene soruyu kusurlu olarak yanlış bir şekilde yöneltmiş, sorunun kapsamını yanlış bir şekilde açıklamış veya sigorta ettiren tarafından doğru cevap verilmiş olmasına rağmen acente tarafından sorunun cevabı yanlış yazılmışsa artık bundan dolayı sigorta ettirenin kusurlu olduğundan bahsedilemez[218]. Bu hallerde acentenin kusurlu davranışları sonucunda sigorta ettiren bir zarara uğrarsa bundan dolayı culpa in contrehendo (sözleşme öncesi sorumluluk)[219] dolayısıyla sigorta şirketi sorumlu olacaktır[220].

3. Bedeli Kabz Etme ve Malları Teslim Alma Yetkisi

TTK 120'de konu ile ilgili düzenleme yapılmış olup hüküm şu şekildedir:

" Müvekkilinin hususî ve yazılı muvafakati veya vekâleti olmadan acente, bizzat teslim etmediği malların bedelini kabza ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim almaya mezun olmadığı gibi bu muamelelerden doğan alacağı tecil veya miktarını tenzil dahi edemez."

---

[218] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 95. *"Alman hukukunda, Yüksek Mahkeme'nin içtihatlarına göre kıstas, soruları sigorta ettirenin bizzat mı cevaplandırdığı, yoksa bunu acentaya mı bıraktığı hususudur. Sigorta ettiren bizzat cevaplandırdığı halde, eğer acenta müphem soruları belirli bir şekilde tefsir etmişse veya açık olan sorularda sigorta ettirenin tereddütlerini izale etmişse, bu takdirde sigorta ettirenin kusuru ortadan kalkar. Mamafih acentanın izahlarına körükörüne itimat da caiz değildir. Burada sigorta ettirenin şahsiyetine, anlayış kabiliyetine (fikrî kabiliyeti, kültür derecesi, iş hayatındaki tecrübesi, yaşayış tarzı) bakmak gerekir"* (**KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 95, dn.147).

[219] ***"Sözleşme görüşmelerinden doğan sorumluluk (culpa in contrahendo), sözleşmenin kurulmasından önceki safhada görüşmecilerden birinin veya yardımcılarının, diğer görüşmeciye veya onun koruma alanında bulunan kişilere, aralarında dürüstlük kuralına dayalı olarak kurulmuş bulunan sözleşme benzeri güven ilişkisine aykırı davranarak vermiş olduğu zararlardan sorumluluktur."*** (**EREN,** s. 1116). Culpa in contrahendo sorumluluğu farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. Bunlardan biri, kendi kusuruyla hata eden tarafın sözleşmeyi iptal etmesinden dolayı karşı tarafın uğradığı zararlardan sorumluluktur. Bunun dışında; temsil olunanın temsilciye verdiği temsil belgesini geri almamasından dolayı iyiniyetli üçüncü kişilerin uğradığı zararlardan sorumluluk, yetkisiz temsilcinin sorumluluğu, başlangıçtaki imkânsızlık nedeniyle sözleşmenin butlanından doğan zararlardan sorumluluk, görüşmeler esnasında kusurlu olarak yanlış bilgi verenin sorumluluğu, bir kimsenin yapmayı asla düşünmediği bir sözleşme hakkında kötüniyetli ve aldatıcı hareketlerle diğer bir kimsede sözleşme yapma ümidi uyandırmaktan dolayı sorumluluğu, koruma yükümlülüğünün ihlâlinden doğan görüşme sorumluluğu halleri culpa in contrahendo sorumluluğunun türleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **EREN,** s.1116 vd.; **KARAHASAN, Mustafa Reşit:** Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Öğreti, Yargıtay Kararları, İlgili Mevzuat, C:II, İst. 2003, s. 206 vd. sigorta şirketinin culpa in contrahendo dolayısıyla sorumlu olacağı yönünde, **KORKMAZ,** s. 48.

[220] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s.95; **CAN,** s. 91, dn.168.

Kanun hükmünden anlaşıldığı gibi, acente sadece bizzat teslim ettiği malların bedelini kabz edebilir ve ancak bedelini bizzat ödediği malları teslim alabilir. Bu kapsam dışında kalan malları teslim alma ve bedelleri kabz etme yetkisi yoktur. Yani; acentenin bizzat teslim aldığı malların bedelini kabz edebilmesi ve bedelini bizzat ödediği malları teslim alabilmesi acenteler açısından kanundan doğan temsil yetkisi niteliğindedir. Acentenin bu yetkiye sahip olabilmesi için müvekkilin iradesine ihtiyaç yoktur.

TTK 122 hükmü emredici değildir. Eğer müvekkil yazılı olarak muvafakat etmiş veya vekâlet vermiş ise acente, bizzat kendisi teslim etmediği malların bedellerini kabz edebilecek, bizzat bedellerini ödemediği malları teslim alabilecektir. Burada ise iradî temsil yetkisi söz konusudur; yani acentenin bu yetkiye sahip olması müvekkilinin bu yöndeki iradesine bağlıdır. Kanun koyucu bu yetkinin verilebilmesini yazılılık koşuluna bağlamıştır. Yazılılık koşulunun aranmasının sebebi, acentenin temsil yetkisinin kapsamının genişleyecek olması ve üçüncü kişilerin bu yetki genişlemesinden haberdar olmalarının sağlanmasıdır. Kural, acentenin sadece bedelini ödediği malları teslim alması ve kendi teslim ettiği malların bedelini kabz etmesi olduğuna göre, bu kapsamda olmayan mal tesellümü ve bedel kabzı işlemlerinde acentenin, kendisine bu yetkinin müvekkil tarafından verildiğini belgelemesi gerekir.

Bir acente, kendisi tarafından bedeli ödenmemiş olan malların kendisine teslim edilmesini veya kendi teslim etmediği malların bedelinin kendisine ödenmesini müşteriden talep ediyorsa, müşterinin acentenin bu konularda yetkili olduğunu belgelemesini istemesi gerekir. Bunu yapmayan müşteri, bu ihmalinin sonuçlarına katlanacak ve müvekkile karşı iyiniyet iddiasında bulunamayacaktır. Bu nedenle; acenteye yaptığı ödeme veya mal teslimi, kendisini müvekkile karşı olan borcundan kurtarmayacak ve aynı borcu bir kez de müvekkile ödemesi gerekecektir[221].

[221] **KAYIHAN,** s. 169.

Kanun koyucu ayrıca, acente tarafından bizzat teslim edilmeyen malların bedellerinin ödenmesi hususunda acentenin ödeme ertelemesi veya bedel indirimi[222] yapamayacağını düzenlemiştir. Ancak taraflarca bunun da aksi kararlaştırılabilir. Yani; müvekkil, acenteye verdiği yazılı muvafakatname ile acentenin bizzat teslim etmediği malların bedellerinin ödenmesini erteleme veya bedelden indirim yapma konularında yetkili olduğunu beyan edebilir.

Acenteye, bizzat teslim etmediği malların bedellerini kabzetme yetkisinin verilmesi, bu bedel üzerinde tenzilat veya tecil yapma yetkisini de kapsar mı; yoksa bu konuda da yetki veriliyorsa bunun ayrıca belirtilmesi mi gerekir? TTK 120 'de yer alan ifade incelendiğinde, acentenin bizzat teslim ettiği malların bedelini kabzetme konusunda olduğu gibi, bu bedeller üzerinde tenzilat yapma ve bu bedellerin ödenmesini tecil etme yetkilerine de sahip olduğu sonucuna varılmaktadır. Öyleyse kanımca, bedeli tahsil, tecil ve tenzil yetkilerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi, bu bağlamda acentelere bizzat teslim etmediği malların bedellerini de kabzetme yetkisi verilmişse, bu yetkinin, bedellerin ödenmesini tecil etme ve bedelden tenzilat yapma yetkilerini de kapsadığını kabul etmek isabetli olur.

Acentelerin bedeli kabz etme ve malları teslim alma yetkisinin sigorta acentelerindeki görünüşü sigorta primlerini tahsil etme yetkisi olarak karşımıza çıkar. Sigorta acentelerinin sigorta primlerini tahsil etme yetkisi SMK 9 /IV 'de düzenlenmiştir. Buna göre acentelerin prim tahsil yetkisini haiz olması için sigorta şirketi tarafından acenteye bu yetkinin yazılı olarak verilmiş olması gerekir. SMK 9/ IV' den çıkan sonuç, sözleşme yapma yetkisi verildiğinde bunun prim tahsil yetkisini de içerdiği midir, yoksa sadece sözleşme yapma yetkisi verilmesi yeterli olmayıp ayrıca yine yazılı olarak prim tahsil etme yetkisi de verilmeli midir?

TTK hükümlerine göre, bizzat sözleşme akdeden veya sözleşmeye aracılık eden acente, kendisine ayrıca bir yetki verilmesine gerek olmaksızın sözleşme konusu malları teslim etmeye ve bedeli kabz etmeye yetkilidir. SMK ise bundan

---

[222] *"Şu kadar ki; acente bedel indirimini ancak ticari teamüllerin izin verdiği haller ve orana münhasır olarak yapabilir. Zira, ticari hayat akışındaki adıyla "tenzilat" yani "bedel indirimi", tabirinin etkinliği ile sınırlıdır."* (**KAYIHAN,** s.168).

farklı bir düzenlemeye yer vererek acentenin prim tahsil edebilmesi için sigorta şirketi tarafından bu konuda yetkilendirilmesini gerekli kılmıştır. Ayrıca prim tahsil yetkisinin verilmesi bakımından sigorta acentesinin akitçi veya aracı olması arasında da bir fark gözetilmemiştir. Bu durumda kanaatimce bir sigorta acentesine sözleşme yapma yetkisinin verilmesi, o acentenin prim tahsil edebilmesi için yeterli olmayacak; acenteye ayrıca akdettiği sözleşmelerden doğan prim alacaklarını tahsil edebilmesi için prim tahsil yetkisi verilmesi gerekecektir.

4. Müvekkili Mahkemede Temsil Etme Yetkisi

a. Genel Olarak

TTK 119 'da yer alan düzenleme şu şekildedir:

" Acente, aracılıkta bulunduğu veya akdettiği mukavelelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili namına yapmaya veya bunları kabule salâhiyetlidir.

Bu gibi mukavelelerde çıkacak ihtilaflardan dolayı acente müvekkili namına dava açabileceği gibi kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir.

Bu hükümlere aykırı olan şartlar muteber değildir."

Görüldüğü üzere kanun koyucu, acentenin müvekkili mahkemede temsil etme yetkisini, acentenin müvekkilin haklarını koruyucu beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme yetkisi ile birlikte, aynı yasa maddesi içinde değerlendirmiştir.

Kanun koyucu, acenteye müvekkili adına dava açma yetkisi tanımış; aynı zamanda da üçüncü kişiler tarafından müvekkile izafen acenteye dava açılabileceğini düzenlemiştir. Bu durumda acente hem aktif hem de pasif husumet ehliyetine

sahiptir[223]. Kanun koyucu tarafından bu hükmün getirilmesinin amacı[224], yabancı ülkelerdeki işletmelerin Türkiye acentelerinin yaptığı işlemler nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklarda yabancı mahkemelerin yetkili olduğu konusunda yetki itirazında bulunulmasını önlemek ve Türk vatandaşlarının menfaatlerini korumaktır[225].

Görülüyor ki, TTK 119/ II hükmünün amacı, Türkiye 'de acentesi bulunan yabancı ticari işletmelere karşı açılacak davaların Türk mahkemelerinde açılabilmesini sağlamak ve bu sayede yabancı mahkemelerde dava açma zorluğu ile karşılaşılmasını önlemektir[226]. Doktrinde ***Karayalçın*** tarafından kabul edilen görüş de bu olmakla birlikte, yazara göre TTK 119 /II 'nin sadece müvekkilin Türkiye 'de bulunmaması haliyle sınırlanması ve müvekkilin Türkiye 'de bulunması halinde genel hükümlerin uygulanması daha uygun olacaktır[227]. Doktrinde ***Tekil***[228] de bu

---

[223] Aktif ve pasif husumet ehliyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **KURU, Baki:** Hukuk Muhakemeleri Usulü, C: I, 5. Bası, İst. 1990, s. 758 vd.

[224] 1957 tarihli TTK tasarısının madde gerekçesi şöyledir: *" Tasarının (119- 122)nci maddelerinde acentenin yetkileri, hususiyle müvekkilin namına ait temsil yetkisi teferruata varıncaya kadar tasrih edilmiştir. Bu hususta şu nokta belirtilmelidir ki, acentenin müvekkili nam ve hesabına yaptığı muamelelerden çıkacak ihtilaflardan dolayı acente dava açabileceği gibi kendisine karşı da dava açılabilir. Bunun aksinin kararlaştırılması muteber değildir; çünkü tecrübe göstermiştir ki basılmış olan genel şartnamelere dayanarak ecnebi müesseseler namına muamele yapan (umumî vekille), bazen ecnebi bir mahkemenin salâhiyetli olduğunu ileri sürerler. Bu suiistimali önlemek maksadıyla tasarının 119'ncu maddesi –ki bu hüküm, bu bakımdan Ticaret Kanununun 95'nci maddesine tekabül eder- teklif edilmiştir.."*

[225] **KARAYALÇIN,** s. 421; **DOMANİÇ,** s. 315; **ARKAN,** s. 209; **KAYIHAN,** s. 170; **DOĞANAY,** s. 456. **MİMAROĞLU,** s. 335; **SUNGUR, H. Halis/ BORAN, Kamil:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve İlgili Mevzuat, C: I, Ticari İşletme, İst. 1957, s. 621; **TEOMAN,** s. 287; **AKYAZAN, Sıtkı:** Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ank. 1971, s. 147.

[226] **KARAYALÇIN,** s. 421; **ÇAĞA, Tahir:** "Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İzafen Açılan Davalarda Sadır Olan İlâmların İcrası", Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler ve Tartışmalar, Ank., 6- 7 Ocak 1987, s. 12; **KALPSÜZ,** s.2; **MİMAROĞLU,** s. 335; **ÖZDEMİR,** s. 218.

[227] **KARAYALÇIN,** Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, s.28; **KARAYALÇIN,** s. 423.

[228] *"...Örnek olarak bir taşıma nedeniyle sorumlu deniz taşıyanının merkezi İstanbul'da bir Türk şirketi olması durumunda eksik veya hasarlı boşaltma yüzünden kendisine zarar gören yükle ilgili ya da rücuan sigortacı tarafından İstanbul'da dava açılması yerine TTK, 119/2'ye dayanılarak boşaltma limanındaki acentaya karşı acentanın ikametgâhının bulunduğu yer olan İskenderun 'da dava açılması, hakkın buradan aranması acaba mümkün müdür? TTK 119/ 2'ye bakılırsa bir sorun yoktur. Çünkü TTK, 119/2'de formel olarak şöyle demiştir: "...çıkacak ihtilâflardan dolayı acenta müvekkili namına dava açabileceği gibi kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir." Fikrimce, taşıyanın İstanbul'da ikametgâhı varken davanın burada değil de onun acentasının ikametgâhının bulunduğu İskenderun'da taşıyana izafen acentanın hasım gösterilmesi suretiyle açılması, medenî usul hukuku hükümlerinin haksız yere aşılması, saptırılması ve sonuç olarak ihlâli anlamına gelir. HUMK, 9 hükmü, "davalının ikametgâhı mahkemesi"nden söz ederken bunu temsilcinin değil, temsil olunanın ikametgâhı mahkemesi olarak düşünmüştür. O kadar ki HUMK, 9/1 hükmünün devamı olarak ayın fıkranın son cümlesinde aynen şöyle demiştir: "Davalının ikametgâhı belli değilse, davaya Türkiye'de son defa oturduğu yer mahkemesinde bakılır." Ama davalının Türkiye'de son defa oturduğu yer dahi*

görüşü benimsemekte ve Türkiye'de merkezi bulunan bir ticarî işletmeye dava açılırken ticarî işletmenin değil de, ticarî işletmenin acentesinin bulunduğu yerde, müvekkile izafen acenteye dava açılmasının HUMK 9 hükmünün dolanılması ve ihlâli anlamı taşıyacağını ifade etmektedir. Bu konuda TTK Tasarısı'nda farklı bir düzenlemenin yer aldığı; ancak bu hükmün pek başarılı kabul edilemeyeceği ve bunun nedenlerini yukarıda açıklamıştık. Tekrar vurgulamak gerekirse, kanun koyucu TTK Tasarısı hükmünü düzenlerken Karayalçın ve ***Tekil*** **'**in görüşünden hareketle acentenin müvekkillerini mahkemede temsil yetkisini sadece yabancı tacirler bakımından sınırlandırmış ve yerli tacirlerin acentelerine böyle bir yetki tanımamış olsa idi TTK Tasarısı hükmü amaca çok daha iyi hizmet edebilecek bir nitelik kazanabilecekti.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan *"dava"* ibaresi geniş olarak yorumlanmalı; icra takipleri, icra şikâyetleri gibi işlemlerde bu kapsamda değerlendirilmelidir[229].

Maddenin son fıkrasında bu hükmün aksinin kararlaştırılamayacağı düzenlenmiştir. Buna göre; TTK 119 emredici niteliktedir; taraflarca aksi yönde bir hüküm kararlaştırılması mümkün değildir.

Doktrinde savunulan bir görüşe göre[230], TTK 117 'de sayılanların müvekkillerini mahkemede temsil etme yetkisini haiz kabul edilebilmeleri için

---

yoksa, yani ikametgâhı Türkiye dışında ise o zaman yine de davanın Türkiye'de görülebilmesini teminen eğer varsa Türkiye'de mukim acentasını ya da onun nam ve hesabına memleket içinde işlemlerde bulunanları (ki bunlar da kanun tarafından acentalık hükümlerine tâbi kılınmışlardır, TTK, 117/3) mahkemeye çağırmak kanun koyucu tarafından son çare olarak düşünülmüş ve bu nedenle TTK, 119/2 hükmü düzenlenmiştir…TTK , 119'un davacıya Türkiye'de ikametgâhı belli ticarî işletmeyi yok sayarak doğrudan doğruya acentayı dava edebilmesini davacı yararına bir seçenek (option) biçiminde tanıdığı sonucuna soyut olark varılabileceği bir an için farzedilse bile Türkiye'de mukim tacir varken, sanki Türkiye'de ikametgâhı olmayan bir yabancı işletme söz konusu imiş gibi acentasının dava edilmesi yoluna gidilmesi MK, 2/2 anlamında bir hakkın sırf başkasına zarar veren kötü kullanılması teşkil eder. velev ki ortada bir seçenek (option) dahi olsa bu seçeneğin Türkiye'de mukim ticarî işletme varken kullanılamayacağı ve aksine tutumun kanun nazarında –MK, 2/2 hükmü gereği- himaye görmiyeceği sonucuna varmak gerekir…" (**TEKİL,** s. 213 vd).

[229] KAYIHAN, s. 169.

[230] *" Saniyen arızî bir iki işlemi yabancı bir ticarî işletme adına yapmak da, meslek halinde icra edilmesi öngörülmüş bir faaliyet hakkında, böyle bir faaliyetin hususiyetleri göz önünde bulundurularak sevkedilmiş bir hükmün tatbikini haklı göstermez. Bu yüzden TK. nun 117. maddesi (3) No.lu bendinde öngörülen muameleleri arızî ve tesadüfî olarak ve meslek edinilmiş sayılmayacak*

yürüttükleri faaliyeti daimî olarak yapmaları gerekmektedir. Bu görüşe göre; TTK 117/ III'de düzenlenmiş olan işlemleri devamlı olarak yapmayan, meslek edinmiş olmayıp sadece bir ya da birkaç kez yapanların müvekkillerini mahkemede temsil etme yetkisi yoktur. Kanaatimce böyle bir ayrıma gitmek, kanunun açık hükmü karşısında mümkün değildir. TTK 117 'de açıkça bu hükümde sayılanlar için acentelik hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiş olup müvekkili mahkemede temsil yetkisine ilişkin bir istisnaya yer verilmemiştir. Kaldı ki acentelerden farklı olarak TTK 117/II ve 117 /III 'de düzenlenenler için *"daimilik"* ve *"meslek edinme"* koşulları aranmamaktadır[231]. Buna rağmen bu şekilde bir ayrıma gidilerek TTK 117 /III'de düzenlenenler için bu faaliyetin meslek edinilmiş olması koşulunun aranmasının hiçbir yasal dayanağı yoktur.

Aşağıda açıklanacağı üzere, acentenin davadaki fonksiyonu temsilciliktir; yani acente davada bir avukat gibi müvekkilini temsil etmektedir. Bu nedenle; bir davanın hem acenteye hem de müvekkile karşı birlikte açılması mümkün değildir[232]. Yani, dava ya doğrudan doğruya müvekkil hasım gösterilerek açılacak ya da müvekkile izafen acenteye karşı açılacaktır.

b. Gerekli Şartlar

aa. Uyuşmazlığın Bir Sözleşmeden Kaynaklanması Gereği

TTK 119 'da yer alan açık ifadeden anlaşıldığı üzere, acentenin müvekkilini mahkemede temsil edebilmesi için, uyuşmazlığın bir sözleşmeden kaynaklanmış

---

*bir surette memleket içinde ifa edenlerin, aracılık veya akdettikleri mukavelelerden dolayı müvekkillerine izafen dava edilmeleri mümkün değildir. (***KALPSÜZ,** s. 7).

[231] **ÇAĞA**'ya göre de TTK 119, TTK 117 'yi de kapsadığından bu maddenin kapsamı acenteleri ile sınırlı olmayıp çok daha geniştir. Ayrıca yazar; *"Kanun burada, acente kavramından farklı olarak, meslek edinme (mûtâd sanat) halinde ifa ve (bent 1 dışında) daimîlik şartlarını da aramamaktadır. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de 20.1.1983 tarih ve E. 982/ 5392, K. 983/ 103 sayılı kararında "Ayrıca dairemizin bu konuda kökleşmiş nitelik kazanan içtihadleriyle de kabul edildiği gibi TTK'nun 117/ 3 ve 119/ 2 maddeleri hükümlerine göre; ülkemiz içinde merkez veya şubesi olmayan yabancı ticarî işletmeler nam ve hesabına ülke içinde ârızi de olsa işlemde bulunanlar hakkında dahi, vekil edeni adına dava açılabilmesi olanaklıdır. Bu nedenlerle, dava ehliyeti açısından sözü edilen acentelerin ârızi olarak işlem yapması olgusu sonuca etkili değildir" demek suretiyle TTK 117 bent 3 bakımından bunu teyit etmektedir..."*(**ÇAĞA,** s.4, dn. 4). Aynı yönde **BAŞBUĞOĞLU,** s.214.

[232] **ERİŞ,** s.1299; **İMREGÜN,** s.134.

olması gerekmektedir. Yani; dayanağı bir sözleşme olmayan davalarda acente, müvekkilini temsil edemez ve bu tür davaları müvekkili adına açamaz. Bundan çıkan sonuç; sözleşme dışında kanundan veya haksız fiilden doğan bir borcun ifa edilmemesi sonucu ortaya çıkan uyuşmazlıklarda acente, müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip değildir. Örneğin; A, donatan D'nin acentesidir. D' ye ait bir geminin çatma dolayısıyla üçüncü kişilere verdiği zararlar için üçüncü kişi tarafından açılacak dava A'ya karşı açılamaz. Bu davanın doğrudan D hasım gösterilerek açılması gerekir. Çünkü çatma, haksız fiil niteliğindedir ve acentenin TTK 119 kapsamında haksız fiilden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi yoktur[233].

bb. Sözleşme Bizzat Acente Tarafından Müvekkil Adına Akdedilmiş veya Acente Tarafından Sözleşmeye Aracılık Edilmiş Olması

Acentenin müvekkili mahkemede temsil etme yetkisini haiz olabilmesi için uyuşmazlığın sadece bir sözleşmeden kaynaklanması yeterli olmayıp bu sözleşmenin acente tarafından müvekkili ad ve hesabına akdedilmiş olması veya acentenin bu sözleşmenin akdedilmesi konusunda aracılık etmesi gerekmektedir. Yani acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, aracılık ettiği veya müvekkili ad ve hesabına akdettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar ile sınırlıdır.

Tartışma oluşturan bir konu şudur: Acenteye ayrılan bölge içinde, müvekkilin müşteri ile bizzat akdettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda acentenin müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin var olduğu kabul edilebilecek midir?

---

[233] *"...Dava, davacının römork'una, Lübnan Bayraklı ...Gemisi'nin çarparak verdiği hasarın tazmini istemiyle açılmış olup, haksız fiile dayanmaktadır. Çatma ve haksız fiil hükümlerine göre donatan sorumlu ve hasım olabilir. Bu dava ise, donatana karşı değil, acentesi aleyhine açılmıştır. TTK'nın 116, 117 ve 119. maddelerinde açıkça (acentenin aracılıkta bulunduğu veya akdettiği mukavelelerle ilgili işlemler) yapabileceği ve (bu gibi mukavelelerden çıkacak anlaşmazlıklardan dolayı) müvekkili donatan namına davalı olabileceği veya kendisine karşı da ancak bu sıfatla dava açılabileceği, belirlenmiştir. Dava konusu istem ise, acentelik sözleşmesi ile ilgili akitten doğmamış olup bunun gibi bir hukuki işlemle ilgili olmayıp, çatma gibi haksız fiile dayandırıldığından, şahsi sorumluluk hükümlerinin uygulanmasına ve dolayısıyla acentenin değil doğrudan doğruya donatanın davalı gösterilmesini, gerektirmektedir...hükmün davalı yararına BOZULMASINA..."* (Yarg. 11. HD. 17.10.1983 T., 1983/ 3997 E., 1983/ 4487 K.- **KAYIHAN,** s. 226). Aynı yönde; Yarg. 11.HD. 13.02.1986 T., 1986/ 395 E., 1986/ 666 K.

Bu sorunun yanıtı doktrinde tartışmalıdır. Bir kısım yazarlar[234], acentenin müvekkilini mahkemede temsil yetkisinin TTK 119 ile açıkça belirlenmiş olduğunu söyleyerek, acentenin sadece bizzat aracılık ettiği veya müvekkili ad ve hesabına bizzat akdettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda müvekkili mahkemede temsil etme yetkisini haiz olduğu görüşündedir. Bu yazarlara göre, kanun koyucu tarafından yapılan bu düzenlemede, uyuşmazlık konusu akdin acentenin görevli olduğu yer veya bölgede yapılıp yapılmaması değil, akdin kim tarafından yapılmış olduğu önemlidir. Yani; acente tekel hakkına sahip olsa ve müvekkil tarafından bu tekel hakkı ihlal edilerek müşteri ile acentenin tekel hakkının bulunduğu bölge içinde bizzat sözleşme akdedilse bile, acentenin bu sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi yoktur. Bu konuda ileri sürülen diğer bir görüş ise ilk görüşün aksi yönündedir. Buna göre; acente her zaman müvekkilinin menfaatlerini koruyup gözetlemekle yükümlüdür ve bu nedenle, acenteye bırakılan bölge içerisinde akdedilen sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, o sözleşme acente tarafından akdedilmemiş veya bu sözleşmenin akdedilmesinde acente aracılık etmemiş olsa bile, acentenin müvekkilini mahkemede temsil yetkisi vardır. Kanımca bu sorunun cevabı tartışılırken TTK 119'u bir bütün olarak ele almalı ve acentenin müvekkilini mahkemede temsil yetkisini müvekkilin menfaatlerini koruyucu beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme yetkisi ile

---

[234] **KALPSÜZ,** s. 5; **ARKAN,** s.205; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 636; **KAYIHAN,** s. 173 vd. Ayrıca **KAYIHAN;** *"Kalpsüz ise, tartışamaya özellikle acentelere müvekkillerine izâfen açılabilecek davalar açısından yanaşmakta ve acentelere bu şekilde dava açılabilmesi için, söz konusu ihtilafa neden olan sözleşmeye acentenin aracılık yapmış olmasını ya da sözleşmeyi bizzat akdetmiş olması şartını aramıştır. Tartışma esasen TTK. m. 119 /f.1'in yorumunun farklı farklı yapılmasından kaynaklanmaktadır. Kanaatimizce acentelere müvekkillerine izâfen açılan davalar açısından Kalpsüz'ün yorum şekli yerindedir, zira, aşağıda etraflı olarak göreceğimiz gibi, müşterilerin müvekkillerine izâfen acenteleri dava edebilmeleri ya da acentenin müvekkili namına müşterilere dava açabilmesi istisnai bir düzenlemeden kaynaklanmaktadır ve bu bakımdan TTK. m. 119/ f.1 hükmünün dar yorumlanması ve buna göre uygulanması gerekir. Fakat kanaatimizce, acente, belli bir sözleşme dolayısıyla arcılık faaliyetinde bulunmamış olsa dahi, hukuki fiil benzeri ihbar, ihtar ve protesto gibi beyanları yapabilmeli ve kabul edebilmelidir. Yani, bu bakımdan da acentelik ilişkisinin sürekli bir ilişki olduğu dikkate alınarak TTK. m. "119/ f.1 'i geniş yorumlamalıyız."* Diyerek acentelerin müvekkillerini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından **Kalpsüz** ile aynı görüşü paylaştığını; ancak acentenin müvekkilin menfaatlerini koruyucu beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme yetkisi bakımından TTK 119 /1 hükmünün geniş yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak kanımca **Kayıhan** tarafından bahsi geçen iki yetkinin iki farklı şekilde yorumlanmış olması isabetli değildir. Her ne kadar acentelerin müvekkillerini mahkemede temsil etme yetkisi istisnai bir düzenleme olsa da bunu yine aynı maddede düzenlenmiş olan müvekkillerin haklarını koruyucu beyanlarda bulunma ve bunları kabul etme yetkisinden ayrı olarak farklı yorumlamayı gerektirecek bir neden kanaatimce mevcut değildir. (**KAYIHAN,** s. 167).

bağdaştırmalıyız. Bu yetkilerin her ikisi de aynı kanun maddesinde düzenlenmiş ve bunların düzenlenmesinde ortak ifadeler kullanılmıştır. Kanun koyucu tarafından bu şekilde bir bütün olarak ele alınan ve ortak bir düzenlemeye kavuşturulan iki yetkinin kapsamının yorumlanmasında kanımca farklılık gözetilmemelidir. Bu nedenle acentenin müvekkilinin menfaatlerini koruyucu beyanlarda bulunma ve bu beyanları kabul etme yetkisi çerçevesinde yapmış olduğumuz açıklamalar burada da geçerli olmalıdır. Buna göre, kanımca yukarıda vardığım sonuca paralel olarak; acente eğer kendisine bırakılan yer veya bölge içinde tekel hakkını haiz ise bu yer veya bölgede acentenin tekel hakkı ihlal edilerek müvekkil tarafından müşteri ile bizzat sözleşme akdedilmesi halinde bu sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda acentenin müvekkilini mahkemede temsil yetkisinin olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak acente kendisine bırakılan yer veya bölge içinde tekel hakkını haiz değilse, bu durumda kendisinin akdetmediği veya aracılık etmediği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi yoktur.

Acentelerin müvekkillerini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından kanun koyucu aracı acenteler ile akitçi acenteler arasında bir ayrım yapılmamıştır. Ancak; bu düzenleme, sınırlı yetkisi bulunan ve basit bir sözleşmeyi bile imzalamaya yetkisi bulunmayan bir acenteye, istisnai bir yetki olan müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin verilmiş olmasının doğru olmadığı düşüncesiyle doktrinde eleştirilmektedir[235].

Müvekkile izafen acenteye açılmış olan bir davada usul hukuku kuralları çerçevesinde müvekkilin davaya müdahalesi[236] söz konusu olabilir mi?. Örneğin müvekkil, acentenin davayı iyi takip edemeyeceğini, yeterli savunma yapamayacağını düşünüyorsa davaya müdahale hakkı var mıdır? Kanımca müvekkilin davaya müdahale hakkının bulunduğundan söz edilemez. Çünkü

---

[235] *" Davalarda temsil hakkını avukatlara mahsus tutan 1136 sayılı Avukatlık kanununun 35. maddesine önemli bir istisna getiren ve aksi kararlaştırılamayan âmir bir hüküm teşkil eden TK. 119/ 2 temsilci acenteler bakımından normal ve haklı ise de, sadece aracılık yapan acentelere geniş selâhiyet verdiğinden hatalı bir hükümdür."* (**DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s. 314). Aynı şekilde, **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 218; **ARKAN,** s.209.

[236] Davaya müdahale konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **PEKCANITEZ, Hakan/ ATALAY, Oğuz/ ÖZEKES. Muhammet:** Medeni Usul Hukuku, 2. Bası, Ank. 2001, s. 203 vd.; **POSTACIOĞLU, İlhan:** Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, İst. 1975, s. 305 vd.

acentenin davadaki sıfatı sadece vekillikten ibarettir ve acenteye kanın koyucu tarafından tanınmış olan bu yetki Avukatlık Kanunu' nun bir istisnası niteliğindedir. Yani; davada acente vekil, müvekkil ise taraf durumundadır. Nasıl ki avukat – müvekkil ilişkisi varken müvekkil davada asil durumunda ise acente –müvekkil ilişkisinde müvekkil asil durumdadır. Bu nedenle, müvekkile izafen acenteye açılmış olan davada müvekkilin davaya müdahale hakkı söz konusu olamaz.

Acentelerin müvekkillerini mahkemede temsil yetkisini düzenleyen TTK 119 /II hükmü, TTK 119/ III'de belirtildiği üzere emredici niteliktedir. Bu konuda TTK Tasarısı'nda tartışmaya açık bir hüküm yer almaktadır. TTK Tasarısı'nın 105inci maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesi şu şekildedir: *" Yabancı tacirler adına acentelik yapanlar hakkındaki sözleşmelerde yer alan, bu hükme aykırı şartlar geçersizdir."* Bu ifade ile hükmün TTK'da sahip olduğu mutlak emredicilik niteliği ortadan kaldırılmaktadır. TTK Tasarısı'nın mevcut şekliyle yasalaşması halinde acentelerin müvekkillerini izafen davaya taraf olma yetkileri zayıflayacak; daha doğru bir ifadeyle müvekkilin iradesine bağlı olacaktır. Bu hüküm acente vasıtasıyla çalışan ticari işletmeler tarafından kötü niyetli olarak kullanılabilecek niteliktedir. Şöyle ki; yasa koyucu hükme emredici bir nitelik bahşetmediği için müvekkil ile acente, acentelik sözleşmesine koyacakları bir hüküm ile acentenin müvekkili mahkemelerde temsil etme yetkisine sahip olmayacağını kararlaştırabilirler. Bu durumda bahsi geçen tacire karşı dava açacak olan kişiler müvekkili izafen acenteye karşı dava açamayacaklardır. Kaldı ki; acentelik sözleşmesinde yer alan bu yönde bir düzenlemenin üçüncü kişiler tarafından bilinmesi mümkün değildir. Bu nedenle acentelik sözleşmesinde böyle bir hüküm olduğunu bilmediği için müvekkiline izafen acenteye karşı dava açan iyiniyetli üçüncü kişiler husumet itirazı ile karşılaşacaktır. Kötüye kullanılmaya ve iyiniyetli üçüncü kişileri mağdur etmeye son derece elverişli olan bu düzenleme kanaatimce isabetli bir düzenleme değildir. Kanun koyucu bahsi geçen TTK Tasarısı hükmü ile üçüncü kişileri sadece yabancı tacirler karşısında koruma anlayışı ile hareket etmiştir[237]. Böyle bir düşünceden

[237] TTK Tasarısı hükmünün gerekçesi şu şekildedir: *" ... Çünkü, maddenin ilk iki fıkrasındaki hükümlere aykırı şartları hükümsüz saymak yerli tacirlerin acenteleri yönünden hiçbir anlam taşımamaktadır. Yerli tacirlerin yerleşme ve iş yerleri Türkiye'de bulunduğu için yetkili bir veya birkaç mahkeme bulmak ve onları mahkemeye getirmek güç değildir. Maddenin öngörülme amacı yabancı tacirlere Türkiye'de dava açılması olanağını yaratmaktır..."*

hareket etmek isteyen kanun koyucunun daha farklı bir düzenlemeye gitmesi kanaatimce isabetli olurdu. Buna göre; yurt içinde bulunan tacirler bakımından acentelerin müvekkili mahkemede temsil yetkisini tacirin iradesine bırakmaktansa bu yetkiyi tamamen kaldırması en azından belirsizlik yaratmayacağı ve tereddüdü mahal vermeyeceği için daha isabetli bir düzenleme olabilirdi.

Müvekkille izafen acenteye karşı açılmış olan veya acente tarafından müvekkili temsilen açılan bir davada acente sulh, kabul, feragat, ibra, yemin teklifini kabul veya red yetkilerine sahip midir? Doktrinde kabul edilen görüşe göre[238], bu hususlarda acenteye özel yetki verilmiş olması gerekir. Kanaatimce de bu görüş son derece isabetlidir. Acentelerin davadaki fonksiyonu müvekkili temsilden ibaret ise ve bu temsil yetkisi Av. K. 35 'in bir istisnası niteliğinde ise, sulh, kabul, ibra, feragat gibi durumlarda acentelere müvekkil tarafından verilmiş bir özel yetkinin bulunup bulunmadığına bakılması gerekir.

c. Müvekkillere İzafen Acenteye Karşı Açılan Davalar Neticesinde Alınan İlâmların İcrası

Acenteler ile müvekkilleri arasındaki ilişkinin doğrudan temsil ilişkisi olduğunu; bu nedenle doğrudan temsil ilişkisinin nitelikleri gereğince acentenin aracılık ettiği veya akdettiği sözleşmelerden doğan hak ve alacakların acentenin değil, müvekkilin hukuk alanında doğduğunu daha önce açıklamıştık. Yeniden kısaca ifade etmek gerekirse, acentenin akdettiği veya aracılık ettiği sözleşmeler dolayısıyla doğan tüm borçlar ve haklar müvekkile aittir. Yani, örneğin akdedilen sözleşme bir alım satım sözleşmesi ise ve acente alıcı tarafı temsil ediyorsa, satın alınan mallar dolayısıyla bedel ödeme borcu acenteye değil, bizzat müvekkile aittir. Peki; sadece temsilci niteliğindeki bir acentenin müvekkiline izafen açılan bir dava neticesinde alınan ilâm acenteye karşı icra edilebilir mi?

[238] **ARKAN,** s. 208.

Yargıtay tarafından 1982 yılında konu ile ilgili verilmiş olan bir karar[239] dolayısıyla doktrinde tartışmalar başlamış ve Yargıtay tarafından ulaşılan sonuç eleştirilmiştir[240]. Yargıtay bu kararında, TTK 119 /II hükmünün amacının Türkiye 'de merkez veya şubesi bulunmayan ticari işletmelerin takip ve dava edilmesi zorluğunu ortadan kaldırmak ve hak sahibinin Türkiye 'deki acenteden hakkını elde etme imkânı tanımak olduğunu belirtmiştir. Yargıtay' ın, acentenin malvarlığına başvurulabileceği yönündeki bu kararı pek çok eleştiriyi beraberinde getirmiştir.

Yukarıda açıklandığı gibi, her ne kadar davayı acente takip etmiş ise de acentenin buradaki fonksiyonu temsilcilikten ibarettir[241]. Bunu avukatların müvekkillerini mahkemede temsil etmesine benzetebiliriz. Yukarıda da açıklanmış olduğu gibi, acentelere müvekkillerini mahkemede temsil etme yetkisi tanınması Avukatlık Kanunu m. 35 'in bir istisnası niteliğindedir[242]. Nasıl ki dava neticesinde alınan bir ilâmın avukatlara karşı icra edilmesi mümkün değilse, aynı şey acentelere karşı da geçerlidir. Çünkü dava neticesinde verilen karar avukatı bağlamadığı gibi acenteyi de bağlamaz ve sadece müvekkile yöneliktir. Kaldı ki; müvekkile izafen acenteye karşı açılan veya müvekkil namına acente tarafından açılmış olan davalarda acente taraf niteliğinde değildir; yani acentelerin taraf ehliyeti yoktur[243]. Bu tür davalarda taraf sıfatı acenteye değil, müvekkile aittir. Acente sadece müvekkilinin temsilcisi sıfatını haizdir. Hukuk davaları sonucunda sadece taraflar hakkında hüküm verilebildiğinden ve verilen hüküm ancak taraflar hakkında icra edilebileceğinden temsilci niteliğindeki acente değil, taraf sıfatını haiz olan müvekkil dava sonucu verilen hükümden etkilenecektir; bu hüküm müvekkil hakkında icra edilecek, müvekkilin malvarlığına başvurulacaktır[244]. Müvekkilin yabancı bir işletme olması ve Türkiye 'de malvarlığı bulunmaması halinde de bu kural geçerli olacaktır.

---

[239] Yarg. 11. HD. 20.10.1982 T.; 1982/ 5727 E. ve 1982/ 5528 K. (**KAYIHAN,** s. 227). Aynı yönde; Yarg.11.HD. 20.12.1982 T., 1982/ 5735 E., 1982/ 5529 K. (**KAYIHAN,** s. 229).

[240] Yargıtay' ın bu anlayışına göre, müvekkil aleyhine verilen bir mahkeme kararı acente aleyhine icra edilebilmekte idi. Bu durumda acente öncelikle söz konusu meblağı ödeyecek, daha sonra müvekkile rücu edebilecekti. (**ARSEVEN,** s. 53; **KORKMAZ,** s. 45).

[241] **KALPSÜZ,** s. 8; **TEKİL,** s.213, dn.358; **KAYIHAN,** s. 180.

[242] **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 215; **KALPSÜZ,** s. 8; **KAYIHAN,** s. 176.

[243] **ÇAĞA,** s. 5; **TEKİL,** s.213, dn.358; **KAYIHAN,** s. 180.

Sigorta akdi kurulmadan önce acentenin kusurlu davranışları dolayısıyla sigorta ettireni zarara uğratması halinde sigorta ettiren tarafından açılacak olan dava neticesinde verilecek olan karar, acente aleyhine olarak tesis edilemez. Yani; mahkemece tesis edilecek olan hükümde tazminat borçlusu acente değil, sigorta şirketi olmalıdır. Ancak sigorta şirketi daha sonra acenteye rücu edebilecektir. Bu sonuca varılmasının gerekçesi ise, acentenin sigorta şirketini temsil etmesidir[245].

TTK Tasarısı ile acenteler tarafından takip edilen davalar neticesinde alınan ilâmların acentelere karşı icra edilemeyeceği hususunda açık bir hükme yer verilmiştir. TTK Tasarısı'nın 105 /III maddesinde yer alan düzenleme şu şekildedir:

" (3) Acentelerin nam ve hesabına hareket ettikleri kişilere karşı Türkiye 'de ikame edilecek olan davalar sonucunda alınan kararlar acentelere uygulanamaz."

Kanun koyucu tarafından böyle bir düzenleme yapılma gereği duyulmasının sebebi, yukarıda da açıkladığımız üzere bir dönem bu konuda ortaya çıkan tartışmalardır[246]. Hükmün lafzına bakıldığında sanki sadece yabancı tacirler ve bunların Türkiye'deki acentelerine ilişkin olarak bu hükmün getirilmiş olduğu gibi bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar hüküm bu konuda ortaya çıkan tartışmalar dolayısıyla getirilmiş ise de bu düzenlemenin tüm acenteler bakımından geçerli olduğu tartışma götürmemektedir.

---

[244] **POROY/ YASAMAN,** s. 196; **TEOMAN,** s. 288; **ÇAĞA,** s. 6; **ERİŞ,** s. 1299; **ARKAN,** s.206; **İMREGÜN,** s.134; **TOPÇUOĞLU,** s. 38; **BERZEK,** s. 159; **KARAHAN,** s. 303; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 126; **KAYIHAN,** s. 176 vd. **ASLAN, ERGÜN,** s.96; **BAHTİYAR,** s. 135.

[245] **KORKMAZ,** s. 48. Aynı yönde; *"..Davalı şahsın diğer davalı sigorta şirketinin acentası olduğu anlaşılmaktadır. TTK'nun 119. maddesine göre, acenta aracılıkta bulunduğu işlemleri müvekkil namına yaptığından doğrudan sorumluluğu bulunmamaktadır. Asıl borçlu davada yer aldığına göre, acenta hakkındaki davanın reddi gerekirken diğer davalı ile birlikte sorumlu tutulması doğru değildir."* (Yarg. 11. HD., 27.05.1996 T., 1996 /3489 E., 1996 /3866 K.- **KORKMAZ,** s. 48, dn. 18).

[246] TTK Tasarısı hükmünün gerekçesi şu şekildedir: *" ...Yurt dışında yerleşik olan asile izafen Türkiye 'de acenteye dava açılması hakkı, uygulamada bir süre, alınan ilamın acenteye karşı uygulanabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Bu uygulama sebebiyle acenteler, temsil ettikleri kişilerin borçlarını ödemek zorunda bırakılmıştır. Oysa, Türkiye'de bir tebligat adresi tesis eden hükmün bu doğrultuda yorumlanması, maddenin amacına aykırıdır. Acente, temsilci sıfatıyla hareket ederken, asilin borcunu üstlenmez veya bu borca kefil olmaz. Bu konuda yaşanan tereddütleri gidermek için*

d. Acentenin Sorumluluğunu Doğuran Haller

Acente bazı hallerde üçüncü kişiye karşı müvekkili ile birlikte sorumlu olabilir[247]:

aa. Acente eğer akdettiği veya aracılık ettiği bir sözleşmede müvekkilinin üstlendiği borca müteselsil kefil olduysa müvekkilinin sözleşmeden kaynaklanan bu borcundan dolayı, müvekkili ile birlikte müteselsilen sorumlu olacaktır[248].

bb. Acente aracılık ettiği veya akdettiği sözleşmenin müvekkili tarafından ifa edilmemesinde acentenin şahsî kusuru varsa, acente bu kusur oranına göre sorumlu olacaktır[249],[250].

cc. Bazı hallerde bir kanun hükmü ile acente ve müvekkili müteselsilen sorumlu tutulabilir[251]. Bu durumun en belirgin örneği 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un ayıplı mallara ilişkin 4/ III' üncü maddesidir. Bu hükme göre; ayıplı mal satılması halinde satıcı, bayi, acente, imalatçı- üretici ve ithalatçı, tüketiciye karşı müteselsilen sorumludurlar. Hüküm şu şekildedir:

"İmalatçı- üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ve 10'uncu maddenin beşinci fıkrasına göre kredi veren ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumludur. Ayıplı malın neden olduğu zararlardan

---

üçüncü fıkra kaleme alınmış ve asile izafen acente aleyhine açılan davada alınan ilamın acentenin malvarlığı aleyhine uygulanamayacağı açıklığa kavuşturulmuştur.

[247] **BRADGATE,** s. 59; **KOSTROMOV,** s. 37; **CORLEY/ SHEDD,** s 405.

[248] **KAYIHAN,** s. 183; **TOPÇUOĞLU,** s. 39.

[249] **KAYIHAN,** s. 183; **TOPÇUOĞLU,** s. 39.

[250] *"…Her ne kadar TTK 119'uncu maddesi uyarınca, taşıyanın eyleminden dolayı acentenin şahsına karşı doğrudan doğruya dava açılamaz ise de, gerek dava dilekçesinin ve gerekse cevaba cevap dilekçesinin şncelenmesinde, davacının, malın bozulmasında, davalı acentenin şahsi kusurunun bulunduğunu ileri sürerek onu dava ettiği anlaşılmaktadır. Dava, davalı acentenin şahsi kusuruna dayalı olarak açıldığına göre, mahkemece, davalı acenteye husumet düşeceğinin kabulü ile bu hususta delilleri davacıya sorularak, toplanıp değerlendirilmeli, ve sonucuna göre hüküm kurulmalıdır…"* (Yarg. 11. HD. 07.11.1989 T., 1989/ 8648 E., 1989 / 6079 K.- **ERİŞ,** s. 1300).

[251] **KAYIHAN,** s. 183; **TOPÇUOĞLU,** s. 39. Acentenin, müvekkili ile birlikte müteselsilen sorumlu olduğuna ilişkin bir Yargıtay kararı şu şekildedir: *"…Türkiye Denizcilik Kurumu Kuruluşu hakkındaki önceki 5842 sayılı kanunun daha sonraki 117 sayılı KHK ile Kurumca kılavuzluk ve sair hizmetlerin yapılması, Liman işletmesi hükümlerine göre kılavuzluk, römorkör ve sair hizmetleri ödemeyen gemiler ve donatanları ile kaptan ve acenteleri hakkında genel hükümlerle birlikte kuruluş kanunları ve 1618 sayılı Limanlar Kanununun 15. maddesinin uygulanacağı, ücret ve cezalardan kaptan,*

birden fazla kimse sorumlu olduğu takdirde bunlar müteselsilen sorumludur. Satılan malın ayıplı olduğunun bilinmemesi bu sorumluluğu ortadan kaldırmaz."

Görüldüğü üzere bu hüküm ile acentelere sorumluluk yüklenmiş ve acentelerin de diğer sorumlular ile birlikte müteelsilen sorumlu olması esası benimsenmiştir[252].

Bu istisnaların varlığı halinde acenteye doğrudan doğruya dava açılması mümkün olacak; bunun doğal bir sonucu olarak dava neticesinde alınan ilâm acenteye karşı icra edilebilecektir[253].

C. Acentenin Temsil Yetkisini Kötüye Kullanması ve Sonuçları

Acente sahip olduğu temsil yetkisinin gerektirdiği yükümlükleri yerine getirmez, basiretli bir tacir gibi hareket etmez, ihmâl veya kasıtlı hareketleri ile müşteriyi ve/ veya müvekkili zarara uğratırsa bu tür davranışlar acente bakımından temsile yetkisinin kötüye kullanılması anlamına gelir.

Acente tarafından temsil yetkisinin kötüye kullanılması durumunda eğer müşteri bir zarara uğrarsa müşterinin bu zararından müvekkil de sorumlu olacaktır. Aynı şekilde, sigorta acentesinin kusurundan kaynaklanan sebeplerden dolayı sigorta ettirenin birtakım zararlara uğraması halinde sigorta şirketi de sorumlu olacaktır. Müvekkilin sorumluluğunun sebebi, acentelerin hukuken yardımcı kişi niteliğinde olmalarındandır[254]. Müvekkil veya sigorta şirketi yardımcı kişinin fiillerinden dolayı BK 100 'deki esaslar çerçevesinde sorumlu olacaktır[255].

---

donatan ve acentelerin müteselsilen sorumlu olacakları kabul edilmiştir…" (Yarg. 11. HD. 15.02.1993 T., 1991/ 7121 E., 1993/ 943 K.).

[252] Ayıplı malın sebep olduğu zararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ZEVKLİLER, Aydın/ AYDOĞAN, Murat:** Tüketicinin Korunması Hukuku, 3. Bası, Ank. 2004; **ASLAN, Yılmaz:** Tüketici Hukuku, 3. Bası, Ank. 2006, s. 209 vd.

[253] **KAYIHAN,** s 183; **TOPÇUOĞLU,** s. 39.

[254] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s.95.

[255] **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 95; **EROĞLU,** s. 203. *" …Acentanın sigorta sözleşmesinin yapılması ve devamı sırasında kendi yükümlülüklerini yerine getirmeyerek sigorta ettirene zarar vermesi halinde, sigorta şirketi bundan sorumlu olur."* (**KORKMAZ,** s. 46).

Sigorta şirketi, acentelik sözleşmesine veya sigorta sözleşmesine konacak olan, acentenin kusurundan dolayı sigorta ettirenin uğradığı zararlardan dolayı sorumlu olmayacağı ve acentenin kusurunun kendisine atfedilemeyeceği yönünde bir hüküm ile sorumluluktan kurtulabilir mi?

Sigorta şirketinin, acentenin kusurundan dolayı sigorta ettirene zarar vermesi halinde sigorta ettirene karşı gündeme gelen sorumluluğu BK 100 'de yer alan adam çalıştıranın sorumluluğu[256] esaslarına dayanır[257]. BK 100/ II ve BK 100/ III maddeleri adam çalıştıranın, zarar gören kişi ile önceden yapmış olduğu bir sözleşme ile sorumluluğunu bertaraf edebileceğini düzenlemektedir. Bu nedenle; sigorta şirketi ile sigorta ettiren arasında akdedilen sigorta sözleşmesinde, sigorta şirketinin acentenin kusuru dolayısıyla ortaya çıkabilecek zararlardan sorumlu olmayacağı yönünde bir hükme yer verilebilir. Ancak bu yöndeki bir hükmün geçerli kabul edilebilmesi için taraflar arasında bu hüküm üzerinde görüşülüp mutabakata varılmış olması gerekir. Aksi halde bu hüküm bir genel işlem şartı[258] niteliğinde olacağından sigorta ettireni bağlamayacaktır. Gerçekten de sigorta sözleşmelerinin hepsi

---

[256] Adam çalıştıranın sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **EREN,** s. 597 vd.; **TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP,** s. 678 vd.

[257] **EROĞLU,** s. 203.

[258] *"Genel işlem şartları, sözleşme taraflarından birinin, ileride kuracağı sözleşmelerde karşı âkidine değiştirilmeden kabul edilmek üzere sunma niyetiyle, önceden, tek yanlı olarak saptadığı sözleşme koşullarıdır."* **(ATAMER, Yeşim:** Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, İst. 1990, s. 61). Genel işlem şartları, âkitlerden biri tarafından, birden fazla sözleşmede kullanılmak amacıyla, önceden, tek yanlı olarak hazırlanan, karşı âkide üzerinde pazarlık etme imkânı tanımayan, soyut sözleşme koşullarıdır. Genellikle banka kredi sözleşmeleri, satıcı firmalarla akdedilen satış sözleşmeleri vb. sözleşmelerde genel işlem şartları kullanılır. Genel işlem şartlarını düzenleyen taraf, karşı âkide göre daha güçlü konumdaki taraftır. Bu nedenle zayıf konumdaki âkit, bu şartlar üzerinde hiçbir pazarlık, mutabakat vs. olmaksızın genellikle okumadan bu sözleşmeleri imzalamaktadır. Ancak eğer koşullar, müşterinin anlayabileceği şekilde açıklanır ve müşterinin kabulüne sunulursa; yani müşterinin de iradesini ortaya koyması, kabul etmediği şartları sözleşmeden çıkarabilmesi ve koşulların belirlenmesinde söz sahibi olması imkânı kendisine sağlanırsa artık burada bireysel sözleşme söz konusu olur. Genel işlem şartları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ATAMER, HAVUTÇU, Ayşe:** Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Göre Korunması, İzm. 2003; **EREN,** s. 203 vd.; **POROY, Reha:** " Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları", Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı 'nın Anısına Armağan, İst. 1978, s. 532 vd. (Anılış: Tüketicinin Korunması); **DEUTSCH, Erwin:** "Avrupa Ortak Pazarında Tüketicinin Korunması- Avrupa Direktifi ve Alman Genel İşlem Şartları Hakkında Kanun", Çev: Yrd. Doç. Dr. Ayşe Havutçu, Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu 'na Armağan, İzm. 1997, s. 261 vd.; **TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP,** s. 201 vd.;, **KUBİLAY, Huriye:** Yeni Değer Sigortası, Ank. 1994, s. 72 vd.

uygulamada genel işlem şartlarından oluşmaktadır. Bu tür sözleşmelere genel şartlı sözleşmeler veya iltihaki sözleşmeler denir[259].

BK 100 gereğince, acentenin kusuru dolayısıyla sigorta ettireni uğrattığı zarardan dolayı sorumlu olan sigorta şirketi, sigorta ettirenin zararını karşıladıktan sonra acenteye rücû hakkına sahiptir[260]. Bu nedenle, acente ile sigorta şirketi arasındaki acentelik sözleşmesine acentenin kusuru dolayısıyla sigorta ettirene verdiği zararlardan dolayı sigorta şirketinin sorumlu olmayacağı yönünde bir hüküm konulması hukuken hiçbir yarar sağlamayacaktır. Çünkü böyle bir düzenleme yapılması halinde bu sadece acente ile sigorta arasındaki iç ilişkiyi ilgilendirecek ve sigorta ettirene karşı ileri sürülemeyecektir. Sigorta ettirenin kanundan dolayı acenteye rücû hakkının bulunması dolayısıyla da, acentelik sözleşmesine bu yönde konulacak olan bir hükmün pratik bir yararı olmayacaktır.

Acentenin kusurundan dolayı sigorta ettiren değil de müvekkil sigorta şirketi zarar görürse yine tazminat hukuku ilkelerine göre sigorta şirketi uğradığı zararı acentenin kusuru ile orantılı olarak acenteden talep edebilecektir. Yargıtay bu yöndeki bir kararında[261]; davalı acentenin davaya konu poliçeleri tanzim ederken iki yıl deprem ve terör teminatlarını poliçe kapsamına almışken sonraki iki yıl için farklı prim miktarlarına sahip emtia ve makine teminatlarını aynı primlere göre poliçe kapsamında gösterdiği, davalı acentenin bu şekilde hatalı poliçe tazmininde ağır kusuru bulunduğu, hatalı poliçeleri iki yıl boyunca fark etmeden kabul eden ve gerekli denetimi yapmayan sigortacının da olayda müterafik kusurunun bulunduğu, bu nedenle tarafların kusur oranlarının tespiti bakımından bilirkişi kurulundan ek rapor alınması gerekirken davanın tamamen reddinin isabetli olmadığı sonucuna varmıştır.

---

[259] *"...bir tarafça önceden hazırlanmış olan, genel nitelikte ve toptan kabulü öngörülen şartlara bağlı mukaveleler, genel şartlı mukavelelerdir diyebiliriz."* (**POROY,** Tüketicinin Korunması, s. 532).

[260] BK 100 'den kaynaklanan rucû hakkının zamanaşımı süresi, tazminatın ödenmesinden itibaren 10 yıldır (**EREN,** s. 611).

[261] Yarg. 11.HD. 10.04.2000 T., 2000/ 1926 E., 2000/ 2922 K. (**KUBİLAY, Huriye/ GÖKSOY, Yaşar Can/ AYAN, Özge/ YILDIRIM, Ali Haydar:** Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme Md. 1- 135 İçtihatlar ve Federal Mahkeme Kararları, C: I, İst. 2004).

Yetkisiz acentenin müvekkili ad ve hesabına sözleşme akdetmesi halinde müvekkil, acenteden tazminat talep edebilir mi? Kanaatimce doktrinde de kabul gördüğü üzere[262], böyle bir durumda TTK 122 karşısında müvekkilin acenteden tazminat talep etme hakkının bulunduğunu söylemek kural olarak mümkün değildir. Çünkü TTK 122 müvekkile icazet etmediğini bildirerek sözleşme ile bağlı olmaktan kurtulma imkânı tanımıştır. Külfet niteliğinde olan bu bildirimi yapmayan acente, bunun sonuçlarına da katlanmak durumundadır. Ancak; eğer müvekkilin icazet vermediği yönündeki bildirimi yapması, acente tarafından engellenmişse, yani müvekkil tarafından icazet verilmemesinde acentenin kusuru varsa artık müvekkil acenteden uğradığı zararların tazminini isteyebilmelidir. Acentenin, müvekkilin icazet vermediği yönündeki beyanını engelleyici kusurlu hareketlerine örnek olarak, akdetmiş olduğu sözleşmenin içeriğini müvekkile olduğundan farklı bildirerek müvekkilin sessiz kalmasını sağlaması verilebilir[263]. Ayrıca, acente tarafından yetkisiz temsil marifetiyle müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdedilmesi halinde müvekkil tarafından acentelik sözleşmesi haklı sebeple feshedilebilir[264]. Doktrinde bir görüş ise acentenin yetkisiz temsil ile müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdetmesinin haklı bir fesih sebebi olmadığı yönündedir[265]. Kanaatimce yetkisiz temsilin acentelik sözleşmesini haklı sebeple fesih sebebi olabilmesi için acente tarafından yetkili olmaksızın müvekkil ad ve hesabına akdedilmiş olan sözleşmeye müvekkil tarafından icazet verilmemiş olması gerekir. Aksi halde; müvekkilin hem bu akde kendi iradesi ile icazet vermediğini bildirmeyerek kendisini sözleşme ile sorumlu hale getirmesi hem de bu işlem dolayısıyla acentelik sözleşmesini feshetmesi dürüstlük kuralına uygun düşmeyecektir.

---

[262] **ARKAN,** s. 206; **KAYIHAN,** s.189; **TOPÇUOĞLU**, s.35.
[263] **KAYIHAN,** s. 189.
[264] **ARKAN,** s.206. **KAYIHAN,** s. 190.
[265] **POROY/ YASAMAN,** s. 202, dn. 14.

D. Acentenin Temsil Yetkisinin Sona Ermesi

1. Acentenin Temsil Yetkisini Sona Erdiren Haller

Acentenin temsil yetkisi üç şekilde sona erer. Bunlar; temsil yetkisinin geri alınması, temsil yetkisinin daraltılması ve acentelik sözleşmesinin sona ermesidir.

Temsil yetkisinin geri alınması ve daraltılması konuları yukarıda incelenmiştir. Bu nedenle burada sadece acentelik sözleşmesinin sona ermesi hallerine kısaca değinmekle yetineceğim.

Acentelik sözleşmesinin sona ermesi TTK 133 'de düzenlenmiş olup hüküm şu şekildedir:

" Muayyen olmayan bir müddet için akdedilmiş olan acentelik mukavelesini, taraflardan her biri üç ay önce ihbar etmek şartiyle feshedebilir; mukavele ile bir müddet tâyin edilmiş olsa dahi muhik sebeplerden dolayı akit her zaman fesih olunabilir.

Müvekkilin veya acentenin iflâs veya ölümü yahut hacir altına alınması halinde Borçlar Kanununun 397'nci maddesi tatbik olunur."

TTK 133' de yapılan bu düzenlemeye göre, acentelik sözleşmesini sona erdiren haller şu şekilde açıklanabilir:

a. Sözleşme Süresinin Dolması

Acentelik sözleşmesi eğer belirli bir süre için akdedilmişse, bu sürenin dolması ile acentelik sözleşmesi sona erecektir. Acentelik sözleşmenin belirli süreli mi yoksa belirsiz süreli mi olduğu hususunda tereddüt bulunması halinde belirsiz süreli olduğu kabul edilecektir[266].

[266] **ERİŞ,** s. 1327; **KAYIHAN,** s. 198.

Burada sona erme, kendiliğinden gerçekleştiğinden burada bir fesih değil, infisah hali söz konusudur.

Acentelik sözleşmesi belirli bir süre için yapılmış ve bu süre dolmuş olmasına rağmen, taraflarca sözleşme devam ettiriliyor ve sessiz kalınıyor ise durum ne olacaktır? Bu konuda TTK' da bir hüküm yer almamaktadır. Ancak doktrinde[267] Alman Hukukundaki düzenlemeden esinlenilerek böyle bir halde sözleşmenin belirsiz süreli hale geleceği savunulmaktadır.

TTK Tasarısı' nın 121/ 2 hükmünde bu konu düzenlenmiştir. Hüküm şu şekildedir:

" Belirli süre için yapılan bir acentelik sözleşmesinin, süre dolduktan sonra uygulanmaya devam edilmesi halinde, sözleşme belirsiz süreli hâle gelir."

TTK Tasarısı hükmü bu düzenlemeyi getirerek kanundaki boşluğu doldurmuş ve doktrindeki görüş yönünde isabetli bir düzenleme yapmıştır.

Kanaatimce, doktrindeki görüş ve TTK Tasarısı'ndaki düzenleme tarzı son derece isabetlidir. Sözleşme süresi dolmuş ve buna rağmen taraflarca sözleşmeye sessiz kalınmak suretiyle devam ediliyorsa bu durumda sözleşmenin belirsiz süreli hale geldiğinin kabulü, tarafların menfaatlerini açısından en uygun çözümdür.

b. Feshi İhbar

Acentelik sözleşmesi süre belirtilmeden akdedilmiş olabilir. Belirsiz süreli bir sözleşme akdedilmesi halinde tarafların sonsuza dek bu sözleşme ile bağlı kalması beklenemez. Bu nedenle hem acentenin hem de müvekkilin acentelik sözleşmesini feshi ihbar etmek suretiyle sona erdirme hakkı vardır.

---

[267] **ARKAN,** s. 210; **KAYIHAN,** s. 199; **KAYIHAN,** Ticaret Hukuku, s. 129; **TOPÇUOĞLU,** s. 44; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 651, **TEOMAN,** s. 299.

TTK 133/ I' de feshi ihbar süresi üç ay olarak düzenlenmiştir. Buna göre, taraflardan birinin yaptığı fesih ihbarı, üç ay sonra hüküm ifade edecek; yani acentelik sözleşmesi üç aylık süre sonunda münfesih olacaktır. Bu üç aylık süre beyan tarihinden mi, ulaşma tarihinden mi, yoksa öğrenme tarihinden itibaren mi başlayacaktır? Feshi ihbar, bozucu yenilik doğuran bir haktır ve varması gereken, tek taraflı bir irade beyanıdır. Feshi ihbar ile sözleşmenin sona erdirilebilmesi için karşı tarafın kabulüne ihtiyaç yoktur. İşte, feshi ihbarın varması gereken bir irade beyanı niteliğinde olması dolayısıyla, üç aylık sürenin başlangıcı da feshi ihbarın muhataba ulaştığı tarih olacaktır[268].

Kanun koyucu tarafından belirtilen üç aylık sürenin acentelik sözleşmesi ile kısaltılması veya uzatılması mümkün müdür? Bu konuda doktrinde iki farklı görüş vardır. İlk görüşe göre[269], kanun koyucu tarafından getirilen üç aylık sürenin acente aleyhine genişletilmesi mümkün değildir. İkinci görüşe göre ise[270], acentelik sözleşmesi ile bu üç aylık süre kısaltılabileceği gibi uzatılabilir de. Kanaatimce ikinci görüş daha isabetlidir. Genel olarak acente müvekkil karşısında daha zayıf bir konumda bulunsa dahi acentelik sözleşmesinin temelinde yatan güven ilişkisi ve en önemlisi her iki tarafın da tacir olması nedeniyle basiretli davranma yükümlülüğünün bulunması dolayısıyla tarafların serbest iradesi ile imzalanan bir sözleşme hükmü yorumlanırken taraflardan birini diğerinden daha fazla korumak doğru olmayacaktır. Bu nedenle, kanaatimce kanun koyucu tarafından getirilen üç aylık feshi ihbar süresi düzenleyici bir süredir ve taraflarca acentelik sözleşmesine konacak bir hüküm ile kısaltılması veya uzatılması mümkündür.

Feshi ihbarın geçerli olması için TTK 20 /III 'deki şekil şartına uygun olarak yapılması gerekmektedir[271].

---

[268] **TEOMAN,** s. 300; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 651.
[269] **ARSLANLI,** s. 187; **BAŞBUĞOĞLU,** s. 230.
[270] **POROY/ YASAMAN,** s. 201.
[271] **ARKAN,** s. 210; **TEOMAN,** s. 300.

c. Haklı Sebeple Fesih

TTK 133/ I hükmünün son cümlesi ile acentelik sözleşmesinin taraflarına sözleşmeyi haklı sebeple feshetme hakkı tanınmıştır. Acentelik sözleşmesi belirli süreli veya belirsiz süreli olarak akdedilmiş olsun, hem acentenin hem de müvekkilin haklı sebeplerin varlığı halinde acentelik sözleşmesini derhal feshetme hakkı vardır. Kanun koyucu haklı sebeplerin varlığı halinde herhangi bir feshi ihbar süresi öngörmeyerek sözleşmenin derhal feshedilebileceğini düzenlemiştir.

Haklı sebep ile ifade edilmek istenen nedir?

Müvekkil için haklı sebep halleri olarak; acentenin sadakat yükümlülüğünü ihlâl etmesi, müvekkile ait sırları ifşa etmesi, üzerine düşen görevlerin ifasında gerekli özeni göstermemesi, müvekkili kendi kusuruyla zarara uğratması, müvekkile ait paraları zamanında müvekkile aktarmaması, kendisine sözleşme akdetme yetkisi verildiği halde bu yetkiyi tescil ve ilân ettirmemesi, müvekkilin talimatlarına uymaması, sürekli başarısız olması gibi haller sayılabilir[272], [273]. Acentelik sözleşmesi ile acentenin belirli sayıda aracılık faaliyetinde bulunacağı veya sözleşme akdedeceği karlaştırılmış ve acente bu rakama ulaşamamışsa bu da müvekkil açısından haklı bir fesih sebebi olacaktır[274]. Acentenin yetkisiz olduğu halde müvekkili ad ve hesabına sözleşme akdetmesi halinde bunun haklı bir fesih sebebi sayılıp sayılmayacağı konusu aşağıda tartışılmıştır[275].

---

[272] **ARKAN,** s. 210; **KAYIHAN,** s 204.

[273] Acentenin askere gitmesi halinde bunun müvekkil açısından haklı sebep teşkil edip etmeyeceği doktrinde tartışmalıdır. **KINACIOĞLU** tarafından acentenin askere gitmesinin haklı sebep sayılacağı görüşü ileri sürülmüş, buna karşılık **KAYIHAN** ise acentenin askere gitmesinin müvekkil açısından acentelik sözleşmesinin feshi için haklı sebep sayılamayacağı görüşündedir. Bkz. **KAYIHAN,** s. 205. Kanaatimce **KAYIHAN** 'ın görüşü daha isabetlidir. Şöyle ki; askerlik her Türk vatandaşı erkek için zorunlu bir vatan borcudur. **KAYIHAN** 'ın da ifade ettiği gibi, basiretli bir tacirin acentelik sözleşmesini akdedeceği kişiyi seçerken tüm bu hususları göz önünde bulundurması gerekir. Askerliğini yapmamış biriyle acentelik sözleşmesi akdediyorsa bu durumu kabul etmiş sayılır. Bu sebeplerle acentenin askere gitmesi müvekkil açısından haklı bir fesih sebebi oluşturmaz. Ancak acentelik sözleşmesi akdedilmeden önce acente, askerliğini yapmadığı halde müvekkile askerliğini yaptığını belirtmiş ve bu yönde somut olaya göre inandırıcı ve iğfal kabiliyetini haiz belgeler sunmuş, müvekkilin kendisi ile acentelik sözleşmesi akdetmesini sağlamış ise bu durumun müvekkil tarafından öğrenilmesi halinde müvekkilin acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshedebileceği tartışmasızdır.

[274] **TOPÇUOĞLU,** s. 45.

Acente için haklı sebep halleri olarak ise; müvekkilin acentenin komisyon, olağanüstü masraf gibi alacaklarını zamanında ve tam olarak ödememesi, acentenin tekel hakkını ihlâl etmesi, acenteye sürekli ayıplı mal göndermesi, acentenin akdettiği sözleşmeleri ifa etmemesi gibi haller sayılabilir[276].

Haklı sebep, acentelik sözleşmesinin devamını dürüstlük kuralı içinde beklenemeyecek duruma sokan davranışlardır ve haklı sebebin gerçekleşip gerçekleşmediği somut olaya göre değerlendirilmelidir[277]. Haklı sebebin objektif olması gerekir[278].

d. Müvekkilin veya Acentenin İflâsı, Ölümü veya Hacir Altına Alınması

TTK 133/ II hükmü gereğince müvekkilin veya acentenin iflâsı, ölümü veya hacir altına alınması hallerinde BK 397 uygulanacaktır. Bk 397 hükmü şu şekildedir:

" Hilâfı mukaveleden veya işin mahiyetinden anlaşılmadıkça vekâlet, gerek ekilin gerek müvekkilin ölümüyle veya ehliyetinin zavali veya iflâsı ile nihayet bulur.

Şu kadar ki, vekâletin nihayet bulması müvekkilin menfaatlerini tehlikeye koyuyorsa müvekkil veya mirasçısı veya mümessili bizzat işlerini görebilecek hale gelinceye kadar vekil veya mirasçısı veya mümessili vekâleti ifaya devam ile mükelleftir."

Acentelik hakları ve borçları sözleşmesinin temelinde bir güven ilişkisi vardır. Acentelik sözleşmesinde tarafların hakları ve borçları kişiye sıkı sıkıya bağlıdır[279]. Acentenin işi bizzat yükümlülüğü de bunun bir sonucudur. İşte bu nedenle, acentelik sözleşmesi, taraflardan birinin ölümü, hacir altına alınması veya iflâs etmesi halinde kural olarak münfesih olur. Burada yine fesih değil, infisah

---

[275] Yukarıda bkz. §2. II. C.
[276] **ARKAN,** s. 211; **KAYIHAN,** s. 205.
[277] **POROY/ YASAMAN,** s. 202; **POROY,** s. 173; **ARKAN,** s. 210; **TOPÇUOĞLU,** s. 45.
[278] **TEOMAN,** s. 300; **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 652.
[279] **KAYIHAN,** s. 206.

durumu söz konusudur. Ancak bu kuralın birtakım istisnaları vardır. Hükümde *" Hilâfı mukaveleden veya işin mahiyetinden anlaşılmadıkça..."* denilerek bu husus belirtilmiştir.

Buna göre, acentelik sözleşmesinde taraflarca taraflardan birini ölümü, hacir altına alınması veya iflâsı halinde acentelik sözleşmesinin devam edeceği kararlaştırılabilir[280]. Acentelik sözleşmesinde bu yönde bir düzenlemenin bulunması durumunda taraflardan biri öldüğünde onun yerine kanunî mirasçıları, hacir altına alınması halinde kanunî temsilcisi, iflâs etmesi halinde ise iflâs idaresi geçecektir.

Ancak örneğin acentelik sözleşmesinde bu yönde bir hüküm bulunmasına rağmen, taraflardan birinin ölümü üzerine, onun yerine geçen kanunî mirasçıları acentelik sözleşmesini sürdürmek istemiyorlarsa sözleşmeyi haklı sebeple feshetme hakkına sahiptir. Aynı şekilde sözleşmenin karşı tarafı, ölen tarafın mirasçıları ile acentelik sözleşmesini sürdürmek istemezse yine acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshedebilir[281]. Açıkladığım haklı sebeple fesih hakkı sadece taraflardan birinin ölümü halinde değil, hacir altına alınması ve iflâsı hallerinde de mevcuttur.

TTK 133 /II 'de müvekkilin menfaatlerinin tehlikeye girmesi söz konusu ise acentelik sözleşmesinin bir süre daha devam etmesi düzenlenmiştir. Buna göre, örneğin müvekkilin ölümü halinde acentelik sözleşmesinin derhal sona ermesi müvekkilin menfaatlerine zarar verecek ise müvekkilin mirasçıları tarafından yeni bir acente atanana veya mirasçılar tarafından işler takip edilene kadar acente görevine devam edecektir.

Örneğin acente, müvekkil ad ve hesabına bir işleme girişmiş ve işlem henüz tamamlanmadan müvekkil ölmüş ise, acentenin işlemi tamamlaması gerekir[282].

---

[280] **KAYIHAN,** s. 208.
[281] **KAYIHAN,** s. 209.
[282] **KAYIHAN,** s. 209.

2. Acentenin Temsil Yetkisinin Sona Ermesinin Sonuçları ve Temsil Yetkisi Sona Eren Acentenin Komisyon Hakkı

Acentelik ilişkisinin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde acentenin temsil yetkisi de tamamen sona erecektir. Acentenin temsil yetkisinin müvekkil tarafından daraltılması halinde ise acentenin temsil yetkisi, daraltıldığı oranda sona erecektir.

Acentenin temsil yetkisinin sona ermesi eğer haklı sebeple feshe dayanıyorsa bu durumda sözleşmenin feshine kendi kusuruyla sebep olan taraf, diğer tarafın zararlarını BK 96 gereğince tazminle yükümlüdür[283]. Ancak haklı sebep, kusura dayanmıyorsa tazminat söz konusu olmayacaktır[284].

Acentenin temsil yetkisinin sona ermesinin sonuçları TTK 134 hükmü ile düzenlenmiştir. Hüküm şöyledir:

" Muhik bir sebep olmadan ve üç aylık ihbar süresine riayet etmeksizin akdi fesheden taraf, başlanmış işlerin tamamlanmaması yüzünden diğer tarafın uğradığı zararı tazmine mecburdur.

Müvekkilin veya acentenin iflâs veya ölümü yahut hacir altına alınması sebebiyle acentelik mukavelesi sona ererse, işlerin tamamen görülmesi halinde acenteye verilmesi gereken ücret miktarına nispetle tâyin olunacak münasip bir tazminat acenteye yahut yukarıdaki hallere göre onun yerine geçenlere verilir."

Görüldüğü üzere, TTK 134 / I hükmü ile acentelik sözleşmesinin kanunda belirtilen usullere aykırı feshedilmesinin yaptırımı düzenlenmiştir. Eğer acentelik sözleşmesi taraflardan birince haklı bir sebep olmaksızın ve feshi ihbar süresine uyulmaksızın feshedilirse bu fesih yine geçerlidir. Yani, usule aykırı olması feshi geçersiz kılmaz. Acentelik sözleşmesinin bir güven ilişkisine dayanması dolayısıyla taraflardan birinin sözleşmeyi usulsüz olarak feshetmek istemesi halinde usule

[283] **ARKAN,** s. 211; **KAYIHAN,** s. 213; **CİHANGİROĞLU,** s. 272.

aykırılık dolayısıyla feshin geçersiz sayılması acentelik sözleşmesinin niteliği ile bağdaşmayacaktır. Bu nedenle kanun koyucu, sözleşmeyi usulsüz olarak fesheden tarafa tazminat yükümlülüğü yüklemiştir. Bu tazminat yükümlülüğünün kapsamı, başlanmış ve fesih nedeniyle tamamlanmamış işler dolayısıyla uğranılan zarar olarak belirlenmiştir.

TTK 134 /II' de ise; taraflarda birinin ölümü, iflâsı veya hacir altına alınması nedeniyle acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde acentenin tazminat hakkı düzenlenmiştir. Bu tazminata *müşteri tazminatı"* denmektedir. Buna göre, bu hallerden biri ile acentelik sözleşmesi sona erse tamamlanmamış işler için, bu işler tamamlansaydı ne kadar komisyon alınacak idi ise bu komisyon miktarı yapılan iş ile oranlanarak acentenin hak kazandığı tazminat miktarı belirlenecektir. Kanun koyucu tarafından getirilen yeteri kadar açık olmayan bu düzenlemeye göre acentenin hak kazandığı tazminat miktarını belirlemek pek kolay değildir. Belirlenen bu tazminat, acenteye veya acentenin ölümü halinde kanunî mirasçılarına, hacir altına alınması halinde kanunî temsilcisine, iflâs etmesi halinde ise iflâs idaresine ödenecektir. Kanun koyucu tarafından ölüm, hacir altına alınma ve iflâs bakımından bir sınırlandırılma getirilmesi isabetli değildir. Acentelik sözleşmesinin sona ermesinde acentenin kusurunun bulunmadığı her durumda TTK 134 /II 'de düzenlenen tazminat hakkının söz konusu olması gerekir[285].

Acentenin temsil yetkisinin ölüm, hacir altına alınma ve iflâs hali dışında başka bir sebeple sona ermesi halinde, acentenin komisyon hakkı tamamen ortadan kalkacak mıdır?

Acentenin komisyon talep etme hakkı TTK 128 'de düzenlenmiş ve bu konuda yukarıda *"Komisyon (Ücret) Talep Etme Hakkı"* başlığı altında açıklama yapılmıştır[286].

---

[284] **ARKAN,** s. 213; **KAYIHAN,** s. 213; **CİHANGİROĞLU,** s. 272.
[285] **KARAYALÇIN,** s. 425; **POROY/ YASAMAN,** s. 203; **ARKAN,** s. 213; **CİHANGİROĞLU,** s. 273.
[286] Bkz. § 1. VI. A. 1.

Acentenin temsil yetkisinin sona erdiği tarihten önce akdedilmesine aracılık ettiği veya bizzat akdettiği sözleşmeler dolayısıyla hak kazandığı komisyon alacaklarına temsil yetkisinin sona ermesi ile halel gelmez. Çünkü acente tarafından hak kazanılmış olan bir komisyon alacağı söz konusudur ve acente tarafından bu alacağın talep edilmesi son derece doğaldır. Acentenin temsil yetkisi sona erdiğinde henüz tamamlanmamış sözleşmeler bakımından durum ne olacaktır?

Acentenin komisyon talep edebilmesi için, acentenin yaptığı faaliyetler ile yapılan işlem arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Yapılan işlemde acente dışında başkalarının ve müvekkilin kendisinin de çabalarının olması önem taşımaz. Önemli olan yapılan bu işte, acentenin az veya çok bir katkısının olmasıdır. İlliyet bağının var olduğu esastır ve bunun aksini ispat yükü müvekkile aittir. Bu nedenle bir acente eğer bir sözleşmenin kurulmasında çaba harcamış ve bu sözleşmenin kurulmasının temel sebebini kendisinin bu çabaları oluşturmuşsa, sözleşmenin kurulduğu tarih acentenin temsil yetkisinin sona erdiği tarihten sonraki bir tarih olsa dahi temsil yetkisi sona eren acente bu sözleşme dolayısıyla komisyona hak kazanacaktır. Hattâ, bir acente yeni görevlendirilmiş ve akabinde bir sözleşme akdedilmiş ise; bu sözleşmenin akdedilmesinde asıl çaba harcayan ve bu sonucun doğumunda asıl etkili olan acente önceki acente ise bu durumda yeni acente değil, sözleşmenin akdedildiği tarihten önce temsil yetkisi sona ermiş bulunan eski acente komisyona hak kazanabilecektir[287].

TTK Tasarısı'nın 113'üncü maddesinde yer alan düzenleme TTK 128 hükmüne göre çok daha ayrıntılıdır. Bu hükme göre;

---

[287] **KAYIHAN** konuyu şu şekilde örneklendirerek açıklamıştır: *" ... acente şayet acentelik ilişkisi sona ermeden kısa bir süre önce bir hukuki işlemin yapılması için esaslı olarak çaba sarfetmiş ise (yani,yapılan bu işlemin alt yapısını hazırlamışsa) ve fakat müvekkil bu hukuki işlemi acentelik ilişkisinin bitiminden sonra gerçekleştirmiş ise, acentenin ücret talep etmesi hakkaniyete uyar. Zira, bu durumda da acentenin faaliyetinin etkisi devam etmektedir ve bu anlamda nedensellik kesilmemiştir. Örneğin, acente (A)'nın acentelik sözleşmesi 30 Nisan 1997 tarihinde fesih nedeniyle sona erse, bu arada (A), 27 Nisan 1997 tarihinde bir bilgisayarın satım ve teslimine ilişkin aracılık etmiş olsa ve bu işlem acentenin müvekkili tarafından 2 Mayıs 1997 tarihinde onaylanarak bilgisayar satım sözleşmesi bu tarihte kurulmuş olsa, (A)'nın bu işlem dolayısıyla ücret talep etmeye hakkı olmalıdır."* (**KAYIHAN,** s. 124). Aynı yönde; **ALIŞKAN/ GENÇTÜRK,** s. 22; **KINACI, Naci:** "Acentenin Komisyon İsteme Hakkı", Adalet Dergisi, Y:52, 1961, S. 9- 10, s. 946.

" (1) Acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince kendi çabasıyla veya aynı nitelikteki işlemler için kazandırdığı üçüncü kişilerle kurulan bütün işlemler için ücret isteyebilir. Bu ücret hakkı, üçüncü fıkra uyarınca önceki acenteye ait olduğu hâlde ve ölçüde doğmaz.

(2) Acenteye belli bir bölge veya müşteri çevresi bırakılmışsa, acente acentelik ilişkisinin devamı süresince bu bölgedeki veya çevredeki müşterilerle kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için de ücret isteyebilir. Birinci fıkranın ikinci cümlesi burada da uygulanır.

(3) Acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra kurulan işlemler için acente;

a) İşleme aracılık etmişse veya işlemin kurulmasının kendi çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemi hazırlamış ve işlem de acentelik sözleşmesinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde kurulmuşsa;

b) Birinci ve İkinci fıkraların birinci cümleleri uyarınca ücret istenebilecek bir işleme ilişkin üçüncü kişinin icabı, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa;

ücret isteyebilir. Bu ücretin, hâl ve şartlara göre paylaşılması hakkaniyet gereği ise, sonraki acente de uygun bir pay alır.

(4) Acente, ayrıca, müvekkilin talimatına uygun olarak tahsil ettiği paralar için de tahsil komisyonu isteyebilir."

Görüldüğü üzere hükmün 3. fıkrası, acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra kurulan işlemler açısından acentenin komisyon hakkını düzenlemiştir. 3. fıkranın (a) bendi, yukarıda açıklamış olduğumuz, acentenin temsil yetkisinin sona ermesinden sonra uygun bir süre içerisinde kurulmuş olan sözleşmelerde temsil yetkisi sona ermiş olan acentenin komisyona hak kazanacağını düzenlemiştir. Bu hususun yasa metninde açıkça düzenlenmiş olması acentenin menfaatlerinin korunması açısından

son derece isabetli olmuştur. Burada tartışılması gereken husus, hükümde belirtilmiş olan *"uygun süre"* ifadesi ile ne anlatılmak istendiğidir. Buradaki uygun sürenin akdedilen sözleşmenin niteliği ve somut duruma göre değerlendirilmesi gerekecektir. Örneğin bir sözleşmenin akdedilmesine ilişkin görüşmeler tamamlanmış, sözleşmenin esaslı unsurlarında anlaşmaya varılmış, henüz sözleşme akdedilmeden bu sözleşme için emek sarfeden acentenin temsil yetkisi sona ermiş ve temsil yetkisi sona erdikten iki ay sonra önceden mutabakata varıldığı şekilde sözleşme akdedilmiş ise, bu iki aylık sürenin makul olarak değerlendirilmesi ve sözleşme akdedildiğinde temsil yetkisi sona eren acentenin komisyon talep hakkının bulunduğunun kabul edilmesi gerekir.

TTK Tasarısı' nda buna ek olarak; hem önceki acentenin hem de sözleşme akdedildiği andaki acentenin o sözleşmenin yapılmasında katkısının bulunması ihtimali göz önünde bulundurularak her iki acentenin de somut olaya göre belli bir pay alması gerektiği düzenlenmiştir. Bu yönde bir hükme yer verilmesi oldukça isabetli olmakla birlikte, sıklıkla uyuşmazlık konusu olma ihtimali de oldukça yüksektir.

Ayrıca; TTK Tasarısı' nın bu maddesinin 3. fıkrasının b bendine göre, müşterinin icabının acente veya müvekkile ulaştığı an önem taşımaktadır. Buna göre; eğer müşterinin icabı, acentenin temsil yetkisi sona ermeden önce acenteye veya müşteriye ulaşmışsa artık o acentenin komisyona hak kazanacağı tartışma götürmeyecektir.

TTK Tasarısı'nda acentenin ücrete hak kazanmasını sağlayan işlemlere ilişkin son derece detaylı bir düzenleme yapıldığı dikkat çekmektedir. Bugüne dek doktrindeki bilimsel tartışmalar sonucu varılmış olan ve acentelerin korunması düşüncesinde kaynağını bulan birçok hususun madde metninde yer aldığı görülmektedir. Bu, ekonomik olarak tacire göre daha zayıf konumda bulunan acentelerin korunması bakımından isabetlidir.

Tartışılması gereken bir diğer konu da şudur: Acentenin temsil yetkisi sona erdikten sonra, bu acente tarafından bulunmuş olan müşteri ile akdedilen sözleşmeler dolayısıyla acente komisyona hak kazanabilecek midir?

TTK 128' de bu yönde bir düzenleme bulunmamaktadır. Kaldı ki; acentenin bulmuş olduğu bir müşteri ile acentenin temsil yetkisinin sona ermesinden sonra da sözleşme akdetmeye devam eden müvekkilin müşteri ile bu ilişkisinin uzun yıllar sürmesi durumunda akdedilen her sözleşme için eski acenteye komisyon ödemesi düşünülemez. Ancak temsil yetkisi sona eren acentenin, kendisi tarafından bulunan müşteriler ile müvekkilin ilişkisinin devam etmesi ve müvekkilin bu ilişkilerden kazanç sağlamasında katkısı bulunduğu tartışmasızdır. Bu nedenle temsil yetkisi sona eren acenteye uygun bir tazminat ödenmesi gerekir ki buna portföy tazminatı denir[288]. Acentenin portföy tazminatı hakkına ilişkin mevzuatımızda bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Yargıtay[289] son zamanlarda acentelik ilişkisine müvekkil tarafından haksız bir sebeple son verilmesi halinde hakkaniyet gereğince acenteye uygun bir denkleştirme tazminatının verilemesi gerektiği yönünde kararlar vermektedir[290].

TTK Tasarısı denkleştirme tazminatına ilişkin bir düzenlemeye yer vermiştir. TTK Tasarısı 'nın 122. maddesi şöyledir:

" (1) Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra;

a) Müvekkil, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde ediyorsa,

---

[288] Portföy tazminatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **KENDER,** Sigorta Hukuku, s. 98; **ARKAN,** s. 212, **REVA; ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 655; **TEOMAN,** s. 302; **POROY,** s. 173; **POROY/ YASAMAN,** s. 203; **SOPACI**.

[289] Yargıtay bir kararında, portföy tazminatı hakkında doktrinde yer alan görüşleri, İsviçre Borçlar Kanununun ilgili maddesini, BK 108 hükmünü belirterek TTK 134 /II'yi kıyasen uygulamış ve portföy tazminatı talebini kabul etmiştir. Y. 11. HD. 20.06.1996 T. 1996/ 2084 E., 1996/ 544 K. Karar metni için bkz. **ERİŞ,** s. 1330.

[290] **ÜLGEN/ TEOMAN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ NOMER ERTAN,** s. 655.

b) Acente, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış ve kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını yitiriyorsa, ve

c) Denkleştirmenin ödenmesi, hâlin bütün gereklerine göre hakkaniyete uygun düşüyorsa,

acente, müvekkilden uygun bir tazminat isteyebilir.

(2) tazminat, acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Sözleşme ilişkisi kısa bir süre devam etmişse, faaliyetin devamı sırasındaki ortalama esas alınır.

(3) Müvekkilin, feshi haklı gösterecek bir eylemi olmadan, acente sözleşmeyi feshetmişse veya acentenin kusuru sebebiyle sözleşme müvekkil tarafından haklı sebeple feshedilmişse, acente denkleştirme isteminde bulunamaz.

(4) Denkleştirme isteminden önceden vazgeçilemez. Denkleştirme istem hakkının sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülmesi gerekir.

(5) Bu hüküm, hakkaniyete aykırı düşmedikçe tek satıcılık ve benzeri diğer sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde de uygulanır."

TTK Tasarısı' nda *"Denkleştirme Tazminatı"* adı altında yapılan bu düzenleme portföy tazminatına ilişkindir. Bugüne dek mevzuatımızda yer almayan bir tazminat türünü yasal dayanağa kavuşturuyor olması bakımından isabetlidir. Ancak hükmün *"Denkleştirme Tazminatı"* adı altında düzenlenmesi doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir[291]. Bunun nedeni ise, hükümde bir mahsup işleminin değil, zarar ziyanın giderilmesinin düzenlenmiş olmasıdır.

[291] **MOROĞLU,** s. 57.

Hüküm ayrıca 122 /5 'deki *"....benzeri diğer sürekli sözleşme ilişkilerinin.."* ibaresi dolayısıyla eleştirilmektedir[292]. Bunun yerine *"...benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin..."* ibaresine yer verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Ancak kanaatimce bu görüş isabetli değildir. Şöyle ki; acentelik ilişkisi bakımından tekel hakkının varlığı zorunlu değildir. Tekel hakkının kaldırılabileceğini ve bunun acentenin bir unsuru olmadığını yukarıda açıklamıştır. Kaldı ki; acente tekel hakkını haiz olmasa bile portföy tazminatına hak kazanabilecektir. Tekel hakkının varlığı, portföy tazminatına hak kazanma bakımından bir koşul değildir. Önemli olan, acentenin tekel hakkını haiz olup olmaması değil, müşteriyi kendisinin bulup bulmadığıdır.

E. Broker ve Prodüktörlerin Temsil Yetkisi

SMK 37/ I' de yer alan broker tanımında *"Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek..."* ifadesi yer almakta ise de hükmün devamında brokerlerin sigorta sözleşmesi kurulması amacıyla sigortalı ile sigortacıyı bir araya getirdiği ifade edilmiştir. Bu durumda sigorta brokerlerinin ne sigortacıyı ne de sigorta ettireni temsil etme yetkisinin bulunduğunu söylemek doğru olmaz. Kaldı ki; sigorta brokerinin hukukî niteliği tellâllıktır ve tellâlların taciri temsil etme yetkisi yoktur[293]. Sonuç olarak sigorta brokerlerinin temsil yetkisi olmadığı sonucuna varılmaktadır[294].

---

[292] **MOROĞLU,** s. 58.

[293] **ŞENER, Oruç Hami/ UZUNALLI EROĞLU, Sevilay:** Ticari İşletme Hukuku Uygulamaları, Ank. 2005, s. 81.

[294] **EROĞLU, Sevilay:** Hastalık Sigortası Sözleşmesi Kurulmasında İhbar Külfeti, Ank. 2005, s. 205. Her ne kadar **KUBİLAY** tarafından brokerlerin, sigortalıyı temsil yetkisi bulunan bağımsız tacir yardımcıları olduğu ifade edilse de bu tanım isabetli değildir. Brokerler her ne kadar sigortalının yanında hareket etse ve sigortalının menfaatlerini korumaya yardımcı olsa da bu, sigortalıyı temsil etme yetkisi olduğunu göstermez. Örneğin sigorta brokeri, sigortalı adına sigorta şirketine karşı ihtar, ihbar ve protesto çekemez; aynı şekilde sigortalıyı temsilen sigorta şirketine karşı dava ikame edemez. Bu örneklerin çoğaltılması mümkündür. Brokerler sadece sigortalının sigorta sözleşmesi akdedeceği sigorta şirketinin seçiminde sigortalıya yardımcı olur, hangi sigortacının sunduğu teklifin sigortalının menfaatlerine daha uygun olduğunun belirlenmesi ve riziko gerçekleştiğinde sigorta tazminatının sigortalıya ödenmesi gibi konularda sigortalıya yardımcı olur. Bkz. **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s 257. Aynı şekilde **ÇEKER** de brokerin tanımını yaparken *"...sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek..."* ifadesine yer vermiştir (**ÇEKER,** s. 27).

Prodüktörler, sigorta şirketi adına prim tahsil edemez, sigorta tazminatı ve tazminata ilişkin avans ödeyemezler[295]. Prodüktörleri de tıpkı brokerler gibi ne sigortalıyı ne de sigortacıyı temsil edebilirler. Yani; prodüktörlerin de temsil yetkisi yoktur[296].

Kural olarak broker ve prodüktörlerin sigortacıyı temsil etme yetkisi bulunmamakla birlikte, sigortacının broker ve prodüktörü özel yetki vererek yetkilendirmesi mümkündür[297]. Eğer sigortacı tarafından özel yetki verilmiş ise artık broker ve prodüktörün yetkilendirildiği konuda sigortacıyı temsil etme yetkisinin var olduğunun kabulü gerekmektedir.

III. Yetkisiz Temsil

A. Borçlar Hukukunda Yetkisiz Temsil

Borçlar Kanunu'nda yetkisiz temsile[298] ilişkin düzenleme BK 38 vd.de yer almakta olup BK 38 hükmü şu şekildedir:

" Bir kimse salâhiyeti olmadığı halde diğer bir şahıs namına bir akit yaptığı takdirde, bu şahıs bu akde icazet vermedikçe alacaklı veya borçlu olmaz. Diğer tarafın, temsil edilenin münasip bir müddet içinde o akde icazet verip vermeyeceğini beyan etmesini talebe hakkı vardır. Bu müddet zarfında icazet verilmediği halde, o kimse mülzem olmaz."

BK 38 genel olarak temsil ilişkisi içerisinde ortaya çıkabilecek yetkisiz temsil hallerinin sonuçlarını ve bu şekilde akdedilen sözleşmelerden dolayı kimlerin sorumlu olacağını düzenlemiştir.

---

[295] **TEKİL,** s. 221.
[296] **BOZER,** s. 43; **KUBİLAY,** Sigorta Hukuku, s. 251; **EROĞLU,** s.205. **ÖZTAN** bu hususu şu şekilde ifade etmiştir: *"...Sigortacıdan başka, kendisinin temsilcisi veya vekili de feshi ihbar edebilir. Sigortacı adına akit yapma yetkisi olan acenta da feshi ihbarda bulunabilir. Buna karşılık, sigorta prodüktörünün böyle bir yetkisi yoktur."* (**ÖZTAN, Fırat:** Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi", Ank. 1971, s. 121.
[297] **EROĞLU,** s. 207.
[298] Yetkisiz temsil hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ESENER,** "Yetkisiz Temsil".

Öncelikle yetkisiz temsil terimi ile ifade edilen durumların üzerinde duralım. Yetkisiz temsil farklı şekillerde karşımıza çıkabilir[299]. Bunlardan ilki, yetkisiz temsilciye temsil olunan tarafından hiçbir zaman yetki verilmemiş olması durumudur[300]. İkinci olarak, verilmiş olan temsil yetkisi temsil olunan tarafından geri alınmış olmasına rağmen temsilci tarafından hâlâ temsil olunan ad ve hesabına işlem yapılmış ve yetkisiz temsil ortaya çıkmış olabilir. Bir üçüncü ihtimâl ise yetkinin aşılması durumudur[301]. Temsilciye temsil yetkisi veren temsil olunan bu yetkiyi çeşitli yönlerden sınırlandırabilir. Eğer temsilci kendisine verilen yetkinin sınırlarını aşarak bir sözleşme akdederse yine yetkisiz temsil durumu ortaya çıkacaktır. İşte bu ihtimâllerden biri ile yetkisiz temsil durumunun ortaya çıkması halinde kural olarak temsil olunanın, yetkisiz temsilci tarafından akdedilmiş olan bu sözleşme ile hiçbir bağlılığı yoktur. Yani; yetkisiz temsilci tarafından temsil olunan ad ve hesabına akdedilen sözleşme dolayısıyla temsil olunan hiçbir borç altına girmeyecektir. Ancak kanun koyucu bu noktada temsil olunana bir hak tanımıştır. Temsil olunan eğer isterse, yetkisiz temsilci tarafından yapılan bu sözleşmeye makul bir süre içerisinde icazet[302] vererek kendisini sözleşme ile bağlı kılabilir[303]; sözleşme dolayısıyla kendisini sorumluluk altına sokup sözleşmeden doğan hakları kazanabilir[304]. Ancak

---

[299] **EREN,** s. 422; **TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP,** s. 264.

[300] Buna örnek olarak; *Euclid Plaza Associates, L.L.C. v. African American Law Firm, L.L.C. 55 S.W.3d 446 (Mo. Cr. App. 2001* kararı verilebilir. Bu kararda mahkemece, taraflar arasında temsil ilişkisinin açık veya zımnî olarak verildiğine dair bir delil bulunmadığı gibi; temsil olunan tarafından üçüncü kişilere yönelik görünüşte temsil ilişkisi yaratacak bir davranışta bulunulduğuna dair de herhangi bir delil bulunmadığı belirtilerek taraflar arasında temsil ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. (**MALLOR/ BARNES/ BOWERS/ LANGVARDT,** s. 786).

[301] Alman hukukunda genel olarak hakim olan fikir, üçüncü kişinin korunmasıdır. Buna göre, üçüncü kişi, temsilcinin yetkisini aştığını biliyor olsa bile, iç ilişkideki bu yetki kısıtlaması üşçüncü kişiyi etkilemeyecek, üçüncü kişiye karşı temsil olunan sorumlu olmaya devam edecektir. İtalya Medeni Kanunu'nun 1390. maddesine göre ise, temsilcinin temsil yetkisinin geri alınması ve değiştirilmesi halinde bunun üçüncü kişiye ihbar edilmesi gerekir. Bu şekilde bir ihbar yapılmaması halinde, üçüncü kişinin sözlşeme yapılırken yetki daraltılmasını bildiğinin ispat edilememesi halinde, bu yetkisizlik hali üçüncü kişiye karşı ileri sürülemez. (**KOSTROMOV,** s. 22 vd.**).**

[302] *"İcazet (onay) muvafakatın (onamın) bir alt türüdür. Muvafakat (onam) üst kavramdır. Bir kimse tarafından yapılan hukukî işlemin etkili olması, hüküm ve sonuçlarını doğurması, bir başka kimsenin irade beyanına bağlı ise, bu irade beyanına "muvafakat= onam=Zustimmung" denir. Muvafakat verilinceye kadar, söz konusu hukukî işlem, etkisiz, yani hükümsüzdür. Muvafakat (onam), zaman yönünden ikiye ayrılır. Zaman itibariyle önceden verilen muvafakati "izin=Einwilligung"; sonradan verilen ise "Genehmigung= icazet" adını alır. Mümessile önceden verilen muvafakata (ön izne), temsil yetkisi verilmesini, sonradan verilen muvafakata da icazet (onay), örnek gösterilebilir."* (**EREN,** s. 423).

[303] **KOSTROMOV,** s. 35 vd.

[304] **BRADGATE,** s. 52; **KUBASEK/ BRENNAN/ BROWNE,** s. 403.

temsil olunan tarafından verilecek olan bu icazetin makul bir süre içerisinde olması gerektiği kanun koyucu tarafından ifade edilmiştir. Bu *"makul süre"* kavramı ile ne ifade edilmek istendiği açık değildir. Bu nedenle işin mahiyeti ve dürüstlük kuralı gereğince makul sürenin ne kadar olduğu belirlenecektir. Hükmün net bir belirleme yapmaması dolayısıyla sözleşmeye taraf olan üçüncü kişiye bir hak tanınmıştır. Buna göre sözleşmeye taraf olan üçüncü kişi, temsil olunana süre vererek bu süre içerisinde akde icazet verip vermeyeceğini bildirmesini isteyebilir[305]. Eğer temsil olunan, üçüncü kişi tarafından kendisine verilen süre içerisinde ya da üçüncü kişi tarafından kendisine böyle bir süre verilmediyse dürüstlük kuralı ve işin niteliği gereği makul olan süre içerisinde akde icazet verdiğini bildirmezse artık bu sözleşmeden dolayı kendisine hiçbir sorumluluk yüklenemeyecektir.

Temsil olunan tarafından sözleşmeye kısmen icazet verilip kısmen icazet verilmemesi mümkün değildir. Yani; temsil olunan sözleşmeden doğacak olan hakları kabul edip, sözleşmenin yükleyeceği borçları reddedemez. Bu nedenle, temsil olunan tarafından sözleşmeden doğan menfaatlerin kabul edilmesi sözleşmeye icazet verildiğini gösterir[306].

Temsil olunanın akde icazet verip vermediğini bildirmesine kadar sözleşme askıda hükümsüz olacaktır[307]; üçüncü kişi ise sözleşme ile bağlıdır[308]. İcazet verilmesi halinde bu icazet geriye doğru etkili olacak ve sanki baştan beri geçerli bir temsil ilişkisine dayanarak sözleşme akdedilmiş, müvekkil baştan beri bu sözleşme ile bağlıymış gibi sonuç doğuracaktır[309],[310].

---

[305] Amerika ve İngiliz Hukukunda icazet için aranan bir diğer koşul da icazet veren temsil olunanın, yetkisiz temsilci tarafından yapılan işlemin tüm unsurları hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Bu nedenle, öncelikle makul süre içerisinde işleme icazet veren temsil olunan, işlemin esaslı unsurları hakkında daha sonra bilgi sahibi olursa verdiği icazete rağmen sözleşme ile bağlılıktan kurtulabilir. Ancak eğer temsil olunan, yetkisiz temsilci tarafından yapılan sözleşmenin unsurlarını öğrenmek için hiçbir çaba sarf etmemiş ve bu şekilde işleme icazet vermişse daha sonra işlemin şartlarını yeni öğrendiğini ileri sürerek sözleşme ile bağlı olmaktan kurtulamaz. (**FISK/ MIETUS/ SNAPP,** s. 456; **ABBOTT/ PENDLEBURY/ WARDMAN,** s. 243; **CORLEY/ SHEDD,** s. 394; **BROWNE,** s. 297; **KUBASEK/ BRENNAN/ BROWNE,** s. 403; **SCALETTA/ CAMERON,** s. 721; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 335).

[306] **CORLEY/ SHEDD,** s. 396; **ADAMS,** s. 220; **SCALETTA/ CAMERON,** S. 720.

[307] **EREN,** s.422; **ESENER,** "Yetkisiz Temsil", s.121.

[308] **EREN,** s.425; **ESENER,** "Yetkisiz Temsil", s.122; **TUNÇOMAĞ,** s. 277.

[309] **EREN,** s.423; **KOSTROMOV,** s. 38; **CORLEY/ SHEDD,** s. 394; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 336.

İcazetin ne şekilde verileceği hususunda kanun koyucu bir şekil şartı getirmemiş olduğundan icazetin verilişi hususunda bir şekil serbestisi vardır[311]. İcazet, tek taraflı, varması gereken bir irade beyanı ile verilir[312]. Yani; yetkisiz temsilcinin veya üçüncü kişinin hukuk alanına ulaştığı anda hüküm ve sonuçlarını doğurur. Niteliği itibariyle kurucu (inşaî) yenilik doğuran[313] bir haktır.

Müvekkil tarafından yetkisiz temsilcinin akdettiği sözleşmeye icazet verilmemesi halinde üçüncü kişinin karşılaştığı zararların ne şekilde karşılanacağı hususu BK 39 'da düzenlenmiştir. Buna göre;

" Eğer icazetten sarahaten veya zımnen imtina olunursa, akdin sahih olmamasından tahaddüs eden zararın tazmini zımnında, mümessil sıfatını takınan kimse aleyhine dâva ikame olunur. Fakat bu kimse diğer tarafın salâhiyeti bulunmadığına vâkıf olduğu veya vâkıf olması lâzım geldiğini ispat ettiği takdirde, dâvaya mahal yoktur.

Mümessilin taksiri vukuunda hakkaniyet iktiza ettiği halde hâkim, onu daha fazla zarar ve ziyan itasına mahkûm eder.

Haksız mal iktisabı esasına binaen dava ikamesi hakkı, bu hallerin kâffesinde bakidir."

Kanun koyucu yetkisiz temsil ile akdedilmiş olan bir sözleşmeye taraf olan üçüncü kişileri, temsil olunanın sözleşmeye icazet vermemesi ihtimaline karşı

---

[310] Bu nedenle, hem yetkisiz temsilci tarafından icazete konu olan sözleşmenin yapıldığı anda hem de temsil olunan tarafından bu sözleşmeye icazet verildiği anda temsil olunanın tam ehliyetli olması gerekir. **(CORLEY/ SHEDD,** s. 394; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 335).

[311] İcazet açık veya zımnî olarak verilebilir. (**BRADGATE,** s. 53; **CORLEY/ SHEDD,** s. 394; **BROWNE** s. 297; **LUSK/ HEWITT/ DONNELL/ BARNES,** s. 335).

[312] **EREN,** s.424; **ESENER,** "Yetkisiz Temsil", s. 126.

[313] *" Bir hukuki yetkiye dayanarak, bir kimsenin varması (ulaşması) gerekli tek taraflı irade beyanıyla yeni bir hukuki durum yaratmasına imkan veren haklara, yenilik doğuran haklar denir. Başka bir deyişle, yenilik doğuran haklar, tek taraflı bir irade beyanıyla bir başkasının hukuki durumunu, onun katılmasına gerek olmadan, değiştiren yetkilerdir."* (**EREN,** s. 58). Yenilik doğuran haklar; içeriklerine göre, kurucu yenilik doğuran haklar, bozucu yenilik doğuran haklar ve değiştirici yenilik doğuran haklar olarak üçe ayrılmaktadır. Yenilik doğuran haklara ilişkin detaylı bilgi için bkz. **EREN,** s. 58 vd.

korumak amacıyla üçüncü kişinin uğradığı zararları tazmin için yetkisiz temsilciye dava açabileceğini düzenlemiştir. Buradaki zararlar menfi zararlardır[314]. Ancak BK 39 /II, yetkisiz temsilcinin kusurlu olması ve hakkaniyetin gerektirmesi hallerinde daha fazla tazminat ödenmesine karar verilebileceğini düzenlemiştir. Bu zararların üst sınırını müspet zararlar[315] oluşturur[316]. Ancak sözleşmeye taraf olan üçüncü kişi, eğer yetkisiz temsilcinin yetkisiz olduğunu biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa yani iyiniyetli değilse yetkisiz temsilciden zararlarının tazminini sağlaması mümkün değildir. İspat yükü yetkisiz temsilciye aittir.

B. Acentelik İlişkisinde Yetkisiz Temsil

1. Genel Olarak

Acentelik ilişkisinde yetkisizlik hususu *"Salâhiyetsizlik"* başlığı altında TTK 122 'de düzenleniştir. Bahsi geçen hüküm şu şekildedir:

" Acente, salâhiyeti olmaksızın veya salâhiyeti sınırlarını aşarak müvekkili namına bir mukavele yaparsa müvekkili mukaveleyi haber alır almaz üçüncü şahsa, akde icazet vermediğini derhal bildirmediği takdirde, icazet vermiş sayılır. İcazet verilmediği halde acente akitten bizzat mesul olur."

TTK 122, acentenin sözleşme yapma yetkisi olmadığı halde müvekkili ad ve hesabına sözleşme yapması veya sözleşme yapma yetkisi olmasına rağmen bu yetkisi sınırlandırılmış olan acentenin yetki sınırlarını aşar nitelikte sözleşme yapması hallerini düzenlemiştir. Bu şekilde yetkili olmamasına rağmen müvekkili ad ve hesabına sözleşme yapan acentenin, yapmış olduğu bu sözleşmeden dolayı bizzat mı sorumlu olacağı, yoksa müvekkilin mi sorumlu olacağı hususu TTK 122 ile çözüme

---

[314] Sözleşmenin kurulmamasından veya geçerli olmamasından doğan zararlara menfî zarar denir. (**TEKİNAY/ AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP,** s. 1141; **EREN,** s. 497).
[315] Sözleşmenin ifa edilmemesinden doğan zararlara müspet zarar denir. (**EREN,** s. 407).
[316] **EREN,** s.427; **REİSOĞLU,** Borçlar Hukuku, s. 135. Alman hukukunda yetkisiz temsil halinde üçüncü kişiye seçimlik hak tanınmıştır. Buna göre; üçüncü kişi, şahsen ifa ya da zararların tazminini talep edebilir. Ancak eğer temsilci, yetkisiz olduğunu bilmeden işlem yapmışsa, bu durumda üçüncü kişi sadece müspet zararlarını talep edebilecek, menfi zararlarını ise talep edemeyecektir. (**KOSTROMOV,** s. 38**).**

kavuşturulmuştur. Buna göre, yetkisiz acente tarafından müvekkili ad ve hesabına yapılan sözleşme dolayısıyla müvekkil, icazet vermediğini bildirmedikçe sorumlu olacaktır. Görüldüğü gibi, TTK'da yapılan bu düzenleme ile BK'da yer alan yetkisiz temsile ilişkin icazet kuralı ters çevrilmiştir. BK'da yetkisiz temsilcinin yaptığı sözleşme dolayısıyla müvekkilin bağlı olması için icazet aranırken, TTK'da müvekkilin bu sözleşme ile bağlı olmaması için icazet vermediğini bildirmesi gerekmektedir[317]. Yani BK'da müvekkilin icazet verdiğini bildirmemesi bir külfet[318] niteliğinde iken, TTK'da icazet vermediğini bildirmesi bir külfettir. TTK 122 'de müvekkilin, yetkisiz acente tarafından yapılan sözleşmeden dolayı sorumlu olmamak için bu sözleşmenin yapıldığını haber alır almaz derhal icazet vermediğini bildirmesi gerektiği düzenlenmiştir. TTK'daki bu hüküm de BK'daki gibi muallâk bir ifadeye yer vermiştir. *"Derhal"* kavramı ile ne ifade edilmek istendiği dürüstlük kuralı çerçevesinde çözüme kavuşturulacak ve buna göre makul bir süre belirlenecektir. Eğer bu süre içerisinde müvekkil, yetkisiz temsilci tarafından akdedilen sözleşmeye icazet vermediğini bildirmezse bu sözleşme ile sorumlu olacaktır.

Müvekkil tarafından yetkisiz acentenin akdettiği sözleşmeye icazet verilip verilmediği bildirilene kadar tek taraflı bağlamazlık söz konusudur. Müvekkil

---

[317] **KAYIHAN,** s. 187. Yargıtay'ın konuya ilişkin bir karı şu şekildedir: *" …Bir acentenin müvekkili namına sözleşme yapabilmesi hususi ve yazılı bir muvafakatin verilmesini gerektirir (TTK 121/1) ise de TTK'nın 122. maddesi ile bu kurala bir istisna getirilmiştir….Olayda, davacı önceki yıllarda otomobilinin kasko sigortasını yaptırdığı sigorta şirketinin Balıkesir acentesine başvurarak 01.07.1975 tarihinde primini ödemek suretiyle sigorta sözleşmesinin kurulmasını istemiş, acente de primi tahsil etmek suretiyle akdi yapmış olmasına rağmen davalı şirket bu durumu bildiği halde rizikonun gerçekleştiği 20.08.1975 tarihine kadar davacıya akde icazet vermediğini bildirmemiştir. Bu itibarla sigorta sözleşmesinin yapılmadığından bahisle davanın reddine dair verilen karar usul ve yasaya aykırı olduğundan bozulmalıdır.* (Yarg. HGK. 17.12.1980 T., 1979/ 11 E., 1980/ 2770 K.).

[318] *" Külfet, hukuk düzeninin bir kişiye diğer bir kişi karşısında yüklemiş olduğu davranış olup, yükümlü kişi bu davranışı yerine getirmediği takdirde ya iktisap etmesi mümkün olan bir hakkı kazanamaz ya da böyle bir hakkı kaybeder. Külfet de aynen borç (edim yükümlülüğü) gibi, bir davranışı konu edinir. Ancak, borçda borçlu borçlanmış olduğu davranışı yerine getirmediği takdirde alacaklı borçluya karşı ifa veya tazminat davası açıp, onu zorlayabildiği halde külfetde hukuk düzeni diğer kişiye, külfet yükümlüsüne karşı külfeti oluşturan davranışı yerine getirmeye ilişkin bir talep ve dava hakkı tanımamıştır. Külfeti oluşturan davranışı yerine getirme diğer kişinin değil, külfet yükümlüsünün yararına sonuçlar doğurur. Külfet yükümlüsü söz konusu davranışı yerine getirdiği takdirde kendi lehine doğacak bir hakkın kaybını önler…"* (**EREN,** s. 234, dn. 91). BK'ya göre yetkisiz temsilci tarafından akdedilen sözleşme ile bağlı olmak isteyen temsil olunanın yetkisiz temsilcinin akdettiği sözleşmeye icazet verdiğini bildirmesi külfet niteliğindedir. Çünkü temsil olunan tarafından icazet verildiği bildirilmez ise temsil olunan bu sözleşme dolayısıyla kazanabileceği hakları kazanamayacaktır. Aynı şekilde, yetkisiz acente tarafından akdedilen sözleşmeye icazet vermediğini bildirmek de müvekkil için bir külfet niteliğindedir. Çünkü bu bildirimi yapmayan müvekkil, yetkisiz

sözleşme ile bağlı değilken, sözleşmeye taraf olan üçüncü kişi sözleşme ile bağlı olacaktır.

Müvekkil tarafından sözleşmeye icazet verilmediği hususunda yapılacak olan bildirim için belirli bir şekil şartı var mıdır? Bu konuya ilişkin olarak doktrinde iki farklı görüş vardır. İlk görüşü savunan yazarlara göre[319], müvekkil tarafından sözleşmeye icazet verilmediğinin bildirilmesi niteliği gereği sözleşmeden dönme beyanıdır. Bu nedenle TTK 20 'de düzenlenmiş olan şekil şartına uyulması gerekir. TTK 20 / III, tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmek, sözleşmeyi feshetmek veya sözleşmeden dönmek (rücu etmek) amacıyla yapılacak olan ihbar ve ihtarların geçerli olması için noter kanalıyla, telgrafla veya iadeli taahhütlü mektupla yapılması gerektiğini düzenlemiştir. Yukarıda açıklanan ilk görüşü savunan yazarlara göre, müvekkilin icazet vermediğini bildirmesi sözleşmeden dönme niteliğinde olup TTK 20 /III'deki şekil şartlarına uyulması gerekir. Bu şekil şartları sıhhat şartı olarak düzenlenmiş olduğundan bu şekilde yapılmayan bildirimler geçerli olmayacaktır. Doktrinde bu konuda savunulan ikinci görüş ise[320], müvekkil tarafından yetkisiz acentenin akdetmiş olduğu sözleşmeye icazet verilmediğinin bildirilmesi herhangi bir şekle bağlı değildir. Bu görüşü savunan yazarlara göre, müvekkilin icazet vermediği yönündeki beyanının sözleşmeden dönme olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Çünkü sözleşmeden dönmeden bahsedilebilmesi için ortada geçerli bir sözleşme bulunmalıdır. Ancak müvekkil tarafından icazet verilmediği bildirilene kadar sözleşme için tek taraflı bağlamazlık söz konusudur. Bu nedenle, müvekkil tarafından icazet vermeme konusunda yapılan beyanın sözleşmeden dönme niteliğinde olduğu düşünülemez ve TTK 20/ III 'deki şekil şartlarının müvekkilin bu beyanı için sıhhat şartı olduğu kabul edilemez. Kanaatimce, ikinci görüş daha isabetlidir. Çünkü müvekkil tarafından icazet verilmediği bildirilene kadar sözleşme askıdadır ve tek taraflı bağlamazlık söz konusudur. Yani tam anlamıyla geçerli bir sözleşmeden söz edilebilmesi için, müvekkilin makul süre içerisinde icazet

---

acente tarafından yapılan ve kendisinin aleyhine olan sözleşme ile bağlı olacaktır; yani bu bildirimde bulunmaması müvekkilin aleyhine sonuçlar doğuracaktır.

[319] **DOMANİÇ,** TTK Şerhi, s. 321; **DOMANİÇ,** Ticaret Hukuku, s. 217; **ARKAN;** s.206; **BERZEK,** s.159.

[320] **KAYIHAN,** s. 190; **TOPÇUOĞLU,** s. 34.

vermediğini bildirmemiş olması gerekmektedir. Dönme[321] ise, niteliği itibariyle bozucu yenilik doğuran bir hak olup geçerli olarak kurulmuş bulunan bir sözleşmenin geçmişe etkili olarak ortadan kaldırılması sonucunu doğurur. Bu nedenle, kanaatimce müvekkil tarafından icazet verilmediğinin bildirilmesi dönme beyanı niteliğinde olmayıp herhangi bir şekil şartına bağlı değildir.

TTK 122'de yer alan bu düzenleme bir yönden daha BK 38 'deki hükümden ayrılmaktadır. Bu da; müvekkilin sorumlu olmadığı sözleşmeden dolayı yetkisiz temsilcinin sorumluluk halidir. Yukarıda açıklandığı üzere BK 38 'e göre, müvekkil tarafından icazet verilmeyen sözleşme ile yetkisiz temsilci bağlı olmamakta, sadece sözleşmeye taraf olan üçüncü kişi tarafından uğradığı zararların tazmini amacıyla yetkisiz temsilci aleyhine dava açılabilmektedir; meğer ki sözleşmeye taraf olan üçüncü kişi, temsilcinin yetkisiz olduğunu bilsin veya bilmesi gereksin. TTK 122 'ye göre ise; müvekkil tarafından derhal icazet verilmediği bildirilen sözleşmeden dolayı yetkisiz acente bizzat sorumlu olmaktadır. Yani; akdedilen sözleşmede belirlenen edimi, müvekkil sorumlu olmadığı için acente bizzat ifa ile mükelleftir. TTK 122 sözleşmeye taraf olan üçüncü kişinin iyiniyetli olup olmamasına; yani acentenin yetkisizliğini bilip bilmemesine göre bir ayrım yapmamıştır. Kanaatimce de böyle bir ayrıma gerek yoktur. Çünkü acentenin sözleşme akdetme yetkisi tescil ve ilan gerektiren bir husus olduğundan sicilin olumlu etkisi dolayısıyla üçüncü kişilerin iyiniyet iddiasında bulunması mümkün değildir. Bu nedenle de kanaatimce, doktrinde de savunulduğu gibi[322], üçüncü kişi ile yetkisiz olmasına rağmen sözleşme akdeden acente, müvekkil tarafından bu sözleşmeye icazet verilmediğinin bildirilmesi ile sözleşmeden bizzat sorumlu olacak ve üçüncü kişice kendisinin yetkisizliğinin bilindiğini iddia edip bu iddiasını ispatlayarak sorumluluktan kurtulamayacaktır. Kaldı ki acentenin yetkisiz olduğunu bilen veya bilmesi gereken

---

[321] Sözleşmeden dönme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **SEROZAN, Rona:** Sözleşmeden Dönme, İst. 1975.

[322] *"...Acente, icazet verilmediği takdirde sözleşmeye taraf olarak kabul edileceğinin fakında olduğuna göre, üçüncü kişilerin durumu bildiğini veya bilmesi gerektiğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamamalıdır. Bu sonucun, durumu bilen veya bilmesi gereken üçüncü kişileri koruduğu, dolaysıyla dürüstlük kuralına ters düşeceği söylenebilir. Fakat acentenin, temsilciden farklı olduğu, ayrıca tacir sıfatını taşımasının sonucu olarak "basiretli hareket etme yükümlülüğü"ne (TTK m. 20/2) tabi olduğu ve bu yüzden doğrudan sözleşmenin tarafı kabul edildiği hususları dikkate alındığında, bu sonucun makul olduğu söylenebilir. Aksinin kabulü,TTK m.122'nin özel bir düzenleme olmasından başka, basiretli hareket yükümlülüğüne de ters düşecektir."* (**TOPÇUOĞLU,** s. 35).

üçüncü kişinin buna rağmen acente ile müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdetmesi halinde, müvekkil icazet vermediğini derhal bildirme külfetini yerine getiremez ise acente bu sözleşme ile bağlı olacaktır. Yani; üçüncü kişinin, acentenin yetkisizliğini bildiğini veya bilmesi gerektiğini iddia edip bunu ispat ederek sözleşme ile bağlı olmaktan kurtulma imkânı yoktur. Kanun koyucu tarafından müvekkilin bu kadar ağır bir sonuç ile karşı karşıya bırakılmasına rağmen, yetkisi olmaksızın işlem yapan acenteye bir kurtuluş imkânı tanınması hakkaniyet ile bağdaşmayacaktır.

TTK ile BK arasındaki bu farklılık ne kadar isabetlidir? Doktrinde[323] eleştirilere konu olan bu farklılık kanımca da isabetli değildir. Acenteye sözleşme yapma konusunda yetki verilip verilmemesi veya yetkinin sınırlarının belirlenmesi müvekkilin insiyatifinde olan hususlardır. Müvekkilin bu insiyatifini kullanarak acenteye sözleşme yapma konusunda yetki vermemiş veya yetki vermiş ancak bunu birtakım sınırlandırmalara tabi tutmuş olmasına karşılık, acentenin yetkili olmamasına rağmen müvekkili ad ve hesabına sözleşme akdetmesi halinde müvekkili *"icazet vermediğini derhal bildirme"* külfeti altında bırakmak kanaatimce adil bir yaklaşım değildir. Bu yaklaşımın gerekçesi olarak sözleşmeye taraf olan üçüncü kişilerin korunması düşüncesi de gösterilemez. Çünkü acentelere verilen sözleşme yapma yetkisi ve bu yetkinin kapsamının tescil ve ilânı zorunludur. Buradaki tescil ve ilân zorunluluğunun amacının aleniyeti ve bu sayede dış temsil ilişkisinin kurulmasını sağlamak olduğunu yukarıda açıklamıştık. Kanun koyucu tarafından yapılan tescil ve ilân sonucunda sözleşme yapma yetkisi olan acentelerin hangileri olduğu, bu yetkiye sahip olan acentelerin yetkilerinin kapsamı herkes tarafından bilinebilir. Buna karşılık; sözleşme yapma yetkisine sahip olduğu yönünde bir ilân

---

[323] **ARSLANLI,** s 183; **TEOMAN,** s. 291. *"...İcazet verilmediği takdirde, acente akitten bizzat sorumlu olur(TK. .m.122). 3. kişileri korumak için konulmuş olan bu hükümde bazı çelişmeler vardır. Gerçekten, acentenin akit yapma yetkisi tescil ve ilân olduğuna göre (TK. m. 121, f.2) 3. kişi bu yetkinin bulunup bulunmadığını ve sınırlandığı takdirde sınırını, ticaret sicilinin olumlu fonksiyonu bakımından nerede olursa olsun bilmek durumundadır (TK. m. 38, 39, f.1). Böyle olunca acentenin müvekkiline "icazet vermediğini derhal bildirme" mükellefiyetinin yüklenmesi, yetkinin ticaret siciline tescil ve ilânı hükmü ile çelişmeye düşmektedir. Kanun koyucu, 3. kişileri koruma çabası içinde, sicilin fonksiyonu bakımından kabul etmiş olduğu esasları unutmuş gözükmektedir. Kaldı ki; büyük işlerde acentenin şahsen sorumlu tutulmasının akdin diğer tarafının menfaatlerini ne dereceye kadar koruyabileceği de tartışılabilir."*(**POROY,** s.169; **POROY/ YASAMAN,** s. 197); **İMREGÜN,** s. 130; **ARKAN,** s. 205; **TOPÇUOĞLU,** s. 35. **POROY** tarafından her ne kadar *"mükellefiyet"* terimine yer verilmiş ise de müvekkilin icazet vermediğini derhal bildirme gerekliliğinin bir mükellefiyet olarak tanımlanması kanaatimce mümkün değildir. Daha önce de açıklanmış olduğu gibi, burada mükellefiyetin değil, bir külfetin varlığı söz konusudur. Bkz. dn. 338.

yapılmamış veya hangi kapsamda sözleşme yapabileceği hususu ilân edilmiş veya verilmiş olan yetkinin geri alındığı ilân edilmiş olan bir acente ile sözleşme yapan; sicilin olumlu etkisi dolayısıyla iyiniyetli olduğunun kabulü mümkün olmayan bir üçüncü kişinin taraf olduğu sözleşmede müvekkilin böylesi bir külfet altında bırakılması ne acentelerin sözleşme yapma yetkisi ile ilgili olarak getirilen düzenlemelere ne de dürüstlük kuralına uygun düşmektedir[324].

TTK Tasarısı'nda[325] bu konuya ilişkin olumlu bir değişiklik getirilerek yetkisiz acentenin yaptığı sözleşmeler bakımından BK ile paralel bir düzenleme yapılmıştır. TTK Tasarısı'nın konuya ilişkin 108 inci maddesi şu şekildedir:

" (1) Acente, yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak, müvekkil adına bir sözleşme yaparsa müvekkil bunu haber alır almaz onam verebilir; vermediği takdirde acente sözleşmeden kendisi sorumlu olur."

TTK Tasarı ile getirilen bu değişiklik son derece isabetli olup müvekkili, yetkisiz acentenin kendisi ad ve hesabına yapmış olduğu sözleşmeler ile bağlı olup sorumluluk altına girmekten kurtarmaktadır. Buna göre, yetkisiz acente tarafından akdedilen sözleşmeyi haber alan müvekkil bu sözleşme ile bağlı olmak isterse akdedilen bu sözleşmeye onay vererek kendisini sözleşme ile bağlayabilecektir. Eğer

---

[324] **KAYIHAN,** TTK 122'nin uygulanabilme koşullarından birinin üçüncü kişinin iyiniyetli olması, yani, acentenin müvekkili ad ve hesabına sözleşme yapma yetkisinin olmaması olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda bu hükmün amacının iyiniyetli üçüncü kişilerin hukuki görünüşe duydukları güveni korumak olduğunu savunmuştur. Oysa ki; yukarıda yaptığımız açıklamalarda ifade edildiği gibi, tescil ve ilân zorunluluğunun bulunduğu bir hususta, sicilin üçüncü kişilerin iyiniyetini kaldırma özelliğine sahip olması karşısında üçüncü kişilerin iyiniyetli iddiasında bulunmaları mümkün olamaz. (**KAYIHAN,** s. 188). Aynı yönde **TEKİNALP,** s. 39.

[325] TTK Tasarısı hükmünün gerekçesi şu şekildedir: *" 6762 sayılı Kanunun 122nci maddesinin yerini alan bu hükümde önemli ve sisteme ilişkin bir değişiklik yapılmıştır. 6762 sayılı Kanundaki hüküm üçüncü kişiyi adaletsiz bir şekilde korumaktadır. Şöyle ki, acente, yetkisiz olarak veya yetki sınırlarını aşarak, üçüncü kişi ile bir sözleşme yaparsa, acentenin müvekkili sözleşme ile bağlı olmadığını üçüncü kişiye bildirmek zorundadır; aksi halde, sözleşme ile bağlı sayılır. Müvekkile, yetki vermediği veya verdiği yetki aşıldığı halde, böyle bir bildirme zorunluluğu yüklemek, üstelik bunun derhal yapılması yükümlülüğünü getirmek büyük haksızlıktır. Üçüncü kişinin bu derece ve haksız bir şekilde korunmasının sebebi de belli değildir. hüküm öğretide ve uygulayıcılar arasında haklı olarak eleştirilmiştir. Yapılan değişiklik ile Tasarıda normal ve makûl olan çözüm kabul edilmiştir. Müvekkil sözleşmeye onam verebilir; vermemişse -6762 sayılı Kanundaki hükümde olduğu gibi- acente sorumlu olur. Müvekkilin derhal bildirimde bulunmak zorunluluğu yoktur. Sessiz kalmışsa onam vermemiş demektir."*

müvekkil olumsuz bir beyan ile açıkça veya susma yoluyla zımnen sözleşmeye onay vermezse artık bu sözleşmeden dolayı acente bizzat sorumlu olacaktır.

Yukarıda acentenin müvekkilinin menfaatlerini koruma yükümlülüğü bulunduğunu açıklamış ve bu konuya genel hatları ile değinmiştik[326]. Acaba yetkisiz acente temsil yetkisi olmadığı halde müvekkilin menfaatlerine yönelik bir sözleşme akdeder ve müvekkil tarafından bu sözleşmeye icazet verilmezse bu tutum müvekkil bakımından hakkın kötüye kullanılması teşkil eder mi? Kanaatimce bu soruya verilecek yanıt olumsuz olmalıdır. Müvekkil, yetkisiz acentenin kendi ad ve hesabına akdetmiş olduğu sözleşmelere icazet verip vermemekte serbesttir ve bunu yaparken sebep göstermek zorunda da değildir. Müvekkile, yetkisiz acente tarafından kendi ad ve hesabına yapılan, kabulü halinde kendisine menfaat sağlayacak olan sözleşmelere icazet verme zorunluluğu yüklenmesi mümkün değildir. Aksi yöndeki bir düşünce, acenteyi komisyona hak kazanabilmek amacıyla yetkisiz işlemler yapmaya itecek; müvekkili ise birlikte çalışmak istemediği ve bu nedenle yetki vermediği acente ile çalışmak zorunda bırakacaktır. Bu nedenle yukarıda sorulan soruya olumlu yanıt verilmesi, sözleşme yapma serbestisi ile de bağdaşmayacak sonuçlar doğuracaktır.

Üzerinde durulması gereken bir husus daha vardır. Temsil yetkisinin geri alınması yukarıda açıklandığı üzere varması gereken bir irade beyanı ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle geri alma beyanının temsilcinin hukuk alanına ulaşması yeterli olup bunun temsilci tarafından öğrenilmesi gerekli değildir. Geri alma iradesi temsilciye ulaşmış ancak temsilci tarafından öğrenilmemiş ise, bu nedenle temsilci tarafından müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdedilmiş ise durum ne olacaktır? Bu sorunun cevabı BK 37 'de düzenlenmiştir. Hükme göre;

" Mümessil kendi salâhiyetinin hitam bulduğuna vâkıf olmadığı müddetçe, temsil edilen yahut halefleri, bu salâhiyet henüz baki imiş gibi onun muamelesi ile alacaklı veya borçlu olurlar.

[326] Bkz. §1. VI. B. 1.

Üçüncü şahısların, salâhiyetin nihayet bulduğuna vâkıf oldukları suretler müstesnadır."

BK 37 ile getirilen bu düzenleme ile müvekkilin temsil yetkisini geri alması halinde üçüncü kişiler bakımından oluşturulan dış temsil ilişkisini sona erdirmesinin önemi vurgulanmıştır. Yani bu hüküm ile korunan hem üçüncü kişilerin iyi niyeti hem de temsilcinin iyi niyetidir. Temsilci ile üçüncü kişi arasında yapılan işlem sırasında ne temsilci yetkisiz olduğunu ne de üçüncü kişi temsilcinin yetkisiz olduğunu bilmektedir. Bu durumda akdedilen sözleşme dolayısıyla müvekkil, sanki geçerli bir temsil ilişkisi varmış gibi sorumlu olacaktır. Ancak temsilci tarafından yetkisiz olduğu bilinmemesine rağmen, temsilci ile işlem yapan üçüncü kişi bunu biliyorsa artık müvekkilin bu sözleşme ile bağlı kılınması mümkün değildir. Eğer BK 37 hükmü kanun koyucu tarafından düzenlenmemiş olsaydı, temsil yetkisinin geri alındığını bilmeyen yetkisiz temsilcinin üçüncü kişi ile müvekkil ad ve hesabına bir sözleşme akdetmesi halinde müvekkilin bu işleme icazet vermesi beklenecekti ve eğer müvekkil tarafından icazet verilmezse üçüncü kişi, iyi niyetli yetkisiz temsilciden tazminat talep edebilecekti[327]. Böyle bir durum, temsilciyi kusursuz bir sorumluluk ile karşı karşıya bırakacağından BK 37 iyi niyetli yetkisiz temsilcinin korunması bakımından son derece yararlı bir hükümdür.

2. Yetkisiz Acentenin Komisyon Hakkı

Acentenin yetkisi bulunmasına rağmen müvekkili ad ve hesabına sözleşme akdetmesi, bahsi geçen sözleşmenin müvekkili bağlaması için müvekkilin sözleşmeden haberdar olur olmaz derhal yapılan sözleşmeye icazet vermediğini bildirmiş olması gerektiğini, icazet vermediğini bildirmemesi halinde sözleşmeye icazet verdiği kabul edilerek bu sözleşme ile bağlı olacağını yukarıda açıklamıştık. Yetkisiz acentenin müvekkili ad ve hesabına akdettiği sözleşme dolayısıyla komisyona hak kazanıp kazanamayacağı konusunun bu çerçevede değerlendirilmesi gerekir.

Müvekkil tarafından yetkisiz acentenin akdettiği sözleşmeye icazet verilmesi halinde, icazet geriye etkili olarak sonuç doğuracağından sözleşme baştan itibaren geçerli olarak kurulmuş sayılacaktır. Bu şekilde müvekkil bu sözleşmeye baştan itibaren taraf olacak, sözleşmeden doğan hak ve borçlar kendisine ait olacaktır. Bu nedenle, acente bu sözleşme dolayısıyla müvekkilden komisyon isteme hakkı kazanacaktır[328]. Aksi yönde bir düşünce, acentenin menfaatlerini zedeleyecektir. Acente her ne kadar yetkisiz hareket ederek bir sözleşme akdetmiş olsa da müvekkilin yapılan bu sözleşmeye icazet vermeme hakkı vardır. Bu hakkını kullanmayan müvekkil, yetkisiz acente tarafından akdedilen sözleşmeyi menfaatlerine uygun görmüş demektir. Bu durumda yetkisiz acentenin, müvekkilden komisyon talep etmesi son derece doğal ve hakkaniyete uygun olacaktır.

Ancak; eğer müvekkilin icazet vermediği yönündeki bildirimi yapması, acente tarafından engellenmişse, yani müvekkil tarafından icazet verilmemesinde acentenin kusuru varsa artık acentenin müvekkilden komisyon istemesi söz konusu olmamalıdır. Yukarıda açıklandığı üzere, böyle bir durumda müvekkilin yetkisiz acentenden tazminat talep etme hakkı vardır.

Müvekkil tarafından yetkisiz acentenin akdettiği sözleşmeye icazet verilmediğinin bildirilmiş olması halinde ise ortada müvekkili bağlayan, müvekkilin menfaat edeceği bir sözleşme bulunmadığından ve yetkisiz acente üçüncü kişi ile akdettiği bu sözleşmeden dolayı bizzat sorumlu olacağından acentenin komisyona hak kazanması mümkün olmayacaktır. Müvekkilin icazet vermediğini bildirmesi ile artık acente bu sözleşmenin bizzat tarafı durumunda olacak ve bu sözleşmeden doğan tüm haklar ve borçlar kendisine ait olacaktır.

3. Yetkisiz Acentenin Olağanüstü Masrafları Talep Hakkı

Olağanüstü masraflar, acentenin, müvekkilin özel talimatı ile yaptığı masraflardır. Ayrıca; bazı durumlarda müvekkilin özel talimatı olmasa dahi, acentenin basiretli bir tacir gibi hareket ederek müvekkilin menfaatlerini korumak

[328] **KAYIHAN,** s. 189.

için yaptığı masraflar da olağanüstü masraflardır. Bu ikinci durumda müvekkilin bir talimatı olmadığı için vekâletsiz iş görme söz konusu olacaktır[329].

Acentenin olağanüstü masrafları müvekkilden isteyebilmesi için, bu masrafları önceden bildirip müvekkilden izin alması gerekir. İzin alma imkânı yok ise, yapılan masrafların basiretli bir tacir olarak müvekkilin menfaatlerini korumak için zorunlu olduğunun ispatı gerekir. Ayrıca; somut olaya göre makul olarak nitelendirilebilen olağanüstü masrafların müvekkilden izin alınmaksızın yapılmış olması halinde de bu masrafların müvekkilden talep edilebilmesi mümkündür[330]. Ancak; acente, yapmış olduğu olağanüstü masrafların makul olduğunu ispatlamakla yükümlüdür[331]. Aksi halde; yaptığı gereksiz olağanüstü masrafları müvekkilden talep etmesi mümkün olamaz[332].

Acentenin olağanüstü masrafları talep hakkı, bu masraflara girişmesine neden olan işin başarıya ulaşmasına bağlı değildir. Yani; acente aracılık ettiği bir iş gereğince birtakım olağanüstü masraflar yapmış; ancak sonuçta başarıya ulaşılamamış ve sözleşme akdedilememiş ya da sözleşme akdedilmiş ancak ifa edilmemiş olsa bile acente olağanüstü masraflarını müvekkilden talep etme hakkını haizdir[333].

Yetkisiz acentenin yaptığı olağanüstü masrafları müvekkilden talep etme hakkı var mıdır? Bu soruya cevap verirken yetkisiz acente tarafından yapılan işleme müvekkil tarafından icazet verilip verilmemesi ve yapılan olağanüstü masrafın niteliği dikkate alınarak farklı açılardan değerlendirme yapılması uygun olur.

Yetkisiz acentenin müvekkil ad ve hesabına akdetmiş olduğu sözleşmeye icazet verilmediği müvekkil tarafından süresi içerisinde bildirilmişse acentenin bu uğurda yaptığı olağanüstü masraflarını müvekkilden talep etmesi düşünülemez.

---

[329] **KAYIHAN,** s.146; **TOPÇUOĞLU,** s.22.
[330] **KAYIHAN,** s. 145; **REVA,** s. 224.
[331] **KAYIHAN,** s. 145; **REVA,** s. 225.
[332] **ERİŞ,** s. 1320.
[333] **KARAYALÇIN,** s. 419; **KAYIHAN,** s 144; **ASLAN/ ERGÜN,** s.98; **ASLAN/ ŞENYÜZ/ ERGÜN,** s.105; **NOKAY,** s.10.

Yetkisiz acentenin müvekkil ad ve hesabına yaptığı işleme müvekkil tarafından açık veya zımni olarak icazet verilmiş olması halinde ise yapılan masraflar açısından bir değerlendirme yapılması gerekecektir. Kanaatimce, müvekkil tarafından sözleşmeye icazet verilmesi halinde, yetkisiz acente tarafından yapılan olağanüstü masraflara da icazet verildiğinin kabulü gerekir. Her ne kadar yapılan olağanüstü masrafların müvekkilden talep edilebilmesi için müvekkilden önceden izin almak veya izin alınmamış olsa dahi bu masrafların somut olaya göre makul olduğunu ispatlamak gerekiyorsa da müvekkil tarafından, yetkisiz acentenin yaptığı işleme icazet verilmesi halinde olağanüstü masraflara da icazet verildiğinin kabul edilmesi isabetli olacaktır. Aksi düşünce halinde, yetkisiz acentenin akdettiği sözleşmeye icazet vererek bu sözleşmenin kendisine sağlayacağı menfaatlerden yararlanan müvekkilin bu sözleşme uğruna yapılan olağanüstü masrafları acente üzerinde bırakması söz konusu olacaktır ki böyle bir sonuç hakkaniyet ile bağdaşmayacaktır. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken bir husus vardır. Eğer yetkisiz acente tarafından yapılan olağanüstü masrafların bir kısmı, somut olayın gerekliliğini aşan, o sözleşmenin akdedilmesi için faydası bulunmayan, gereksiz ve pahalı masraflar niteliğinde ise artık müvekkilin bu masraflar dolayısıyla da sorumlu olacağını düşünmek kanaatimce müvekkilin menfaatlerini zedeleyecek bir yaklaşım olur. Bu nedenle müvekkil, yetkisiz acentenin akdettiği sözleşmeye icazet verse bile, yetkisiz acentenin yaptığı gereksiz ve faydasız olağanüstü masrafları acenteye ödemekten imtina edebilmelidir. Burada ispat yükünün acente üzerinde bırakılması kanaatimce isabetli olur. Yetkili acente bile yaptığı olağanüstü masrafların makul olduğunu ispat yükü altında iken yetkisiz acente bakımından ispat yükünün ters çevrilmesi amaca uygun düşmez.

4. Yetkisiz Acentenin Hapis Hakkı

Yetkisiz acentenin müvekkili ad ve hesabına akdettiği sözleşmeye müvekkil tarafından icazet verilmediğinin derhal bildirilmemesi durumunda yapılan sözleşme ile müvekkil bağlı olacaktır. Bu durumda verilen icazetle, akdedilen bu sözleşme bakımından acentenin yetkisizlik hali sona erecek ve o sözleşme bakımından acente,

kanaatimce yetkili bir acente ile aynı statüde bulunacaktır. Bu nedenle icazet verilmesi üzerine icazet verilen sözleşme ile sınırlı olarak yetkili hale gelen acente, kanaatimce, bu sözleşme dolayısıyla satılan malların bedelini kabz etme veya satın alınan malları teslim alma yetkisini haiz olacaktır. Bu yetkiye sahip olması nedeniyle, akdedilen bu sözleşme dolayısıyla hak kazandığı komisyon alacağının müvekkil tarafından kendisine ödenmemesi durumunda acentenin kabz ettiği menkuller, kıymetli evraklar ve emtia senetleri üzerinde hapis hakkını kullanabilir.

Bu konuya ilişkin olarak karşımıza şöyle bir durum çıkabilir: Örneğin (A) acentesi ile (X) firması arasında 5 yıl süre ile bir acentelik sözleşmesi akdedilmiş, bu süre içinde (A) acentesi aracılık ettiği veya bizzat akdettiği tüm sözleşmeler dolayısıyla hak kazandığı komisyonları tahsil etmiştir. 5 yıllık sürenin dolması ile acentelik sözleşmesi sona ermiş ve acente (A) 'nın portföy tazminatı hakkı doğmuştur. Ancak (X) firması, (A)'nın hak ettiği portföy tazminatını kendisine ödememektedir. Bir süre sonra (A) yetkisiz olduğu halde (X) firması ad ve hesabına bir sözleşme akdeder ve (X) firması son derece kârlı olduğunu gördüğü bu sözleşmeye icazet verir. (A) acentesi satılan mallar karşılığında bedeli kabz eder. Kanaatimce böyle bir durumda (A) acentesinin hem bu sözleşme dolayısıyla hak kazandığı komisyon alacağı hem de acentelik sözleşmesinin sona ermesi ile doğmuş olan portföy tazminatı alacağı bakımından kabz ettiği bedel üzerinde hapis hakkının var olduğunun kabul edilmesi gerekir.

SONUÇ

Acenteler bağımsız tacir yardımcılarındandır. Acentelere ilişkin düzenlemelere öncelikle TTK 'da yer almaktadır. Bunun dışında sigorta acentelerine ilişkin düzenlemeler Sigorta Murakabe Kanunu' nda düzenlenirken bazı özel acente türlerine yönelik düzenlemeler içeren yönetmelik ve tebliğler bulunmaktadır. Ayrıca hüküm bulunmayan hallerde, aracı acenteler için tellâllık, akitçi acenteler için ise komisyon hükümleri uygulanır. Burada da hüküm bulunmaması halinde BK 'daki vekâlet hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Acentelikten bahsedilebilmesi için birtakım unsurların birlikte bulunması gerekir. Bunlar; bağımsızlık, acentelik sözleşmesi, daimilik, meslek edinme, sözleşme akdetme veya sözleşmelere aracılık etmektir. Tekel hakkının taraflarca sözleşme ile kaldırılması mümkün olduğundan bunun, acenteliğin bir unsuru olduğunu söylemek doğru değildir.

Acentelik sözleşmesi, iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu için acente ve müvekkilin birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri mevcuttur. Bunlar, birbirlerinin karşılığını oluşturur niteliktedir.

Acenteler müvekkillerini temsil etme yetkisini haizdir. Bu temsil yetkilerinin kapsamındaki başlıca yetkileri; yazılı olarak yetki verilmesi ve bu yetkinin tescil ve ilânı halinde sözleşme akdetme yetkisi, müvekkilin hakkını koruyucu nitelikteki beyanlarda bulunma ve bu nitelikteki beyanları kabul etme yetkisi, bedeli kabz etme ve malları teslim alma yetkisi, müvekkili mahkemede temsil etme yetkisidir.

Acentenin yetkisi bulunmamasına rağmen müvekkilini temsil etmesi halinde müvekkil, işleme makul süre içinde vereceği icazet ile bu işlem ile kendisini bağlı kılabilir. Eğer sigorta acentesi söz konusu ise, sigorta şirketinin işlem ile bağlı olmadığını makul süre içerisinde bildirmesi gerekir. Bu külfeti yerine getirmeyen sigorta şirketi, yetkisiz acente tarafından yapılan işlem ile bağlı olacaktır.

Acentenin temsil yetkisi, verilen bu yetkinin geri alınması, daraltılması veya acentelik sözleşmesinin sürenin dolması, haklı sebeple fesih, feshi ihbar suretiyle fesih, ölüm, iflâs, hacir altına alınma sebeplerinden biri ile sona ermesi halinde ortadan kalkar. Acentenin temsil yetkisinin sona ermesi ile şartları mevcut ise müşteri tazminatı, BK 96 gereğince tazminat, usulsüz fesih tazminatı, portföy tazminatı gibi sonuçlar ortaya çıkar. Aynı zamanda temsil yetkisi sona erse dahi acente bazı hallerde komisyon talep edebilmektedir.

KAYNAKÇA

ABBOTT, Keith/ PENDLEBURY, Norman/ WARDMAN, Kevin: Business Law, 7. Edition, New York 2002.

ADAMS, Alix: Law for Business Students, 3. Edition, England 2003.

ADAY, Necdet: Avukatlık Hukukunun Genel Esasları, 2. Bası, İst. 1997.

AKMUT, Özdemir: Hayat Sigortası, Teori ve Türkiye 'deki Uygulama, Ank. 1980.

ALIŞKAN, Murat/ GENÇTÜRK, Muharrem: " Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK' nun 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente İle Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu", Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp 'e Armağan, C: I, s. 19- 41.

ARDIÇ, Pınar: Ticaret Hukuku 1, 4. Bası, Ank.2006.

ARKAN, Sabih: Ticarî İşletme Hukuku, 9. Bası, Ank. 2005.

ARSEVEN, Haydar: Sigorta Hukuku, İst. 1987.

ARSLANLI, Halil: Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumî Hükümler, 3. Bası, İst. 1960.

ASLAN, Yılmaz: Tüketici Hukuku, 3. Bası, Ank. 2006.

ASLAN, Yılmaz/ ŞENYÜZ, Doğan/ ERGÜN, Mevci: İşletme Hukuku, Ank. 2005, 2. Bası.

ASLAN, Yılmaz/ ERGÜN, Mevci: Ticaret Hukuku, İst. 2005.

ATABEK, Reşat: Reasürans Hukuku, Ank. 1974.

ATAMER, Yeşim: Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, İst. 1999.

ATAY, Lütfi: " Seyahat Acentacılığı Faaliyetlerinin Hukuksal Açıdan İncelenmesi", DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y:2000, C.II, S.4, s.28- 41.

AYİTER, Kudret: "Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken Mevcut İhbar Mükellefiyeti", Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 27 Nisan- 3 Mayıs 1959, s. 217- 237.

AYLİ, ALİ: " Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Kuruluşundaki İhbar Yükümlülüğüne İlişkin Hükümlerin, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Yeniden Değerlendirilmesi". (www.akader.info/sbard/sayilar/2005Eylul/4. pdf).

BAHTİYAR, Mehmet: Ticari İşletme Hukuku, 2. Bası, İst. 2003.

BAŞBUĞOĞLU, Tarık: Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, C. I, Ank. 1998.

BAŞTUĞ, İrfan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İzm. 1973.

BAŞTUĞ, İrfan/ ERDEM, Ercüment: Ticarî İşletme Hukuku, Ank. 1993.

BERZEK, Ayşe Nur: Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, 7. Bası, İst.2004.

BİLGE, M. Emin: "İlanın Ticaret Sicilinin Sahip Olduğu Hukuki Etkiler Üzerindeki Rolü". (www. Jura.uni-sbe.de/ turkish/ e_ktphane.html).

BOZER, Ali: Sigorta Hukuku, Ank. 1981.

BRADGATE, Robert: Commercial Law, 1998.

BROWNE, Denis: Insurance Law Relating to All Risks Other Than Marine, 5. Edition, London 1961.

CAN, Mertol: Sigorta Hukuku, Ank. 2005.

CHEESEMAN, R. Henry: Contemporary Business and E- Commerce Law, Lagal, Global, Digital, and Ethical Environment, 4. Edition, New Jersey 2003.

CİHANGİROĞLU, Celal: Ticari İşletme Hukuku, İzm. 1996.

CORLEY, N. Robert/ SHEDD, J. Peter: Fundamentals of Business Law, 1. Edition, United States 1990.

COŞKUN, Gûlay: Türk ve Amerikan Hukukunda Gurup Sigortası ve Çeşitleri, Ank. 1969.
ÇAĞA, Tahir/ KENDER, Rayegân: Deniz Ticareti Hukuku I, 12. Bası, İst. 2002.
ÇAĞA, Tahir: "Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İzafen Açılan Davalarda Sadır Olan İlâmların İcrası", Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler ve Tartışmalar, Ankara, 6- 7 Ocak 1987, s. 3- 21.
ÇEKER, Mustafa: Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Hukuku, 2. Bası, Adana 2004.
DALAMANLI, Lütfü/ KAZANCI, Faruk/ KAZANCI, Muharrem: İlmî ve Kazaî İçtihatlarla Açıklamalı Türk Medenî Kanunu, C: V, Eşya Hukuku, İst. 1992.
DERYAL, Yahya: Ticaret Hukuku, 8. Bası, Trabzon 2005.
DERYAL, Yahya: Ticaret Hukuku Bilgisi, 2. Bası, Trabzon 2006. (Anılış: Ticaret Hukuku Bilgisi).
DEUTSCH, Erwin: "Avrupa Ortak Pazarında Tüketicinin Korunması- Avrupa Direktifi ve Alman Genel İşlem Şartları Hakkında Kanun, Çev: Yrd. Doç. Dr. Ayşe Havutçu, Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu 'na Armağan, İzm. 1997, s. 261- 269.
DİKİCİ, M. Fatih: Ticaret Hukuku 2, 4. Bası, Ank. 2006.
DOĞANAY, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C: I, 2. Bası, Ank. 1981.
DOMANİÇ, Hayri: Ticaret Hukukunun Umumî Esasları, İst. 1972. (Anılış: Ticaret Hukuku)
DOMANİÇ, Hayri: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C:I, İst. 1988. (Anılış: TTK Şerhi).
EDGÜ, Ekrem: Ticaret Hukuku I, Umumi Hükümler, Ank. 1964.
EREM, S. Turgut: Ticaret Hukuku Prensipleri, C: I, Ticarî İşletme, 5. Bası, İst. 1973.
EREN, Fikret: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 5. Bası, İst. 1999.
ERİŞ, Gönen: Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme ve Şirketler, 3. Bası, Ank.2004.
EROĞLU, Sevilay: Hastalık Sigortası Sözleşmesinin Kurulmasında İhbar Külfeti, Ank. 2005.
ERTAŞ, Şeref: Eşya Hukuku, 4. Bası, Ank. 2002.
ESENER, Turhan: "Yetkisiz Temsil", II nci Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 10-18 Mayıs 1961. (Anılış: Yetkisiz Temsil).
ESENER, Turhan: Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk- İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Salâhiyete Müstenit Temsil, Ank. 1961. (Anılış: Salâhiyete Müstenit Temsil).
FISK, McKee/ MIETUS, J. Norbert/ SNAPP, C. James: Applied Business Law, 10. Edition, Ohio 1972,
FRANKO, Nisim: "Acentanın Ücret Hakkı", Prof. Dr. Reha Poroy'a Armağan, İst. 1995, s. 164- 174.
GÖKNİL, M. Nedim: Deniz Ticaret Hukuku, 3. Bası, İst. 1946.
GÜVEL;Enver Alper/ GÜVEL ÖNDAŞ, Afitap : Sigortacılık, 3. Bası, Ank. 2006.
HAVUTÇU, Ayşe: Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzm. 2003.
İMREGÜN, Oğuz: Kara Ticareti Hukuku Dersleri, 12. Bası, İst.2001.
İNAL, Tamer: Ticari İşletme Hukuku, İst. 2004.
İNCEOĞLU, Mehmet: Sermaye Piyasasında Aracı kurumların Hukuki Sorumluluğu, Ank. 2004.
JAPAN ASSOCIATION OF TRAVEL AGENT: Travel Law. (www.qhi.co.jp/ pdf/ travel_agency_law. pdf).

JENTZ, A. Gaylord/ MILLER, Roger LeRoy/ CROSS, B. Frank/ CLARKSON, W. Kenneth: West' s Business Law, 4. Edition, United States of America 1990.
KALPSÜZ, Turgut: " Müvekkillerine İzafen Acentalara Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması", BATİDER, Haz. 1983, C: XII, S.1, s.1-11.
KARAHAN, Sami: Ticarî İşletme Hukuku, 13. Basıya Ek, Konya 2005.
KARAHASAN, Mustafa Reşit: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Öğreti, Yargıtay Kararları, İlgili Mevzuat, C:II, İst. 2003.
KARAYALÇIN, Yaşar: Ticaret Hukuku, Ticari İşletme, C: I, Ank. 1960.
KAYAR, İsmail: Ticari İşletme Hukuku, 5. Bası, Ank. 2006.
KAYIHAN, Şaban: Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, 2. Bası, Ank. 2003.
KAYIHAN, Şaban: Ticaret Hukuku, Sakarya 2003. (Anılış: Ticaret Hukuku).
KENDER, Rayegân: Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müessesesi, Sigorta Sözleşmesi, 8. Bası, İst. 2005. (Anılış: Sigorta Hukuku).
KENDER, Rayegân: "Sigorta Mukavelesinin Akdedilmesi ve Şartları", Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler ve Tartışmalar, Ankara, 6- 7 Ocak 1987, 41- 57. (Anılış: Sigorta Mukavelesi).
KENDER, Rayegân: Deniz Ticaret Hukuku I, 12. Bası, İst. 2002.
KENDİGELEN, Abuzer: Hukukî Mütalâalar (Mahkeme Kararları İle Birlikte), C: V, 2003 (Anılış: C: V).
KENDİGELEN, Abuzer: Hukukî Mütalâalar (Mahkeme Karaları İle Birlikte), C:VI, 2004 (Anılış: C: VI).
KINACI, Naci: "Acentenin Komisyon İsteme Hakkı", Adalet Dergisi, Y:52, 1961, S. 9- 10, s. 946- 951.
KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: " Bir Yetki Belgesi İle Kanıtlanan Temsil Yetkisinin Geri Alınmasında Üçüncü Kişilerin İyiniyetinin Korunması Açısından BK. m. 33/ II, 34/ III ve 37 Karşısında BK. m. 36/ II'nin Uygulama Alanının Belirlenmesi", Prof. Dr. Halûk Tandoğan'ın Hâtırasına Armağan (1925- 1988).
KORKMAZ, Sibel: Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunları, İzm. 2004.
KOSTROMOV, V. Alexey: "International Unification Of The Law Of Agency". (www.collectionscanada.ca/obj/s4/f2/dsk2/ftp03/MQ64286.pdf).
KUBASEK, K. Nancy/ BRENNAN, A. Bartley/ BROWNE, M. Neil: The Legal Environment of Business, A Critical Thinking Approch, 3. Edition, New Jersey 2002.
KUBİLAY, Huriye: Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, 2. Bası, İzm.2003.
KUBİLAY, Huriye: Yeni Değer Sigortası, Ank. 1994.
KUBİLAY, Huriye/ GÖKSOY, Yaşar Can/ AYAN, Özge/ YILDIRIM, Ali Haydar: Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme, İçtihatlar ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararları, C:I., İst. 2004.
KURU, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C: I, 5. Bası, İst. 1990.
LUSK, F. Harold/ HEWITT, M. Charles/ DONNELL, D. John/ BARNES, A. James: Business Law Principles and Cases, 3. Edition, United States of America 1974.
MALLOR, P. Jane/ BARNES, A. James/ BOWERS, Thomas/ LANGVARDT, W. ARLEN: Business Law, The Ethical, Global, and E- Commerce Environment, 12. Edition, 2004.
McDUFFY, S. Aditya: " A Discussion Of Legal Issues Affecting Big Chapters Prepared For The Officer Leadership Training Materials", 2001. (www.bignet.org/ program/ legalOLT. pdf).

MEMİŞ, Tekin: "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sigorta Aracıları". (www.jura.uni.sb/turkish/TMemis.html).
MİMAROĞLU, Sait Kemal: Ticaret Hukuku Dersleri, C: I, İşletme Hukuku, Ank. 1978.
MOROĞLU, Erdoğan: Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler, 3. Bası, Ank. 2005.
NARMANLIOĞLU, Ünal: İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri I, 3. Bası, İzm. 1998.
NOKAY, Murat: "Acentelik Sözleşmesi", www.turkhukuksitesi.com/ makale_256.htm.
NOMER, Ergin: Devletler Hususî Hukuku, 11. Bası, İst. 2002.
OĞUZMAN, M. Kemal/ SELİÇİ, Özer: Eşya Hukuku, İst. 1988, 5. Bası.
OKAY, M. Sami: Deniz Ticaret Hukuku 1, 3. Bası, İst. 1970.
OMAĞ, Merih Kemal: Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu, 1985.
ONAT, Selâhattin: Türkiye 'de Reasürans Tekeli, Ank. 1974.
ÖZDEMİR, Necdet: Türk Ticaret Hukuku, 4. Bası, Ank. 1976.
ÖZDEMİR, Necdet/ KINACIOĞLU, Naci: Türk Ticaret Hukuku, Başlangıç Hükümleri, 5. Bası, Ank. 1984.
ÖZER KABUKÇUOĞLU, Dilek: Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası, Ank. 2005.
ÖZKAYA, Erarslan: Vekalet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması, Ank. 1997.
ÖZTAN, Fırat: Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi, Ank. 1971.
PEKCANITEZ, Hakan/ ATALAY, Oğuz/ ÖZEKES. Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 2. Bası, Ank. 2001.
PEKİNER, Kâmuran: Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri- Hesap Bünyesi, 3. Bası, İst. 1981.
POROY, Reha: Ticarî İşletme Hukuku, 3. Bası, İst. 1983.
POROY, Reha: " Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları", Ord. Prof. Halil Arslanlı' nın Anısına Armağan, İst. 1978, s. 513- 550. (Anılış: Tüketicinin Korunması).
POROY, Reha/ YASAMAN, Hamdi: Ticarî İşletme Hukuku, 9. Bası, İst. 2001.
POSTACIOĞLU, İlhan: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, İst. 1975.
REİSOĞLU, Safa: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 16. Bası, İst. 2004.(Anılış: Borçlar Hukuku)
REİSOĞLU, Safa: Türk Eşya Hukuku, C:I, 4. Bası, Ank. 1973. (Anılış: Eşya Hukuku).
REVA, Zeynep: "Acente Portföy Tazminatı ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısındaki Yeri".(www.tsrsb.org.tr/NR/rdonlyres/03EE6DB6-4920-461A-88EC-94F5A9BAD7C/ 2185/205_ 241.pdf).
SAKA, Zafer: Ticaret Hukuku, Ticari İşletme, 1. Bası, İst. 1998.
SAVAŞ, Vural: Türk Ceza Kanununun Yorumu, C: IV, Ank. 1995.
SCALETTA, J. PHILLIP/ CAMERON, D. GEORGE: Foundations of Business Law, 2. Edition, United States of America 1990.
SEROZAN, Rona: Sözleşmeden Dönme, İst. 1975.
SOPACI, Birgül: "Sigorta Acentesinin Portföy Akçesi Hakkı", Prof. Dr. Fehiman Tekil'in Anısına Armağan, İst. 2003, s. 437-460.

SUNGUR, H. Halis/ BORAN, Kamil: Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ve İlgili Mevzuat, C: I, Ticari İşletme, İst. 1957.
ŞENER, Esat: Türk Medeni Kanunu, C:II, Ank.1998.
ŞENER, Oruç Hami/ UZUNALLI EROĞLU, Sevilay: Ticari İşletme Hukuku Uygulamaları, Ank. 2005.
ŞENOCAK, Kemal: Türkiye' de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu, İst. 19-20 Kasım 2004, s. 378 vd.
TANDOĞAN, Haluk: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C:II, 4. Bası, İst.1989.
TEKİL, Fehiman: Ticari İşletme Hukuku, İst. 1997.
TEKİNALP, Gülören: Acenta Sözleşmesine Uygulanan Kanunlar İhtilafı Kuralı, Ank. 1972.
TEKİNAY, S. Sulhi: Eşya Hukuku, C:I, 4. Bası, İst. 1984.
TEKİNAY, S. Sulhi/ AKMAN, Sermet/ BURCUOĞLU, Haluk/ ALTOP, Atillâ: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 6. Bası, İst. 1988.
TEOMAN, Ömer: "Tacir Yardımcıları", Doç. Dr. Mehmet Somer' in Anısına Armağan, İst. 2006, s. 221- 304.
TESAL, Reşat: Ticaret Hukuku, İst. 1984.
TOPÇUOĞLU, Metin: Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, 1.Bası, Ank. 2006.
TUNÇOMAĞ, Kenan: İşletme Hukuku, C: I, İst. 1970.
TÜRK TİCARET KANUNU TASARISI, Konferans, Bildiriler, Tartışmalar, 13-14 Mayıs 2005.
ULAŞ, Işıl: Uygulamalı Sigorta Hukuku, Can ve Mal Sigortaları, 5. Bası, Ank. 2006.
ÜLGEN, Hüseyin/ TEOMAN, Ömer/ HELVACI, Mehmet/ KENDİGELEN, Abuzer/ KAYA, Arslan/ ERTAN NOMER, Füsun: Ticari İşletme Hukuku, 1. Bası, İst. 2006.
ÜNAL, Akın: "Üçüncü Kişilere Etkileri Açısından Ticaret Sicilinin Fonksiyonları (Türk Ticaret Kanunu ve Kanun Tasarısına Göre Bir Değerlendirme)", Legal Hukuk Dergisi, 2006, C: IV, S, 41, s. 1395- 1411.
ÜNAN, Samim: Hayat Sigortası Sözleşmesi, İst. 1998.
YAVUZ, Cevdet: Türk- İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil, İst. 1983.
ZEVKLİLER, Aydın/ AYDOĞAN, Murat: Tüketicinin Korunması Hukuku, 3. Bası, Ank. 2004.
ZEVKLİLER, Aydın/ AYDOĞDU, Murat/ PETEK, Hasan: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 6. Bası, Ank. 1998.